

Τ Α

ΠΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ,

ΙΩΑΚΕΙΜ Ο Γ'

ΚΑΙ

Η ΔΙΑΘΗΚΗ

ΧΡΗΣΤΑΚΗ ΖΩΓΡΑΦΟΥ

2674

βιβ 11/2

Z-742-

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1905

(α')

Ζ-742-

ΤΑ

ΠΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ,

Ι Ω Α Κ Ε Ι Μ Ο Γ'

ΚΑΙ

Η Δ Ι Α Θ Η Κ Η

ΧΡΗΣΤΑΚΗ ΖΩΓΡΑΦΟΥ

Ἐκ τριῶν ἡδὴ μηνῶν ἀνὰ τὰς ἀγυῖας καὶ τὰς ρύμας τῆς Πόλεως καὶ τῶν περιχώρων μία ἠκούετο φωνὴ ὑπὸ τῶν ἐπαϊόντων τὰ ἀλόκρυφα τοῦ Φαναρίου διασαλπίζομένη — μέγα τι σκάνδαλον κυοφορεῖται — ἡ δημοσίευσίς τῆς διαθήκης Χρηστάκη Ζωγράφου. Τὸ φυλλάδιον ἐξεδόθη ἡδὴ. Ἀρχισυντάκτης καὶ ὑπεύθυνος εἶνε Ἰωακείμ ὁ Γ', τυπογραφεῖον δὲ τὸ ἐν Φαναρίῳ Πατριαρχικόν.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἀποτυχῶν εἰς τὰς ἐνώπιον τῶν τουρκικῶν δικαστηρίων ἐνεργείας δι' ἀγωγῆς, τῇ εἰσηγήσει αὐτοῦ διὰ τινων κληροδόχων κινηθείσης μετὰ κατασχέσεως τῶν κτημάτων Ζωγράφου, καὶ οἶνει ἐκδικούμενος ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ προέβη εἰς δημοσίευσιν φυλλαδίου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ διαθήκη Χρηστάκη Ζωγράφου», ἧς προτάσσει πρὸς δικαιολογίαν δῆθεν ἐπιτιμητικὸν καὶ δυσφημιστικὸν πρόλογον μεστὸν πικρίας καὶ ἐκδικήσεως. Ἐν τῷ προλόγῳ τούτῳ ὁ Πατριάρχης, μνημονεύων ἐν περιλήψει τὰ ἐν τῇ τελευταίᾳ συνεδρίᾳ τῶν δύο Σωμάτων — Συνόδου καὶ Ἐθνικοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου — παρ' αὐτοῦ λεχθέντα σχετικῶς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, ἐπιλέγει μετὰ τοῦ συνήθους αὐτῷ κόμπου, ὅτι τοὺς βαρεῖς

αὐτοῦ ἐπιτιμητικοὺς λόγους ἐκφέρει διὰ τε τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον χάριν τῆς ἱστορίας.

Ἡ Α. Θ. Παναγιώτης, πιστεύουσα δυστυχῶς ὅτι τὸ ἕψος τοῦ θρόνου ἔξ οὗ ὀμίλει κρύπτει πάντοτε ἀπὸ τὰ ὄμματα τῶν συγχρόνων καὶ τῆς ἱστορίας πᾶσαν κακὴν προαίρεσιν ἢ προστατεύει πᾶσαν πλάνην ὀδηγησάσας αὐτὸν εἰς τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ, νομίζει ὅτι δύναται ἀφόβως νὰ κακοπραγῇ καὶ νὰ σφάλῃ καὶ σύναμα νὰ κατασκευάσῃ ἄψογον τὴν ἱστορίαν τῆς Πατριαρχείας αὐτοῦ. Ἐκ τοιούτων ἀγόμενος πάντοτε σφαλερῶν ἀντιλήψεων περὶ τῆς δυνάμεως καὶ τῶν καθήκοντων αὐτοῦ, οὐ μόνον ἐνήργησεν ὅσα ἐνήργησεν, ἀλλὰ καὶ ἐδημοσίευσεν ἤδη τὸ φυλλάδιον, ὅπερ ἐτέθη εἰς κυκλοφορίαν ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ἐν ᾧ διατυπῶνται οἱ βαρεῖς καὶ ἐπιτιμητικοὶ λόγοι αὐτοῦ μετὰ δημοσιεύσεως ὀλοκλήρου τοῦ κειμένου σχεδίου τινὸς διαθήκης τοῦ 1870 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐκθεσις καὶ αὐτοπροαίρετοι ἀποφάσεις».

Ὁ Πατριάρχης Ἰωακείμ ὁ Γ' ἀπὸ τῆς ἀνόδου αὐτοῦ τὸ δεύτερον εἰς τὸν θρόνον ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς διαθήκης αὐτῆς ἓνα μόνον ἐπιμένει νὰ ἐπιδιώκῃ σκοπὸν, τὸ νὰ ἐκβιάσῃ διὰ παντὸς ἠθικοῦ καὶ δικαστικοῦ καταναγκασμοῦ παράνομα καὶ ἀνύπαρκτα ὀφέλη. Ἐπιθυμῶν νὰ δώσῃ κῦρος εἰς τὰ ἅπαξ ὑπ' αὐτοῦ αὐθαιρέτως ἀποφασισθέντα, ἀλλὰ μὴ ἐγκριθέντα ὑπὸ τῶν κληρονόμων, καὶ διὰ τῶν κατασχέσεων τῶν κτημάτων Ζωγράφου ἀποπειραθεὶς νὰ ἐκβιάσῃ αὐτοὺς εἰς τὰς ἀπαιτήσεις του πλὴν ἀποτυχῶν οἰκτρῶς ἐνώπιον τῶν ὀθωμανικῶν δικαστηρίων, ἐπανέρχεται ἤδη διὰ τοῦ φυλλαδίου εἰς νέον μυσσώτερον ἐκβιαστικὸν μέτρον. Τὸ αὐτοσχεδίασμα τῆς λεγομένης διαθήκης Ζωγράφου ἐν τῷ πρώτῳ αὐτῆς μέρει περιλαμβάνει τὴν κατὰ τὸ 1870 κατάστασιν τοῦ τραπεζιτικοῦ αὐτοῦ οἴκου καὶ ἰδιαίτερά τινα δυσάρεστα οἰκογενειακὰ γεγονότα, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τὰ τῆς διαθέσεως τῆς περιουσίας αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ τὰ τῶν κληροδοτημάτων. Ἀντὶ ἧ Α. Θ. Παναγιώτης νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὸ ἀφορῶν τὰ κληροδοτήματα μέρος τῆς διαθήκης, ὑπὲρ ὧν ἀγωνίζεται, νὰ σεβασθῇ δ' ὡς θὰ ἔπραττε καὶ πᾶς μὴ Θειοτάτη Παναγιώτης ἀντίδικος τὰ τῶν ἔκρεμῶν οἰκογενειακῶν λογαριασμῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ τὸ ὅλως ἰδιωτικὸν ἐπεισόδιον Μεγάλου Ἐθνικοῦ Εὐεργέτου, ρίπτει καὶ ταῦτα εἰς τὴν δημοσιότητα μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ δυσφημήσῃ μὲν αὐτὸν καὶ

μέλος τι τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, θεραπείση δὲ πάθη καὶ ἱκανοποίηση τὴν παθοῦσαν φιλοτιμίαν αὐτοῦ ἐκ τῆς ἀποτυχίας. Προσποιούμενος δὲ ἀγανάκτησιν, ἥτις δῆθεν τὸν παραφέρει, προσθέτει :

«Λυπούμαι», εἶπεν Ἰωσακίμ ὁ Γ' εἰς τὰ δύο Σώματα, «ἀναγκαζόμενος νὰ ἐκφρασθῶ κατὰ τῶν υἱῶν τοῦ μακαρίτου Ζωγράφου, οἵτινες οὐδόλως ἐμμηθήσαν τὸν πατέρα αὐτῶν, ὅστις δικαίως ὠνομάσθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Μέγας Εὐεργέτης τοῦ Ἔθνους. Καὶ εἶνε πράγματι τοιοῦτος, διότι οὐ μόνον διὰ τῶν χρημάτων αὐτοῦ εὐεργέτησεν αὐτό, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς παρὰ ταῖς ἀρχαῖς ἐπιρροῆς του τὰ μέγιστα συνεβάλλετο εἰς τὴν ἐπίλυσιν διαφόρων ζητημάτων.

» Δυστυχῶς οἱ υἱοὶ αὐτοῦ δείκνυνται αἷτιοι παραβιάσεως ἐνὸς προνομίου τοῦ ἡμετέρου Γένους, δημιουργήσαντες πρὸς βάρος τῶν Πατριαρχείων κακὸν προηγούμενον, ὅπερ εἰς τὸ μέλλον πολὺ πιθανὸν νὰ ἐπιφέρῃ συνεπείας δυσαρέστους εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῶν ἡμετέρων προνομίων».

Τὸν Πατριάρχην τοιαῦτα εἰπόντα οὐδεὶς τῶν παρακαθημένων Ἱεραρχῶν καὶ ἔθνικῶν Συμβούλων ἠρώτησε, ποίου εἴδους ἀγωγὴν οἱ υἱοὶ Ζωγράφου ὑπέβαλον εἰς τὰ ὀθωμανικὰ δικαστήρια. Ἄν κατὰ σύμπτωσιν ὑπεβάλλετο αὐτῷ τοιαύτη ἐρώτησις, θὰ καθίστατο γνωστὸν ὅτι δὲν εἶνε οἱ υἱοὶ Ζωγράφου οἱ προσφυγόντες εἰς τὰ τουρκικὰ δικαστήρια, καὶ συνεπῶς οἱ δημιουργήσαντες τὸ κακὸν προηγούμενον, ἀλλὰ τὸ Πατριαρχεῖον, ὅπερ καὶ προσέφυγεν εἰς αὐτὰ καὶ ἀνέμιξεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν.

Οἱ υἱοὶ Ζωγράφου ὄντως προεκλήθησαν νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐνώπιον τῶν ὀθωμανικῶν δικαστηρίων, ἀμυνόμενοι κατὰ τῆς κατασχέσεως τῶν κτημάτων αὐτῶν, ἣν ἐζήτησε τὸ Πατριαρχεῖον, προβάν ἄνευ λόγου εἰς κατάσχεσιν τῶν κτημάτων καὶ τῆς μητρὸς αὐτῶν, ἥτις ἀκριβῶς κατὰ τὴν διαθήκην, ἂν ἤθελε θεωρηθῆ ἔγκυρος, δὲν ἐκηρύττετο κληρονόμος, ἀλλὰ κληροδόχος. Ἐν τούτοις τὰ τέκνα Ζωγράφου δι' ὅλων τῶν μέσων προσεπάθησαν καὶ διὰ πάσης δυνάμεως εἰργάσθησαν νὰ προλάβωσι τὸ ὀλίσιθμα τοῦτο τῆς Α. Θ. Παναγιώτητος. Διὰ μακροῦ ὑπομνήματος ὃ ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρίβων κύριος Γ. Χασιώτης ἀντιπρόσωπος τῶν κληρονόμων, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 11 Δεκεμβρίου 1902 ἐξέθηκε τῇ Α. Θ. Παναγιώτητι ἐν ὅλῃ τῇ λεπτομερείᾳ τὰ τῆς ὑπο-

θέσεως καὶ ἀνέφερε τὰς συνετὰς καὶ πρακτικὰς ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἐνεργείας τοῦ πρώην Πατριάρχου Κωνσταντίνου τοῦ Ε', ἐκ τῶν ὁποίων ὄφειλε νὰ ἐπωφεληθῆ ἡ Αὐτοῦ Παναγιότης.

«Οἱ κληρονόμοι Ζωγράφου», ἔγραφεν ὁ κ. Χασιώτης ἐν τῷ ὑπομνήματι αὐτοῦ, «ἐμελέτησαν καλῶς καὶ ἐθνοφρόνως τὰ ζητήματα τὰ ἐπὶ τοῦ τάπητος τεθειμένα, σχετικῶς πρὸς τὴν περὶ ἧς λόγος ὑπόθεσιν, διότι ἔπρεπε νὰ ληφθῆ ὑπὸ σπουδαίαν ἔποψιν, ὅτι εἰς τὴν βίαν θὰ ἀντιταχθῆ ἡ δυνατὴ ἄμυνα, ἡ ὁποία ὡς ἐκ τῆς ποιότητος τῶν ἐγερθησομένων κατ' ἀνάγκην ζητημάτων δύναται νὰ ρίψῃ τὴν Ἐκκλησίαν εἰς δυσχερείας, τῶν ὁποίων ἡ μικροτέρα καὶ μᾶλλον ἐλουσιώδης συνέπεια θὰ εἶνε ἡ ἀπώλεια τῆς δωρεᾶς τῶν κληρονόμων Χρηστάκη Ζωγράφου».

Ἐσαύτως ἐν ἄλλῳ μακρῷ ὑπομνήματί του ὁ κ. Γ. Χασιώτης ἀπευθυνομένῳ πρὸς τὴν Α. Ἐξουχίαν τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ἑλλάδος κύριον Ι. Γρυπάρην, τῇ 30 Ἀπριλίου 1903, ἐν ὀνόματι τῶν ἐνδιαφερομένων Ἑλλήνων ὑπηκόων, ἐν ᾧ ἀνεγράφοντο ἐν λεπτομερείᾳ τὰ κατὰ τὴν λεγομένην διαθήκην καὶ διευτυοῦντο τὰ παράπονα αὐτῶν κατὰ διαρκῶν καὶ ἀδίκων ἐνοχλήσεων, ἃς ὑφίσταντο διὰ τῆς διαδόσεως ἀναληθῶν φημῶν ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Πατριάρχην σχετικῶν πρὸς τὸ προκείμενον ζήτημα καὶ ἐπεδεικνύοντο αἱ συνέπειαι τῆς σφαλερᾶς πορείας, ἣν ἐπὶ τῆς διαθήκης Ζωγράφου εἶχον σχεδιάσει οἱ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, ἔλεγε πρὸς τοὺς ἄλλοις σχετικῶς πρὸς τὰ ἐγερθέντα ζητήματα τάδε:

«Πράγματι, ἂν ἐξετάσῃ τις τὰ ἀναφνησόμενα παρεμπόπτοντα ζητήματα, ἅτινα τεθήσονται πρὸς λύσιν, θὰ ἴδῃ ὅτι εἶνε ἐκ τῶν σκανδαλωδεστέρων προνομιακῶν ζητημάτων, ἅτινα δὲν συμφέρει κατ' οὐδένα λόγον ἐθνικῶς νὰ ἀνακινήθῳσι καὶ δὴ ἐξ ἀφορμῆς τῆς προκειμένης ὑποθέσεως, διότι εἰς τὴν λύσιν αὐτῶν θὰ ἐπιδράσῃ ὀλεθρῶς ἡ οὐσία τῆς ὑποθέσεως καθ' ἑαυτήν, ἡ ὁποία παρέχει ἄπειρα μειονεκτήματα εἰς τοὺς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ἕνεκα τοῦ ἀδίκου καὶ ἀστηρίχτου τῶν ἀξιώσεων αὐτῶν. Ἐνεκα τούτων εὐκόλως ἐννοεῖται, ὅτι ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ πολιτεία Ἰωακείμ τοῦ Γ' δὲν εἶνε ὀρθή, κτείνουσα νὰ γεννήσῃ ἐπὶ ἀκαταλλήλου ἐδάφους ζητήματα προνο-

»μιακά, ἐνῶ ὑπάρχουσι πλεῖστα τοιαῦτα, ἐξ ὧν, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, οὐδὲν ἐλύθη εἰσέτι.»

Ἄν μεθ' ὅλα ταῦτα ἡ Α. Θ. Παναγιότης Ἰωακείμ ὁ Γ' δὲν κατώρθωσε ν' ἀντιληφθῆ τῆς φύσεως τῆς ὑποθέσεως καὶ τῶν δυσχερειῶν, ὡς αἱ ἀδικοὶ αὐτοῦ ἀξιώσεις ἤγον εἰς τὸ μέσον, δὲν εἶνε οἱ κληρονόμοι Ζωγράφου οἱ πταίσαντες. Ἄλλως ἡ ἱστορία τῶν ἡμετέρων ἐθνικῶν πραγμάτων βοᾷ ὅτι ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ἐν τῇ φιλοδοξίᾳ αὐτῆς τοῦ νὰ φαίνεται μεγάλη καὶ ἔκτακτα πράττουσα, ἀνεκίνησε πάντοτε ἀπερισκέπτως ζωτικὰ ζητήματα καλῶς κείμενα, περιέπλεξε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ Γένους καὶ ἐπὶ τέλους ἀφῆκεν αὐτὰ ἔκτεθειμένα.

Τὰ μέλη τῶν δύο Σωμάτων, τὰ ὁποῖα σιωπῶντα ἠκροάσαντο τῆς ὁμιλίας τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, θὰ ἀνεμνήσθησαν, πιστεύομεν, καὶ τοῦ ζητήματος τῆς διαθήκης Φωτιάδου, διότι ἡ τελευταία αὕτη ὑπόθεσις ἐγέννησε κυρίως τὸ ἐπασχολοῦν τὴν Ἐκκλησίαν ζήτημα καὶ τοῦτο ἀκριβῶς ἔνεκα τῆς ἀνικανότητος τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ὅπως ρυθμίξῃ πολιτικώτερον τὰ πράγματα οὕτως ὥστε καὶ ἀδικίαι νὰ μὴ διαπράττωνται κατὰ τῶν ἰδιωτῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἐκκλησία μὴ περιπλέκηται εἰς ἐπικινδύνους καὶ σαθρὰς ὑποθέσεις.

«Ὁμολογῶ», εἶπε καὶ ἐδημοσίευσεν Ἰωακείμ ὁ Γ', «ὅτι οἱ λόγοι μου εἶνε βαρεῖς, ἐπιτιμητικοί, ἀποτελοῦντες σφοδρὰν κατηγορίαν κατ' ἐκείνων, οἵτινες προὐκάλεσαν τὸ ζήτημα τοῦτο». Οἱ προκαλέσαντες ὁμως τὸ ζήτημα δὲν εἶνε οἱ κληρονόμοι Ζωγράφου, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἀλλ' ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ἡ ὁποία μὴ λαβοῦσα ὑπ' ὄψει λόγους φρονίμους καὶ προηγούμενα μεμελετημένα, ἐρρίφθη εἰς ἀγῶνα σαπρὸν καὶ ἀβάσιμον.

Καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ οὐχὶ ἀπαθῆς ἀπερισκεψία εἶνε ὁ λόγος τῆς ἀποτυχίας καὶ ὁ μόνος λόγος, σφάλματα δὲ νέα διαπράττει ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐπικαλουμένη καὶ μεμφομένη ἰδιαιτέραν ἐπιστολὴν ἐνὸς τῶν γαμβρῶν τοῦ ἀειμνήστου Χρηστάκη Ζωγράφου, ἀποσταλεῖσαν πρὸς τινὰ τῶν ἐνταῦθα σημαίνοντων ὁμογενῶν, δι' ἧς μετὰ τὴν ἐξιστόρησιν τοῦ πραγματικοῦ καὶ νομικοῦ ζητήματος παρεκαλεῖτο ἰτελευταῖος οὗτος νὰ συστήσῃ διὰ τὴν ὑπόθεσιν δικηγόρον ἐντριβὶ περὶ τὴν τουρκικὴν νομοθεσίαν καὶ ἀνεπηρέαστον. Καὶ διαπράττε

νέα σφάλματα, διότι ποιείται μνειάν διαστρέφων τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς ἐν ὑποσημειώσει, χωρὶς νὰ ἔχη τὴν περὶ τούτου ἄδειαν καὶ δὴ διὰ τὴν ἐνάσκησιν ἀναμφισβητήτου δικαιώματος, ἀφοῦ οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῆ εἰς τοὺς κληρονόμους Ζωγράφου τὸ δικαίωμα τῆς ἀμύνης κατ' ἀδίκων ἀξιώσεων, καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἀπόρριψιν τῶν ὑπ' αὐτῶν γενομένων προσφορῶν ἰδίᾳ ὅπως προαιρέσει.

Ὁ σημαίνων ὁμογενής, ἀπαντῶν τῇ 21/4 Ἰουλίου 1905 εἰς ἐπιστολὴν καταγγέλλουσαν αὐτῷ τὴν πράξιν ταύτην τοῦ Πατριάρχου, διακηρύττει ὅτι «οὐδέποτε ἔδωσεν εἰς κανένα τὴν ἀτομικὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν τὴν σχετιζομένην πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ μακαρίτου ἐφένδη, μόνον δὲ ἀπαξ ἀνέγνω τὸ κείμενον αὐτῆς τῇ Α. Θ. Παναγιώτητι, ὥστε ἀμηχανεῖ νὰ παραδεχθῆ ὅτι ἐγένετο χρῆσις αὐτῆς, διότι τοῦτο εἶνε ὅπως ἀδύνατον». Καὶ ὡς νὰ μὴ ἤρκουν ὅλα ταῦτα καὶ ὅσα ἀπ' ἀρχῆς τοῦ δικαστικοῦ ἀγῶνος διεκλήρυττεν ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης, ἐγκαυχώμενος ἐν συνεδρίᾳ τῶν Δύο Σωμάτων, προέβαινε πολλάκις καὶ ἐνώπιον πολλῶν ὁμογενῶν ἐπισκεπτομένων αὐτὸν εἰς πλείστας ὅσας δυσφήμους ἐκφράσεις κατὰ τῶν κληρονόμων καὶ διεβεβαίου, ὅτι θὰ μεταχειρισθῆ ὅλην τὴν ἐκ τῶν περιστάσεων—εὐνοϊκωτάτων ἀληθῶς οὐσῶν—ἐπιρροήν του παρὰ ταῖς ὀθωμανικαῖς ἀρχαῖς, ἵνα ἐπικυρωθῆ ἡ γενομένη κατάσχεσις καὶ ὅτι, ἂν ἀποτύχη, θὰ προβῆ εἰς δημοσιεύσεις προσβαλλούσας τοὺς κληρονόμους, εἰς οὓς μάλιστα δὲν ὤκνησεν ἡ Α. Θ. Παναγιότης ν' ἀποδίδῃ δημοσίᾳ πράξεις χυδαιοτάτας.

Ὅς νὰ μὴ ἤρκουν ὅλα ταῦτα, καὶ ἵνα ἀποδειχθῆ ὅτι ὁ Πατριάρχης ὀλιγίστην ἔχει συνείδησιν σοβαρότητος λόγων καὶ πράξεων, προέβη ἐν τῷ τέλει τοῦ προλόγου τοῦ φυλλαδίου του διὰ φράσεων πᾶν ἄλλο ἢ σωφρόνων, διακοινωνθεισῶν ἐνώπιον τῶν δύο Σωμάτων, ν' ἀναμῖξη καὶ τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, διακηρύξας ὅτι ἐγένοντο δῆθεν παραστάσεις παρὰ ταῖς ὀθωμανικαῖς ἀρχαῖς ὑπὸ προσώπων τῆς γείτονος Κυβερνήσεως, ἐχόντων συμφέρον ν' ἀκυρωθῆ ἡ διαθήκη Ζωγράφου. Αἱ ἐφημερίδες τῶν Ἀθηνῶν δημοσιεύουσαι ἐξ ἀνταποκρίσεων καὶ δι' ἰδίων ἀρθρῶν τὰ τοῦ φυλλαδίου, θεωρήσασαι δὲ τὰ ἐν αὐτῷ ὡς σοβαρὰ καὶ ἄξια σχολίων, ἐξάγουσιν ἐξ αὐτῶν τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ ἐνταῦθα πρεσβευτῆς τῆς Ἑλλάδος κ. Γρυπάρης ἐνήρ-

γῆσε κατ' ἐντολήν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ καὶ τοῖς ὀθωμανικοῖς δικαστηρίοις ὅπως ἀκυρωθῆ ἡ διαθήκη.

Δὲν ἤμην ποτέ, οὐδ' εἶμαι νῦν ἐκ τῶν φίλων καὶ θαυμαστῶν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος. Πάντοτε μοι ἐνέπνευσε φόβους ἡ μεγαλοπρεπὴς ἀληθῶς ἀπεριοκεψία αὐτοῦ περὶ τὸ ὄμιλεῖν καὶ πράττειν, καθ' ἧς δυστυχῶς δὲν δύναται πάντοτε νὰ ἐπενεργῆ ἡ παρουσία δύο Συμβουλίων. Ὅσάκις κατὰ τυχαίαν ὄλως σύμπτωσιν ἐν ἐτησίαις ἑορταῖς πανηγύρεων καὶ ἐξετάσεων ἡκροασάμην προσλαλιῶν τινῶν αὐτῆς ἐξ ὑπογυίου ἀπευθυνομένων πρὸς τὸ ἄκροατήριον, προσλαλιῶν αἵτινες μοι ἀνεμίμησκον φαιδρότατον τὸν γηραιὸν προεστῶτα τοῦ χωρίου μου καὶ ἐν αἷς μετὰ θλίψεως ἤκουον καὶ πολλῶν ἀκαιρολογιῶν καὶ ἐλαφροτήτων, ἐπαρηγορούμην τοῦλάχιστον τὴν ἐπαύριον βλέπων αὐτὰς διορθωμένας εὐτυχῶς παρὰ τῶν ἐφημερίδων Ἀνέγνων ἐπίσης μετ' ἐθνικῆς ἀδημονίας ἐν τισιν ὑπομνήμασιν αὐτοῦ ἀδιορθώτους δυστυχῶς ἄλλης φύσεως ἀκαιρολογίας, ἀλλ' οὐδέποτε ἠδυνάμην νὰ φαντασθῶ ὅτι ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, καὶ ἂν τυχὸν ἐνώπιον τῶν δύο Σωμάτων ἤθελεν ὀλισθήσει ἐκ τῆς θέσεώς του, τοιαῦτα βλάσφημα εἰσηγούμενος, ἤθελε τολμήσῃ καὶ νὰ δημοσιεύσῃ αὐτὰ ἐν τῷ φυλλαδίῳ τούτῳ.

Κρίνω περιττὸν νὰ χαρακτηρίσω τὴν σημασίαν τῶν βαρυνσημάτων αὐτῶν λόγων καὶ νὰ καταδείξω τὸν σκοπὸν, ὃν ἐπιδιώκει ἐνώπιον τῆς κοινῆς γνώμης ἡ κακόβουλος αὕτη συκοφαντία κατὰ τοῦ Ἑλλήνου πρεσβευτοῦ, διότι οὐδεὶς ἐχέφρων δύναται ν' ἀποδώσῃ τοιαύτας πράξεις εἰς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸν ἀντιπρόσωπον αὐτῆς ἐνταῦθα καὶ νὰ ὑποπτευθῆ κἄν τὴν ἐλάχιστην ἐνέργειαν αὐτοῦ παρὰ ταῖς ὀθωμανικαῖς ἀρχαῖς χάριν τῶν κληρονόμων Ζωγράφου. Ἀλλ' οὔτε οἱ κληρονόμοι Ζωγράφου, οὔτε ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτῶν ἐνταῦθα ἤθελόν ποτε διανοηθῆ νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν ἐπέμβασιν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐν τοιαύτῃ διαφορᾷ.

Τῇ φροντίδῃ περὶ κανονισμοῦ τοῦ λογαριασμοῦ τούτου ἐπαφίημι εἰς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα καὶ εἰς ἐκείνους καθ' ὃν ἡ συκοφαντία αὕτη ἐσφενδονίσθη, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ φέρεται τις ν' ἀναμνησθῆ τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρός, κατὰ τῶν κληρονόμων τοῦ ὁποῖου ἐξεστόμισεν ἤδη διὰ τοῦ φυλλαδίου αὐτοῦ ὁ σημερινὸς Πατριάρχης τὰς ἐπιτιμη-

τικὰς αὐτὰς κρίσεις. Τῶντι ἀναμινθήσεται τις ὅτι ἐκεῖνος ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων, ὡς Μεγάλου Πρωτοσυγκέλου Ἰωακείμ τοῦ Β', ἐκ τῶν πρώτων διέγνω τὸν χαρακτῆρα τοῦ νῦν πατριαρχεύοντος, ἐπειτίμησε δὲ καὶ ἐμέμφθη ἐπὶ τῆς πρώτης αὐτοῦ Πατριαρχείας πολλὰς πράξεις ἐπὶ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ πρὸς ἴδρυσιν τῆς Ἐκπαιδευτικῆς καὶ φιλανθρωπικῆς ἀδελφότητος τῷ 1880, σκοπὸν ἐχούσης τὴν ἔξασθῆναι καὶ καταστροφὴν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ σκοποῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, ὃν δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῆ κατὰ τὴν πρώτην πατριαρχείαν ὡς ἔργον ἀλλότριον,* καὶ μάλιστα τὰς ἐπὶ τῶν προνομίων καὶ ἄλλων σπουδαιοτάτων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων ἀστόχους ἐνεργείας κατὰ τὸ 1883, καὶ πάντα ταῦτα χωρὶς νὰ ἔχη ὑπ' ὄψει ὁ ἀείμνητος ἀνὴρ τὰς μεταγενεστέρας πράξεις τῆς Α. Θ. Παναγιώτης, αἵτινες καθιστῶσιν εὐκολὸν τὴν διάγνωσιν τῆς πολιτείας αὐτοῦ. Ἀλλὰ σύγγνωθί μοι ἐπὶ τούτοις μακαρία ψυχὴ τοῦ αἰοδίου ἀνδρός, διότι θέλω παρασυρθῆ μακρότερον, μιμούμενος τὴν Α. Θ. Παναγιότητα, οὐδὲ θὰ θελήσω νὰ ἄρω, ἐπὶ τοῦ παρόντος, πλειότερον τὸν πέπλον ἐπὶ τῆς ἀλληλογραφίας, ἐν ἣ ὑπὸ ἔθνικῶν καὶ πατριωτικῶν λόγων ἀγόμενος ἐμερίμνα ἐνδελεχῶς καὶ μακρὰν τῆς πατρίδος διατελῶν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους!

Καὶ ἤδη μετὰ τὴν ἐπιβαλλομένην ταύτην βραχεῖαν ἀπάντησιν εἰς ταῦτα τοῦ προλόγου τοῦ φυλλαδίου εἰσέρχομαι εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ ζητήματος, ἐκθέτων ἐν ὄλη τῇ ἀμεροληψίᾳ τὰ κατ' αὐτὸ καὶ ἐξελέγχων τὴν πολιτείαν Ἰωακείμ τοῦ Γ', ὅστις διὰ τῆς ἀστόχου καὶ ἐνταῦθα πολιτείας αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου παρέσυρεν εἰς ἄδικον καὶ ἀνωφελῆ ἀγῶνα τοὺς λεγομένους κληροδόχους καὶ ἐγένετο ἡ αἰτία ἀνεπανορθώτων ζημιῶν, καὶ ἠθικῶν καὶ ὕλικῶν.

---

* Τὸν Πατριάρχην Ἰωακείμ πικρῶς καὶ δημοσίᾳ ἐκάκισαν τότε δύο ὄντως ἔξοχοι τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν θεράποντες καὶ κυριώτατοι ἱδρυταὶ τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου Ἡρακλῆς ὁ Βασιιάδης καὶ Σπ. Μαυρογένης, (Περιοδ. Συλλόγου Τομ. 1Ε', σελ. 84 καὶ τόμ. 1Γ' σελ. 402).

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΤΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ

Καὶ πρότερον μὲν, ἀλλ' ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1865 ἀνεφάνη ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ ἀοίδιμος Χρηστάκης Ζωγράφος λαμβάνων ἐνεργότατον μέρος ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων διὰ τῆς δράσεως καὶ τῆς παροχῆς γενναιοφρόνως τῶν χρηματικῶν μέσων αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους. Κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς ἀπλοῦ μέλος τῶν ἐκκλησιαστικῶν σωματείων, εἶτα δὲ πολλάκις μέχρι τῆς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀναχωρήσεως αὐτοῦ εἰς Εὐρώπην κατὰ τὸ 1870 ὡς πρόεδρος ἐιργάσθη ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν ὑποθέσεων διὰ τῆς ἰσχύος καὶ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ἐπιρροῆς καὶ διὰ τῶν ἀφθόνως καὶ σκεπτικῶς παρεχομένων χρηματίων, καταστάς οὕτως ὁ κυριώτατος παρονομαστικῶν τῆς ἐργασίας τοῦ ἡμετέρου Γένους κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν. Ἐν τῇ δράσει ταύτῃ διατελῶν εἶχεν αἰσθανθῆ κατὰ τὸ 1870 ἐπιλήψεις τινὰς πρὸς θεραπείαν τῶν ὁποίων οἱ ἰατροὶ εἶχον συμβουλεύσει αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς Παρισίους, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀδιαθεσίας ταύτης τὰς διατριβὰς ἐπανελθὼν ἐποιεῖ ἐν τῇ ἐξοχικῇ ἐπαύλει τοῦ χωρίου Κιουτσιουκίου. Ἐχὼν τότε πολλὰ ἐν τῷ τραπεζικῷ αὐτοῦ οἴκῳ ὑποθέσεις ἐκκρεμεῖς καὶ φοβούμενός ἀπευκταῖον, ἐσκέφθη νὰ συντάξῃ σχέδιόν τι διαθήκης, ἐπιγράψας αὐτὸ «Ἐκθεσις καὶ αὐτοπροαίρετοι ἀποφάσεις». Παρελθούσης τῆς ἀφορμῆς, οὐδ' ἐουλλογίσθη πλέον νὰ μεταβάλλῃ εἰς διαθήκην τὸ σχέδιον ἐκεῖνο καὶ παντελῶς ἐλησμόνησεν αὐτό.

Αὕτη εἶνε ἡ διαθρυσλουμένη διαθήκη τῆς 11 Ἰουνίου 1870. Ἐν τῷ πρώτῳ, τῷ καὶ μακροτέρῳ μέρει αὐτῆς, ἐκτίθενται αἱ τὴν οἴκου του ἐκκρεμεῖς χρηματικαὶ ὑποθέσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ διατάσσονται τὰ δέοντα, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μέρει διατίθενται τὰ τῆς περιουσίας αὐτοῦ. Ἐν τῇ διαθέσει αὐτῆς, ὡς ἦτο ἐπισημασμένον, δὲν ἐλησμόνησε τὰ ἐκπαιδευτήρια καὶ φιλανθρωπικὰ καταστήματα τοῦ ἔθνους, διαγράψας ἐν αὐτῇ ἐν πρόγραμμα εὐεργεσιῶν ὑπὲρ τοῦ Γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὅπερ ὕστερον καθ' ὅλον τὸν χρόνον μετὰ ταῦτα βίον αὐτοῦ, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἐπραγματοποίησε, μεγαλύνων

αὐτὸ ἀναλόγως πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ κατὰ τὸ 1878 ἀυξηθεῖσαν περιουσίαν αὐτοῦ. Εἰς τὸ πρωτοσχέδιον τοῦτο προσέθετεν ἐν ἐπισφραγίδι τὰ ἑξῆς: «εἶνε ἐν πρωτοσχεδίῳ γεγραμμένον, ἕως ὅτου ἀλλάξη εἰς καθαρὸν. Ἐὰν δὲν προσφθάσω, θὰ ἔχη ἰσχὺν ὡς τακτικὴ διαθήκη». Ποίαν σημασίαν ἔχει τὸ ἐὰν δὲν προσφθάσω, αὐτὸ πᾶς τις ἔννοεῖ, συλλογιζόμενος ὅτι ἀφ' ὅτου ἐγράφη μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ παρήλθον 28 ἔτη καὶ ἐντὸς 28 ἐτῶν δὲν ἐπρόφθασε ν' ἀλλάξη εἰς καθαρὸν. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι τὸ πρωτοσχέδιον τοῦτο, ὑπογεγραμμένον ὡς καὶ ἄλλα ὁμοίου ὕφους μεταγενέστερα σχέδια, μὴ διασωθέντα ὁμως πλήρη καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀνυπόγραφα, ἀφῆκεν ἐρριμμένον καὶ ἄνευ φακέλλου εἰς τὰ συρτάρια τοῦ χωρίου Κιουτσούκιοι, ὅπου καὶ ἔμεινε λησμονημένον ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ ὁπόθεν μετηνέχθη μετ' ἄλλων ἀχρήστων χαρτίων ἐκεῖθεν καὶ ἐκ τῶν ἄλλων οἰκιῶν ἐν Πέραν καὶ ἐν Νεοχωρίῳ τῷ 1885 ἐν κιβωτίοις εἰς Παρισίους.

Ὅταν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀοιδίου ἀνδρὸς ἀπεγράφησαν εἰς Παρισίους ἅπαντα τὰ τῆς κληρονομίας ἀντικείμενα καὶ ἔγγραφα ὑπὸ τῶν γαλλικῶν Ἀρχῶν, εὑρέθησαν καὶ τὰ σχέδια ταῦτα, ἀναμειγμένα μετ' ἄλλων ἐγγράφων καὶ πᾶν ἄλλο ἢ ὑπὸ τύπον διαθήκης ἰδιωτικῆς καὶ συνεπῶς ἀνεγράφησαν ἐν τῇ καθολικῇ ἐκθέσει ἀπογραφῆς (inventaire) μετὰ τῶν ἄλλων, κατετέθησαν δὲ παρὰ τῷ συμβολαιογράφῳ Παρισίων κυρίῳ Oagnier. Αὕτη εἶνε ἡ ὅλη ἀκρίβεια.

Ὅπως δὲ καίτοι οἱ κληρονόμοι Ζωγράφου ἦσαν βέβαιοι, ὅτι ταῦτα δὲν περιεῖχον τὴν τελευταίαν θέλησιν τοῦ πατρὸς καὶ συζύγου αὐτῶν, οὐδ' ἐλήφθησαν τὸ παράπαν ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ διανομῇ τῆς περιουσίας καὶ τῇ ἐκαθαρίσει αὐτῆς, οὐχ ἤττον ὑπέβαλον αὐτὸ εἰς τὴν κρίσιν νομομαθῶν Γάλλων καὶ Ἑλλήνων, ἀποφανθέντων πάντων ἐν ὁμοφωνίᾳ, ὅτι καὶ κατὰ τὸν νόμον ταῦτα ἦσαν χαρτιά ἀχρηστὰ, μηδεμίαν δυνάμενα ν' ἀσκήσωσιν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς περιουσίας Ζωγράφου. Ἐν τῷ αὐτῷ σημείῳ ἦσαν σύμφωνοι καὶ οἱ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Ε', ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ ὁποίου ὁ ἐν Παρισίοις συμβολαιογράφος ὡς πρὸς ἐκτελεστὴν ἀπέστειλε μετάφρασιν γαλλικὴν καὶ φωτογραφικὸν ἀντίτυπον ὅλων τῶν περὶ οὗ ὁ λόγος σχεδίων. Ἡ δὲ διὰ τὴν διαθήκην ἄρα ἢ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις εὑρισκομένη

δὲν εἶναι τὸ αὐτόγραφον πρωτοσχέδιον, ἀλλὰ τὸ φωτογραφικὸν ἀποτύπωμα καὶ αὐτὸ ἐκηρύχθη νῦν ἔγνωρον καὶ ἐκτελεστὸν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Ε΄, φρονίμως καὶ ἀξιοπρεπῶς ἐνεργῶν, δὲν ἠρκέσθη εἰς ὅσα ὁ κ. Γ. Χασιώτης προφορικῶς κογραπτῶς ἐξέθηκεν αὐτῷ περὶ τῶν σχεδίων τούτων, ἀλλ' ὑπέβαλε ταῦτα εἰς τὴν κρίσιν τοῦ νομικοῦ Συμβούλου, νῦν ἀγίου Σάμου, καὶ ἄλλων νομομαθῶν καὶ ἐβεβαιώθη, ὅτι καὶ τυπικῶς δὲν εἶχε κατὰ νόμον οὐδὲ μίαν νομιμότητα καὶ οὐδὲν κῦρος ὡς διαθήκη καὶ κατ' οὐσίαν τῆς τελευταίας βούλησιν τοῦ αἰοιδίμου δὲν ἐξέφραζε, δικαστικῶς δὲ οὐτε σοβαρὸν οὐτε ὠφέλιμον ἦτο νὰ χρησιμοποιηθῆ ὡς βάσις ἀξιώσεως κατὰ τῶν κληρονόμων Ζωγράφου.

Σώφρων ἀνὴρ ὁ Πατριάρχης Κωνσταντῖνος ὁ Ε΄ καὶ κάλλιστος εἰδὼς ὅτι ἦτο δυνατόν ἐξ ἀφορμῆς τῆς εὐρέσεως τῶν σχεδίων ἐκείνων νὰ ἐπιτύχῃ δωρεάν τινα ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ἐκ μέρους κληρονόμων οἱ οἱ κληρονόμοι Ζωγράφου, ἐκάλεσε παρ' ἑαυτῷ τὸν κ. Γ. Χασιώτην, διατρίβοντα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ δι' αὐτοῦ ἐνήργησε παρ' αὐτοῖς, ἐπιδειχθεῖσιν ὅλως προθύμοις, πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον. Ὁλόκληρος ἀλληλογραφία δεικνύει τὰς ἐνεργείας ταύτας. Οἱ κληρονόμοι λαβόντες ὑπ' ὄψει τὴν ὅλως εὐθύφρονα καὶ αὐθόρμητον γνώμην τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἐκκλησίας, γνώμην σύμφωνον πρὸς τὰ πράγματα καὶ τὸν νόμον ὡς πρὸς τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τῶν φύλλων ἐκείνων καὶ ἐκτιμῶντες τὴν εὐκρίνειαν καὶ τὸ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ἐνδιαφέρον τοῦ Πατριάρχου, ἀπεδέχθησαν ὁμοφώνως τὴν πρότασιν αὐτοῦ. Ὁ αἰοιδίμος πατὴρ αὐτῶν Χρηστάκης Ζωγράφος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου αὐτοῦ εἶχεν ἀνταλλάξει μακρὰν καὶ σπουδαιότατην ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν Πατριαρχῶν Νεοφύτου τοῦ Η' τῆ 21 Ἰανουαρίου 1894 καὶ Ἀνθίμου τοῦ Ζ' τῆ 7 Ἰουλίου, 7 καὶ 28 Ὀκτωβρίου καὶ 7 Νοεμβρίου 1895. Ὑπέβαλε μάλιστα πρὸς τοὺς καὶ μακρὸν ὑπόμνημα περὶ ἐνισχύσεως τῶν Πατριαρχείων διὰ σχηματισμοῦ σταθεροῦ κεφαλαίου, ἐκ τῶν προσόδων τοῦ ὁποίου νὰ διατηρῶνται ἀξιοπρεπῶς τὰ Πατριαρχεῖα καὶ ὑπὲρ τοῦ ὁποίου σκοποῦ καὶ ὁ αἰοιδίμος Συγγρός εἶχεν ὀρίσει ποσὸν τι ὄχι εὐκαταφρόνητον. Ἐδέχθησαν λοιπὸν οἱ κληρονόμοι Ζωγράφου νὰ προσφέρωσιν αὐτὸ θελήτως λόγῳ δωρεᾶς 200,000 περίπου φράγκων χρυσῶν, ἧτοι 38%

ὁμολογίας τῶν Τροχιοδρόμων Κωνσταντινουπόλεως, ὧν οἱ τόκοι νὰ χρησιμοποιῶνται ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τῶν Πατριαρχείων. Ἄλλ' ἵνα μὴ ἔχωσιν ἐνοχλήσεις ἐν τῷ μέλλοντι οἱ κληρονόμοι προφάσει τῶν μνησθέντων ἐγγράφων, ἐζήτησαν νὰ ἐξασφαλίσωσιν ἅπαξ διὰ παντός τὴν ἡσυχίαν αὐτῶν, ἀφοῦ θηρητᾶτο αὕτη ἐκ τῆς ἰδιοτροπίας τῶν ἐκάστοτε μελῶν τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου Συμβουλίου διαφόρων ἰδρυμάτων ἐνδιαφερομένων ἔστω καὶ παρὰ τὸν νόμον. Καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τούτου διεξήγοντο συνεννοήσεις, ὁπότεν ἐπῆλθε διὰ τῶν ὁπαδῶν Ἰωακείμ τοῦ Γ' κατὰ τὴν μεγάλην παρασκευὴν τῶν Παθῶν ἢ πτώσις Κωνσταντίνου τοῦ Ε', συνελεία τῆς ὁποίας ἐματαιώθησαν τὰ πάντα, τῶν φίλων τοῦ νῦν Πατριάρχου λάβρων ἐπιπεσόντων κατὰ τῆς πολιτείας καὶ κατὰ πάσης πράξεως Κωνσταντίνου τοῦ Ε' προσωπικῶς, χρησιμοποιησάντων δὲ κακοβούλως πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον καὶ τὴν συμπεσοῦσαν τότε περὶ ἧς νῦν ὁ λόγος ὑπόθεσιν.

Ἄλλ' αἱ ἐπιθέσεις αὗται καὶ κατακρίσεις δὲν εἶνε δύσκολον νὰ ἐξελεγχθῶσι καὶ ἄδικοι καὶ κομματικαί, διότι πᾶν ὅ,τι ἔπραξεν ὁ Πατριάρχης Κωνσταντίνος ὁ Ε' ἔπραξεν ἐν γνώσει καὶ συνεννοήσει μετὰ τῶν δύο Σωμάτων, ἦτοι τοῦ τότε Ἐθνικοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἀποδεχθέντων ἀμφοτέρων καὶ ἐν κοινῇ συνεδρία, ὅτι δυνάμει τῆς διαθήκης ἐκείνης οὐδεμίαν νόμιμος καὶ βάσιμος ἀπαίτησις ἠδύνατο νὰ ὑποστηριχθῇ. Ὁ δὲ Πατριάρχης Κωνσταντίνος ὁ Ε' διεκήρυξεν ἐπὶ λέξει ὅτι: «ἀφοῦ νόμος ἢ διαθήκη ἦν ἀσπίρηκτος, δὲν ἔδεχτο νὰ ὠθήσῃ τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια εἰς παρανομίας πρὸς εἰσπραξίν ὠρισμένου ποσοῦ χρημάτων, ὅσον καὶ ἂν ἦν τοῦτο. Θὰ ἐθεώρει δὲ ἀσέβειαν τόσῳ πρὸς τὴν μνήμην τοῦ Ἐθνικοῦ Εὐεργέτου, ὅσῳ καὶ πρὸς τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν Ἀρχῶν τὴν πλαστογράφειν τῆς θελήσεως τοῦ Χρηστάκη Ζωγράφου».

Καὶ ταῦτα μὲν συνέβησαν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Ε', οὐτινος ἡ πολιτεία ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ ὑπῆρξε καὶ δεξιὰ καὶ ἀξιοπρεπής.

Φέρε ὁμως ἴδωμεν καὶ τὴν πολιτείαν τοῦ νῦν πατριαρχεύοντος Ἰωακείμ τοῦ Γ'.

Ὅπως καὶ ἐν ἄλλοις ζητήμασιν, οὕτω καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ ὁ νῦν Πατριάρχης Ἰωακείμ ὁ Γ' ἠθέλησε νὰ τάμη νέαν ὁδὸν ἐξ ἐπιδειξεως καὶ προσωπικῶν λόγων, ὁδὸν οὖσαν ἀντίθετον πρὸς ὅσα κατὰ τοῦ

προκατόχου αὐτοῦ ἐλέχθησαν. Διὰ τοῦτο προέβη ἀμέσως εἰς νέας πρὸς τοὺς κληρονόμους Ζωγράφου διαπραγματεύσεις, μὴ λαμβάνων ὑπ' ὄψει τὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γενόμενα, ἅπερ, ὡς ἔλεγεν, ἀπεδοκίμαζε, θέτει δὲ ὡς ἀρχὴν ἐν ταῖς διαπραγματεύσεσι τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ σχεδίου ὡς διαθήκης ἐγκύρου καὶ τὴν συνεννόησιν διὰ συμβιβασμοῦ, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου νὰ μὴ δώσωσιν οἱ κληρονόμοι τὸ ἐν τῇ δῆθεν διαθήκῃ ἀναγραφόμενον ὄλον ποσόν, ἀλλὰ τὸ ἡμῖς, ὅπερ νὸς διανεμηθῆ ἀναλόγως εἰς τοὺς ἐν τῷ σχεδίῳ μνημονευομένους κληροδόχους.

Ἡ ἀπαίτησις αὕτη τοῦ Πατριάρχου καὶ ἄδικος ἦν καὶ προσβλητικὴ τοῖς κληρονόμοις, διότι, ἂν τὸ ἔγγραφον ἦτο διαθήκη νόμιμος καὶ ἐγκυρος, οἱ κληρονόμοι οὐδαμῶς ἐδέχοντο νὰ ἔλθωσιν εἰς συμβιβασμόν, ἀλλ' ὄφειλον νὰ καταβάλωσι τὸ ὄλον τοῖς κληροδόχοις. Τοιαύτην ἀρχὴν καὶ βάσιν τῶν διαπραγματεύσεων διὰ τοῦτο δὲν ἐδέχθησαν, εὗρισκον δ' ὅτι ἡ τοῦ Πατριάρχου ἀπαίτησις σκοπὸν εἶχε τὸν δυσφημισμὸν τῶν κληρονόμων. Εἰς τοῦτο ὁμως ἐπέμεινε δυστυχῶς μέχρι τέλους ὁ Πατριάρχης. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ διατελοῦντες καὶ ἐκβιαζόμενοι, προβλέποντες δὲ τὰς συνεπείας ἃς ἤθελε γεννήσει δικαστικὸς ἀγών, μετ' ἐπιμόνους συζητήσεις καὶ ἀνταλλαγὰς γνωμῶν οἱ κληρονόμοι ἀφήκαν ἐπὶ τέλους τῷ Πατριάρχῃ πᾶσαν ἐλευθερίαν περὶ διαθέσεως τῶν χρημάτων, ἀλλὰ τῶν χρημάτων ἅπερ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Ε' ὄρισαν, καὶ ὑπὸ τὸν ρητὸν ὄρον ὅτι θεωροῦσι τὴν διαθήκην ταύτην ἄκυρον καὶ μὴ ὑπάρχουσαν.

Ἡ ἐπιμονὴ Ἰωακείμ τοῦ Γ' εἰς τὰς ἰδέας του πάντοτε ὑπέκρυπτε τὴν πρόθεσιν νὰ ἐνισχύσῃ τὰς συκοφαντίας, αἵτινες ἐξετοξεύθησαν ἀμέσως μὲν κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ε', ἐμμέσως δὲ ἐναντίον καὶ τῶν κληρονόμων Χρηστάκη Ζωγράφου. Αὕτη ἡ ἐπιμονὴ ἐπήνεγκεν ἐπὶ τέλους τὴν ὑπὸ τῶν κληρονόμων ὀριστικὴν ἀπόρριψιν τῶν προτάσεων τοῦ Πατριάρχου.

Ἡ διακοπὴ τῶν διαπραγματεύσεων προὐκάλεσεν εὐθὺς ἀμέσως τὴν ἐκ μέρους τοῦ Ε. Μ. Συμβουλίου, συνεπεία τῆς ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Ε' δοδείσης αἰτήσεως ἐπ' ἀναφορᾷ, ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τῶν κληρονόμων, οἵτινες οὔτε κἂν ἐκλήθησαν, ἔκδοσιν ἀποφάσεως, δι' ἧς ἐκηρύχθη τὸ σχέδιον ἐκεῖνο διαθήκη ἐγκυρος καὶ ἰσχυρά, ἀνατραπεί-

σης ἀποφάσεως προγενεστέρας ὑπὸ ἐναντίαν ἔννοιαν τοῦ αὐτοῦ συμβουλίου ἐπὶ Πατριάρχου Κωνσταντίνου τοῦ Ε', ἐκδοθείσης μὲν, ἀλλὰ μὴ ἀναγνωσθείσης οὐδὲ δημοσιευθείσης. Τὸ πραξικόπημα τοῦτο δὲν εἶχεν ἄλλον σκοπὸν ἢ ὅπως χρησιμοποίησῃ ὁ Πατριάρχης τὴν ἀπόφασιν ταύτην πρὸς ἐπιβολὴν συντηρητικῆς κατασχέσεως ἐπὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει περιουσίας τῶν κληρονόμων Ζωγράφου, ἡ ὁποία κατάσχεσις ἐπιβληθεῖσα διὰ δαπάνης ὑπερβαινούσης τὰς τριακοσίας λίρας εἰς βάρος τοῦ Ἐθνικοῦ Ταμείου εὔρε τὸ οἰκτρὸν τέρμα, τὸ ὁποῖον πρό τινος ἀνήγγελεν ἡ Α. Θ. Παναγιότης εἰς τὰ δύο Σώματα. Μετὰ τοσαῦτα βαρύτερα ἄλλα σφάλματα Ἰωακείμ τοῦ Γ', οὐκ ὀλίγον μειώσαντα κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τὸ κῦρος τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τί ἄλλο ὑπελείπετο αὐτῷ πρὸς δικαιολόγησιν τοῦ κατὰ τὴν δῆθεν διαθήκην Ζωγράφου παραπτώματος ἢ νὰ καταγγείλῃ ἀντενεργείας τῶν ἐνδιαφερομένων, οὔτε παρανόμους ὁμῶς οὔτε ἀντεθνικὰς, διότι καὶ μὲ τὸν νόμον καὶ μὲ τὰ ἔθνικὰ δικαιώματα ἦσαν σύμφωνοι αὐταί, καὶ νὰ ὑπαινιχθῇ σατανικῶς καταπολέμησιν εἰς τὰς προσπαθείας αὐτοῦ ταύτας καὶ ἐκ μέρους τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως;

ΗΘΙΚΗ ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

Κύριος λόγος, δι' ὃν οἱ κληρονόμοι Ζωγράφου δὲν θεωροῦσι τὰ περὶ οὗ πρόκειται χαρτιὰ ὡς διαθήκην τοῦ ἀειμνήστου αὐτῶν πατρός, εἶνε ἀπλούστατα ἡ πεποιθήσις αὐτῶν ὅτι δὲν περιέχουσι ταῦτα τὴν τελευταίαν θέλησίν του οὔτε ὡς πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, οὔτε ὡς πρὸς τοὺς τρίτους. Ἄλλως θὰ ἐξετέλουν τὰ ἐν αὐτοῖς γεγραμμένα κατὰ γράμμα, διότι θὰ ἠσέβουν πρὸς τὴν μνήμην ἐκείνου καὶ πρὸς τὴν τοῦ δικαίου ἀντίληψιν, ἣν ἐκ τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς αὐτῶν θέσεως ἔχουσι μεμορφωμένην, ἃν διὰ πολὺ ἢ ὀλίγον χρῆμα ἐστρεφοδίκουν κρυπτόμενοι ὄπισθεν τῶν τύπων.

Ἄλλὰ ποῖος καλῆς πίστεως ἀνὴρ λαμβάνων ἀνὰ χεῖρας τὸ περὶ οὗ πρόκειται χαρτίον καὶ ἀναγινώσκων αὐτὸ δύναται νὰ πιστεύσῃ

ὅτι περιέχει τὴν τελευταίαν θέλησιν τοῦ ἀοιδίου Ζωγράφου. Τὸ πρωτοσχεδιασμά τοῦτο τοῦ 1870 πείθει διὰ τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ, ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ θεωρηθῆται τοῦτο ἀπὸ ἐχέφρονα διαθέτην ὡς κανονισμὸς τῶν τῆς διαθέσεως τῆς περιουσίας αὐτοῦ κατὰ τὸ 1898, ὅτε ἀπεβίωσεν.

Εἶπομεν ἤδη ὅτι ἐν τῷ πρώτῳ μέρει περιγράφει τὰς ὑποθέσεις τοῦ οἴκου αὐτοῦ κατὰ τὸ 1870, αἵτινες διετέλουν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐκκρεμεῖς, τὰ τέκνα αὐτοῦ ἦσαν πάντα τότε πλὴν ἑνὸς ἀνήλικα, δύο δὲ θυγατέρες ἄγαμοι. Ἀπέναντι τῆς ἐκκρεμότητος σπουδαίων ὑποθέσεων αὐτοῦ τότε καὶ τῆς ἀνηλικιότητος τῶν τέκνων, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν καὶ τοὺς φόβους ἀσθενείας διατελῶν, συνέταξε τὸ σχέδιον ἐκεῖνο περὶ περιουσίας ἐντελῶς ἄλλης παρ' ἐκείνην ἦν βραδύτερον εἶχε καὶ ὥριζε κηδεμόνας καὶ ἐκτελεστὰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, τὴν Ἱερὰν Σύνοδον καὶ τὸ Ε. Μ. Συμβούλιον. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι τοῦ 1898 ὁ τραπεζιτικὸς αὐτοῦ οἶκος εἶχεν ἐντελῶς κανονισμὸν πάσας τὰς ἐκκρεμεῖς ὑποθέσεις καὶ πολλὰς ἄλλας ἐν τῷ μεταξὺ σπουδαιοτάτας διεξαγάγη, ὥστε ἡ περιουσία αὐτοῦ καὶ εἰς κτήματα καὶ εἰς χρήματα εἶχε σπουδαίως μεταβληθῆ, ἀπὸ πολλῶν δὲ ἐτῶν κατώκει τοὺς Παρισίους. Ἐκτοτε τὰ τέκνα αὐτοῦ εἶχον ἐνηλικιωθῆ, αἱ δὲ θυγατέρες ὑπανδρευθεῖσαι μετὰ ξένων ὑπηκόων εἶχον στερηθῆ κατὰ τὸν ὀθωμανικὸν νόμον τῶν κληρονομικῶν αὐτῶν δικαιωμάτων ἐπὶ μεγάλου μέρους τῆς περιουσίας τοῦ πατρὸς αὐτῶν. Δι' ὅλα ταῦτα ἀναγκάως θὰ ἐτροποποιεῖτο τὸ σχέδιον διαθήκης τοῦ 1870 παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ἂν εἶχε τὴν ἐλαχίστην ὑπόνοιαν ὅτι αὕτη θὰ ἐκανόνιζε τὰ τῆς διανομῆς τῆς περιουσίας αὐτοῦ ἢ ἂν ἐνόει διὰ διαθήκης νὰ κανονισθῆ τὰ κατ' αὐτὴν μετὰ θάνατον. Πρὸς τούτοις ἡ Μ. τοῦ Γένους Σχολή, ὑπὲρ τῆς ἰδρύσεως τῆς ὁποίας ὥριζε κληροδότημα, εἶχεν ἀνοικοδομηθῆ μεγαλοπρεπῶς δαπάναις ἐτέρων δωρητῶν, ἡ δὲ Ἀδελφότης Ξηροκρήνη, ἦν ὥριζεν ἐν τῇ διαθήκῃ τοῦ 1870 κληροδόχον, εἶχε διαλυθῆ τῷ 1891. Τὰ ἐν Κεστορατίῳ Ζωγραφείᾳ Διδασκαλεῖα εἶχον διαλυθῆ τῷ 1890 ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδρυτοῦ διὰ λόγους, οὓς θὰ ἐξηγήσωμεν κατωτέρω. Πλεῖστα ἄλλα κληροδοτήματα, ὧν γίνεται μνεῖα ἐν τῷ σχεδίῳ τοῦ 1870, ζῶν ὁ ἴδιος ἐξετέλεσε γενναιοφρονέστερον.

Ἐπὶ 28 ἔτη, ἃ ἡ θεία Πρόνοια ἐχάρισεν αὐτῷ ἀπὸ τῆς συντάξεως τοῦ σχεδίου τοῦ 1870, ἐμελέτα ἐκεῖνος τὰ ἔργα, δι' ὧν ἐσκόπει νὰ τιμῆσῃ καὶ ἑαυτὸν καὶ ὠφελήσῃ τὸ ἔθνος, εἰς ὃ ἀνῆκε. Τὰ ἔργα ταῦτα ὅσα ἦτο δυνατόν νὰ ἐκτελέσῃ κατὰ τὰ μεταγενέστερα ταῦτα ἔτη ἐξέτελεσεν, ὥστε τὸ λησμονημένον ἐκεῖνο ἔγγραφο τοῦ 1870 ἀπέβη ἐφρεξῆς χαρτίον ἄνευ περιεχομένου καὶ ἄσκοπον. Τοῦτο ἀκριβῶς ἐνόει, ὅτε ἔλεγεν ὁ πρῶην Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης: «Θὰ ἐθεώρουν ἀσέβειαν τόσον πρὸς τὴν μνήμην τοῦ εὐεργέτου ἐκείνου τοῦ Ἑθνους, ὅσον καὶ πρὸς τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν Ἀρχῶν τὴν πλαστογράφησιν τῆς θελήσεως τοῦ Χρηστάκη Ζωγράφου».

Ἄλλ' ἀποτευνόμεθα ἐπὶ τέλος πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα τὸν Ἰωακείμ τὸν Γ' καὶ παρακαλοῦμεν αὐτόν, θέτων τὴν παναγίαν Αὐτοῦ χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας καὶ ἐρωτῶν τὴν συνείδησίν του νὰ μᾶς εἴπῃ:

Ἐπιμένει ἰσχυριζόμενος, ὅτι ἀνῆρ τῆς ἐχεφροσύνης καὶ τῆς διανοητικῆς ἀκεραιότητος τοῦ Χρηστάκη Ζωγράφου ἔζησεν ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι τοῦ 1898 μὲ τὴν θέλησιν νὰ κανονισθῶσι τὰ τῆς περιουσίας αὐτοῦ καθ' ὃν τρόπον ἔγραψεν ἡμέραν τινὰ τοῦ 1870 ἐν τῷ σχεδίῳ, ὅπερ σήμερον Ἰωακείμ ὁ Γ' ἐπισεῖει ἐν φωτογραφίῳ ὡς τὴν τελευταίαν αὐτοῦ βούλησιν; Τοιοῦτό τι ἀδύνατον νὰ ἐπίστευσεν, ἀφοῦ οὐδεὶς ποτε δύναται νὰ τὸ πιστεύσῃ, προσεποιήθη ὁμως — λυπηρὸν εἶπεν — ὅτι τὸ ἐπίστευεν, ἐλπίζων ὅτι διὰ τοῦ πατριαρχικοῦ ὄγκου καὶ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας τῶν Πατριαρχείων, ἦν διαθέτει καὶ τῆς ἐπιρροῆς ἧς ἀπολαύει παρὰ ταῖς τουρκικαῖς Ἀρχαῖς, θὰ κατῶρθον νὰ λάβῃ ὅ,τι δὲν ὠφέλειτο ὑπὸ τῶν κληρονόμων Ζωγράφου. Ἴδου διὰ τίνων τρόπων καὶ μεθόδων θέλομεν νὰ καταστήσωμεν σεβαστὰ παρὰ Τούρκοις καὶ Εὐρωπαίοις τὰ ἐθνικὰ προνόμια καὶ νὰ ἐπεκτείνωμεν μάλιστα αὐτά! Καὶ ἔπειτα παραπονούμεθα.

Δῶμεν ἤδη τοῖς ἀναγνώσταις ἡμῶν τὸ ἐν τῷ σχεδίῳ τοῦ 1870 περιεχόμενον τῶν κληροδοτημάτων, ταξινομοῦντες αὐτὰ κατ' εἶδη, ἀφοῦ, ὡς εἶπομεν, ταῦτα ἀπετέλεσαν τὸ πρόγραμμα τῶν ὑπὲρ τοῦ Γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας βουλῶν τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρὸς ὡς καὶ τὰ ἐκπαιδευτικὰ καὶ ἀγαθοεργὰ ἔργα, ἅπερ ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι τοῦ 1898 ἐξετέλεσεν ὁ Χρηστάκης Ζωγράφος. Ἐκ τῆς συγκρίσεως τούτων

καὶ τῶν κατὰ τὰ 28 ἔτη πραχθέντων θέλει ἀποδειχθῆ κατὰ τρόπον περιφανῆ, ὅτι κατὰ τὸ εὐτυχὲς τοῦτο διάστημα τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἐξετέλεσε ζῶν ὁ ἴδιος πλείοτερα τῶν ἐν τῷ πρωτοσχεδίῳ διαταχθέντων.

**Τὰ ἐν τῷ πρωτοσχεδίῳ τῆς Διαθήκης τοῦ 1870
κληροδοτήματα.**

I

Σύλλογοι, Λέσχαι καὶ Ἀδελφότητες.

1) τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγῳ	Λ. Τ.	750.—
2) τῇ Λέσχῃ Μνημοσύνη	»	250.—
3) τῇ ἐν Σταυροδρομίῳ Φιλοπτῶχῳ Ἀδελφότητι	»	500.—
4) ταῖς ὑπολειπομέναις Ἀδελφότησι πρὸς ἴσην διανομήν	»	750.—
	Λ. Τ.	2,250.—

II

Ἐκπαιδευτήρια.

1) Τῷ ἐν Κεσοματίῳ Ἐκπαιδευτηρίῳ κεφάλαιον	Λ. Τ.	10,000.—
2) τῇ Μ. τοῦ Γένους Σχολῇ διὰ τὴν οἰκοδομὴν αὐτῆς τῇ Ἀδελφότητι Ξηροκρήνη	»	7,500.—
3) τῷ Ἐθνικῷ Ὀρφανοτροφείῳ Βαλουκλῆ κεφάλαιον διὰ τὴν διατήρησιν πέντε ὀρφανῶν	»	2,500.—
4) τῇ ἑλλην. Σχολῇ ἀρρένων Σταυροδρομίου	»	500.—
5) τῷ Παφθенаγωγείῳ τῶν ἀπόρων κορασίων	»	500.—

III

Ἐκκλησίαι, Μοναστήρια.

1) τῇ ἐκκλησίᾳ Σταυροδρομίου	Λ. Τ.	100.—
2) ταῖς ὑπολειπομέναις ἐν Πέραν, Γ'αλατᾶ καὶ Τατάβλοισ ἐκκλησίαις	»	750.—
3) ἐνὶ τῶν μοναστηρίων τοῦ Ἁγίου Ὁρους	»	500.—

Πρὸς μεταφορὰν Λ. Τ. 24,600.—

Ἐκ μεταφορᾶς Λ. Τ. 24,600.—

IV

Μνημεῖον.

Εἰς τὴν ἐν Βαλουκλῆ ἑκκλησίαν διὰ μνημεῖον . . . » » 1000.—

Τὸ ὄλον . . . . . Λ. Τ. 25,600.—

Ταῦτα ὄριζοντο κατὰ τὸ 1870.

Ἴδου ἤδη τὰ ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι 1898 ὑπὲρ τοῦ Γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀγαθοεργήματα τοῦ Χρηστάκη Ζωγράφου.

A.

Σύλλογοι, Λέσχαι καὶ Ἀδελφότητες.

I

Ἄ Ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος.

Ὁ κατὰ τὸ 1861 ἰδρυθεις Ἑλλ. Φιλολ. Σύλλογος, οὗ σκοπὸς εἶνε ἡ καλλιέργεια τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἡ διύδοσις αὐτῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, μέχρι μὲν τοῦ 1870 περιοριζετο ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν αὐτοῦ σκοπὸν, ἀλλὰ μετ' ἐπὶ τὴν καταστρεπτικὴν πυρκαϊᾶν τοῦ 1870, ὡς ὁ φοῖνιξ ἀναγεννηθεὶς ἀπέβη τὸ κέντρον καὶ ἡ ἑστία τῶν ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν γραμμάτων ἐργασιῶν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ Ἑλλ. Φιλολ. Σύλλογος υἱοθετήθη οὕτως εἰπεῖν ὑπὸ τοῦ Χρηστάκη Ζωγράφου καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς ἀφρηρία τῆς μεγάλης αὐτοῦ δράσεως. Συνδεδεμένος ἀρρήκτω δεσμῷ καὶ πατριωτικῇ φιλίᾳ μετὰ τοῦ ἑτέρου πνευματικοῦ τοῦ Συλλόγου παράγοντος, Ἡρακλέους τοῦ Βασιάδου, σκοπίμως δὲ δρῶν ὁ ἀείμνηστος ἠνύνησε τὸν Σύλλογον ὑπὲρ πάντα ἄλλον τῶν ἐν Μούσαις συνεργατῶν αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦ Ἑλλ. Φιλολογικοῦ Συλλόγου, ὑπερβίς τὸ ἐν τῷ πρωτοσχεδίῳ τῆς Διαθήκης πρόγραμμα αὐτοῦ, ἀπέδειξε τὰ γενναϊότατα τῶν βουλευμάτων αὐτοῦ. Ἀναμνηνησκόμειθα γηθοσίμως ἀλλὰ καὶ μετὰ βαρυαλγούσης καρδίας σήμερον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. « Ἦν χρόνος, » καθ' ἃ λέγει ὁ ρήτωρ τοῦ Συλλόγου ἐν τῷ ἀξιολόγῳ ἐπιμνημοσύνῳ αὐτοῦ λόγῳ πρὸς τὸν ἀοίδιμον Ζωγράφον, « Ἦν χρόνος, καθ' ὃν τὴν ἡμετέραν ἐνταῦθα κοινωνίαν διέπνεεν αὔρα φιλομουσίας ἀγνῆς εἶχε συναφθῆ μεταξὺ ἠγέτιδος καὶ λογίας τάξεως

· ἄλληλεγγύη τις γονιμοτάτη εἰς ἔργα κοινωφελῆ. Ἄνδρες ἀδροτάτην ἔχοντες παίδευσιν, σοφοὶ ὄντες καὶ μεγαλοπράγμονες, ἠρμήνευον τὰ ἀληθεῖς τοῦ Γένους ἀνάγκας καὶ τὰ ῥήματα τῶν λογίων ἦσαν θέρσαφα διὰ τοὺς πλουσίους καὶ ἡ γνώμη τῶν ἐπαιόντων ἀπετέλει τὸ πρόγραμμα τῆς δράσεως.» Εἶχε τρόντι ἀποτελεσθῆ, οὕτως εἰπεῖν, συμμαχία καὶ ἐπιμαχία παιδείας καὶ πλούτου, σύμπραξις τῶν ὁπαδῶν τοῦ Λογίου καὶ τοῦ Ἐμπολαίου Ἐρμοῦ, κατέστη δὲ κέντρον καὶ ἐστία ὁ Ἕλληγ. Φιλ. Σύλλογος. Τοῦτο ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διείδεν ὁ διορατικὸς καὶ πρακτικὸς νοῦς τοῦ Χρηστάκη Ζωγράφου καὶ προσῆλθεν ἀνθόρμητος νὰ ἐνισχύσῃ αὐτόν, ὄχι μόνον μεγαλοπρεπὲς κτίριον ἐγείρας ἀλλὰ συντελῶν δι' ὅλων αὐτοῦ τῶν μέσων ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεως καὶ προαγωγῆς τοῦ ὑψίστου αὐτοῦ φιλολογικοῦ, ἐπιστημονικοῦ καὶ ἐκπαιδευτικοῦ σκοποῦ. Ἡ μόνη ἀπ' ἀρχῆς ἐπιθυμία αὐτοῦ ὑπῆρξε νὰ ἴδῃ ἐν τῷ Συλλόγῳ τὸν σύνδεσμον τῶν ἠθικῶν καὶ διανοητικῶν δυνάμεων τοῦ ἡμετέρου Ἔθνους, τὴν συγκέντρωσιν τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, τὴν πεφωτισμένην καὶ σκόπιμον συνεργασίαν πασῶν τῶν κοινωνικῶν τάξεων τῶν τε ἐνταῦθα καὶ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ τῶν ἀλλαχοῦ, τοῦ κλήρου, τῶν λογίων, τῶν ἐπιστημόνων, τῶν τραπεζιτῶν, τῶν ἐμπόρων, τοῦ λαοῦ ἐν γένει. Πρὸς ἐπιτυχίαν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ σκοποῦ τούτου πολλά μὲν ἄλλα ὑπὲρ τοῦ Συλλόγου φιλογενῶς διεπράξατο, ἀλλὰ τὰ σπουδαιότερα ἐγένοντο τὰ δύο μεγαλεπήβολα ἀγωνοθετήματα, μνημεῖα ἐσαεὶ τῆς ὑψίστης φιλοπατρίας τοῦ μεγάλου τούτου τοῦ Γένους εὐεργέτου — ἡ «*Ζωγράφειος Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη*» καὶ τὸ «*Ὑπὲρ τῶν ζώντων μνημείων διαγώνισμα αὐτοῦ*». — Ὅντως διὰ τῆς μεγαλοπρεποῦς δεξιᾶς θημοσόφου ἀγωνοθέτου ἐδεικνύετο ἡμῖν τὸ διπλοῦν κάλλος ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ παλαιοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ κάλλος τῶν συγχρόνων ἐν τοῖς σύντρίμμασι τῶν ζώντων μνημείων ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τῶν δύο τούτων πλουσιωτάτων πηγῶν τῆς νεωτέρας ἡμῶν γλώσσης. Τὸ πρῶτον τῶν διαγωνισμάτων τούτων ἠσφάλισε διὰ πλουσίας δωρεᾶς εἰς τὸ διηνεκὲς καὶ ἐδημιούργησε τὴν ἐτησίαν ἔκδοσιν τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων διὰ τῆς συνεργασίας ἐπιστημόνων λογίων ἡμετέρων καὶ ξένων, τὸ δεύτερον διετήρησεν ἐπὶ ὅλην εἰκοσιπενταετίαν, περισυλλεγείσης ἐτησίως πλου-

σιωτάτης γλωσσικῆς τοῦ λαοῦ ὕλης, πολλῆς μὲν ἐκδοθείσης ἤδη ἐν τοῖς πρακτικοῖς τοῦ Συλλόγου, ἀλλὰ πλείστης ἀκόμη κατακειμένης ἐν τοῖς ἀρχείοις αὐτοῦ. Τοῦ τελευταίου τούτου συνέπεια καὶ συνέχεια εἶνε ὁ ἐν Ἀθήναις ἰδρυθεὶς τελευταῖον Σύλλογος πρὸς συλλογὴν γλωσσικῆς ὕλης. Ὁ ἐπώνυμος χορηγὸς τῶν δύο τούτων ἀγαθοεργημάτων ἔθηκεν ἄριστον ἀγῶνα, ἠρμήνευσαν δὲ τὴν προαίρεσιν αὐτοῦ ἄνδρες βαθέως κατανοοῦντες ποῦ ἔγκειται ἡ πηγὴ τῆς νέας τοῦ Ἔθνους ζωῆς, ἐξ ἧς θ' ἀναβλύσῃ τῆς ἀναγεννήσεως τὸ λουτρόν*.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς ἐν κεφαλαίῳ περὶ τῆς πρὸς τὸν Ἑλλην. Φιλ. Σύλλογον ἀγάπης καὶ προστασίας τοῦ Χρηστάκη Ζωγράφου ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι τοῦ 1898, ὑπὲρ οὗ κατὰ τὸ πρωτοσχέδιον τῆς διαθήκης τοῦ 1870 εἶχεν ὀρίσει Λ. Τ. 750. Κατὰ δὲ τὸ μετέπειτα χρονικὸν διάστημα τῶν τελευταίων ἐτῶν φέρε ἴδωμεν τίνα ποσὰ ἐχορήγησεν ὑπὲρ τοῦ Συλλόγου ὁ αἰοίδιμος ἀνὴρ. Ἴδου ταῦτα :

1) Οἰκοδομὴ κτιρίου	Λ.Τ. 2,000.—
2) Διὰ τὴν βιβλιοθήκην καὶ τὸ ἀναγνωστήριον τοῦ Συλλόγου	» 550.—
3) Διαγώνισμα ἐπὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς γεωγραφίας τῆς Ἠπείρου	» 120.—
4) Πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν σχολείων διὰ τοῦ Συλλόγου ἀνὰ 200 λίρας (1873-1876)	» 1,000.—
5) Ἐκδοσις τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων (<i>Ζωγράφειος Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη</i>) κεφάλαιον παρὰ τῇ Ἑθνικῇ Τραπεζῇ τῆς Ἑλλάδος (δρ. 240,000)	» 10,000.—
6) Διαγώνισμα ἐτήσιον τῶν ζώντων μνημείων ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ (1893-1897) ἀνὰ 100 λίρας ἐτησίως	» 2,400.—
7) Διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Συλλόγου κατὰ διαφόρους ἐποχάς	» 630.—

* Λόγος ἐπιμνημόσυτος εἰς Χρηστάκην Ζωγράφον. Περιοδικὸν Ἑλλην. Φιλολ. Συλλόγου 1898, σελ. 338-342.

- 8) Διὰ τὴν εἰκόνα τῆς ἀποθεώσεως τοῦ Ὁμήρου
(κατὰ Ingres). . . . . 300.—
9) Διὰ τὴν εἰκοσιπενταετηρίδα τοῦ Συλλόγου. . . . . 1,000.—
Τὸ ὅλον Λ.Τ. 18,000.—

Καὶ ὁ μὲν Σύλλογος ἐν τῷ ἰδρύματι αὐτοῦ καὶ ἠγάπησε καὶ ἐτίμησε τὸν ἄνδρα, ὥσπερ ἠγάπησε τὸν Σύλλογον καὶ ἐτίμησεν ἐκεῖνος, κηρύξας αὐτὸν Μέγαν Εὐεργέτην καὶ διὰ προτομῆς καὶ μεταλλίου διαωνίσας τὴν μνήμην αὐτοῦ. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον εὐρεθεὶς πρόεδρος τοῦ Συλλόγου δικανικὸς ἀνὴρ καὶ ἐν τοῖς νόμοις ὄχι ἄριστος, ὁ κ. Γ. Ἀποστολίδης, ἄγνωστος καὶ νεαρὸς ἐπὶ τῆς μεγάλης δράσεως τοῦ φιλολογικοῦ Συλλόγου, προεκάλεσεν ἐν ὀνόματι τοῦ Συλλόγου ἐνώπιον τοῦ Ε. Μ. Συμβουλίου τὴν ἐπ' ἀναφορᾷ διαδικασίαν ἐπὶ τοῦ πρωτοσχεδίου τῆς ἀκύρου διαθήκης τοῦ 1870 βασισιθεῖς, πρὸς τμημὰ τοῦ ὁποίου ἀλλὰ καὶ χάριν τῆς ἀληθείας ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ἄλλως μὲν ἐξεφραζέτο περὶ τῆς διαθήκης ταύτης ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Κωνσταντίνου τοῦ Ε' καὶ ἄλλως, ἐμβρυθέστερον σκεφθεὶς βέβαια, ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Ἰωακείμ τοῦ Γ'.

II

Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκπαιδευτικὸς Ἡπειρωτικὸς Σύλλογος.

Ἐπίτιμος πρόεδρος καὶ πρῶτος ἰδρυτὴς τοῦ Ἡπειρωτικοῦ τοῦ του Συλλόγου ὑπῆρξεν ὁ ἀοίδιμος Χρηστάκης Ζωγράφος, ὅστις μετὰ τοῦ συμπολίτου αὐτοῦ Ἡρακλέους τοῦ Βασιάδου καὶ τοῦ ἁγίου Λέωνος Νεοφύτου, καὶ τούτου συμπολίτου αὐτοῦ, ἠθέλησεν ἵνα οἱ ἅπαντες ταχοῦ Ἡπειρώται, μάλιστα δὲ οἱ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἔχωσιν ἐν μέσῳ τῆς μεγαλοπόλεως ταύτης ἐκπαιδευτικὸν κέντρον πρὸς σύσχεψιν καὶ σὺν πρᾶξιν ὑπὲρ τῆς ἐξαπλώσεως καὶ ἐνισχύσεως τῶν γραμμῶν ἐν Ἡπείρῳ διὰ τῆς διαδόσεως τῆς δημοτικῆς μάλιστα ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς μορφώσεως αὐτῶν. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη ἵκανα χρηματικά συνήχθησαν ποσὰ καὶ πολλὰ τῶν Σχολείων ὑπεστηρίχθησαν. Ὁ ἀοίδιμος ἀνὴρ ἐχορήγησε προκαταβολικῶς μὲν 1000 λίρα ὑστερον δὲ δι' ἄλλας χρεῖας καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς 1500, ἤτοι 1

δλον 2500, ἀπὸ δὲ τοῦ 1874 μέχρι τοῦ 1879 ἀνέθεσεν εἰς τὸ διοικητικὸν Συμβούλιον αὐτοῦ τὴν διοίκησιν τῶν ἐν Κεστορατίῳ Ζωγραφείων Διδασκαλείων, κρατήσας δι' ἑαυτὸν τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν. Ὁ Σύλλογος διώκει ταῦτα δι' ἐπιτολίου ἐπιτραπῆς ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ κατὰ καιρὸν ἀγίου Δρυϊνουπόλεως.

Ἄλλ' ἀπέναντι τοπικῶν δυσχερειῶν καὶ προσκομιμάτων ὁ Σύλλογος, περιελθὼν εἰς δύσκολον θέσιν, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῆ τῆς διοικήσεως ταύτης, ὡς θέλομεν ἶδει παρακατιόντες.

III

Λέσχη Μνημοσύνη.

Ἐπὶ τῆς Λέσχης Μνημοσύνης τὸ σχέδιον διαθήκης τοῦ 1870 ὤριξε Λ. Τ. 250. Ἄλλ' ὁ ἀοίδιμος Ζωγράφος κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη αὐτοῦ καὶ μετὰ ταῦτα διὰ τὴν ἔγερσιν τοῦ κτιρίου προσήνεγκε περὶ τὰς Λ. Τ. 350. Τὸ κτίριον τῆς Λέσχης διατελεῖ ἔτι ἐγγεγραμμένον, ὡς λέγεται, εἰς ὄνομα τοῦ Χρηστάκη Ζωγράφου.

IV

Εἰς τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀδελφότητας προσήλθε πολλάκις ἀρωγὸς καὶ προστάτης, παρασχὼν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς Λ. Τ. 500.

V

Εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Ἀνατολῇ διαφόρους Συλλόγους καὶ Ἀδελφότητας ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι 1898 ἐχορήγησε Λ. Τ. 3500.

B'

Ἐκπαιδευτήρια.

Κατὰ τὸ κείμενον τοῦ σχεδίου διαθήκης τοῦ 1870, ὁ Χρ. Ζωγράφος ὤριξε νὰ δοθῶσι 2,000 λιρῶν εἰς τὴν οχηματισθεῖσαν ἐπὶ τούτῳ

Ἄδελφότητα Ξηροκρήνης, ὧν οἱ τόκοι νὰ χρησιμεύωσι πρὸς ὄφελος τῶν ἄνω σχολῶν, ἐν δὲ τῷ ὀπισθεν κωδικέλλῳ προσέθετον: «Ἄντι τῶν 2,000 λιρῶν, τὰς ὁποίας ἀφίνω διὰ τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολήν, θὰ δοθοῦν 7,500, ἧτοι ἐπτὰ χιλιάδες καὶ πεντακόσαι λίραι αἵτινες νὰ χρησιμεύσωσιν ἵνα κτισθῇ ἡ Σχολὴ αὕτη ἐκ νέου εἴτε εἰς τὸ μέρος, ὅπου εὑρίσκεται, εἴτε εἰς Κουρουτσεσμέ, ἀναλόγως τῆς ἐθνικῆς τιμῆς.» Ἡ προσθήκη αὕτη, στερουμένη χρονολογίας, οὐδεμίαν ἔχει νομικὴν ἰσχύν. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολὴ ἀνεκτίσθη μεγαλοπρεπῆς τῷ 1882 παρ' ἄλλων φιλογενῶν καὶ φιλομουσικῶν ἀνδρῶν, Εὐγενίου τοῦ Ξηροποταμιανοῦ, Γεωργίου Ζαρίφη καὶ Ζ. Στεφάνοβικ, ἡ δὲ Ἄδελφότης Ξηροκρήνη, ἣν ὥριζε κληροδόχον, εἰς διαλυθῆ ἀπὸ τοῦ 1891. Οὐδεμίαν δὲ πλέον νέας ἰδρύσεως σκέψις ἤδύνατο νὰ ὑπάρῃ.

I

Τὰ ἐν Κεσορατίῳ Ζωγράφεια Διδασκαλεῖα.

Ὁ αὐόιδιμος Χρηστάκης Ζωγράφος, προτιθέμενος τὴν τε γενέτειράν αὐτοῦ γῆν ἑστίαν ἔθνικῆς παιδείας ν' ἀναδειξῇ καὶ τὴν ἀγλὴν τῆς ἀμαθείας καὶ κακοδαιμονίας τῶν παρακειμένων μερῶν νὰ διασκεδάσῃ, συνέλαβεν ἀπὸ τοῦ 1868 τὴν γενναίαν ἰδέαν ν' ἀνεγείρῃ ἐκπαιδευτήρια ἐν Κεσορατίῳ, ἐν οἷς νὰ συντηρῶνται 60 ὑπότροφοι ἐκ τῆς ὅλης Ἡπείρου, ἧτοι 30 ἄρρενες καὶ 30 θήλειες. Πρὸς πραγμάτωσιν τῶν ἰδεῶν τούτων εὔρεν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀρβινοπούλεως ὀρηρὸν θεράποντα καὶ ρέκτην ἀρχιερέα τὸν τότε μητροπολίτην Ἀρβινοπούλεως κύρ Ματθαῖον, τὸν ὑπεροπὴν Ἀδριανούπολεως. Συνεννοηθεὶς μετ' αὐτοῦ ἔθηκε τὰς πρώτας βάσεις τῆς ἰδρύσεως, οἰκοδομήσας τὰ πρῶτα κτίρια καὶ συντάξας τὸν πρῶτον κανονισμόν. Περὶ τὰ τοιαῦτα διέτριβε κατὰ τὸ 1870 καὶ διὰ τοῦτο ὡς πρώτην ἀφετηρίαν τῶν κληροδοτημάτων ἔθηκεν ἐν τῷ σχεδίῳ διαθήκης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ κεφάλαιον Λ. Τ. 10,000, μετὰ τῶν πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένων ὀδηγιῶν, ὡς βλέπει τις ἐν τῷ σχεδίῳ. Ἡ Θεία Πρόνοια διατηρήσασα αὐτὸν ἔκτοτε ἐν ζωῇ ἔδωκε τὴν εὐκαιρίαν καὶ τὰ μέσα νὰ ἐγκαταστήσῃ, διοργανώσῃ καὶ διοικήσῃ ἐπὶ ὅλην

εἰκοσαετίαν ταῦτα. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ ἀλλαχοῦ μὲν, μάλιστα δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἶχεν ἀναπτυχθῆ διὰ τοῦ Ἑλλην. Φιλ. Συλλόγου ζωηρὰ κίνησις παιδευτικῆ, ἧς τὴν σπουδαιότητα καὶ ἐπίδρασιν ἐπὶ τε τῆς παρούσης καὶ τῆς μελλούσης καταστάσεως τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παιδείας οὐδεὶς θ' ἀμφισβητήσῃ. Σύλλογοι, ἐφορεῖαι, λόγιοι ἔμποροι, τραπεζίται καὶ πάντες οἱ ἐπιτετραμμένοι τὴν διοίκησιν τῶν παιδευτικῶν τοῦ ἔθνους πραγμάτων φιλοτίμως ἐργάζοντο, ὅλοι δὲ ὁμολόγουν τὸ ἄσκοπον καὶ ἀλυσιτελὲς τοῦ ἐν Ἰσχυί τότε ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος καὶ εὖρισκον τὴν αἰτίαν τῆς καχεξίας εἰς τὴν ἔλλειψιν ἐπιστημονικῶν καὶ παιδαγωγικῶν βάσεων, ἐφ' ὧν πᾶν ὑγιὲς ἐκπαιδευτικὸν σύστημα δεόν νὰ ἐρείδεται. Καὶ ἀπετείνεται ἡ ροπή αὕτη πρὸς ἅπαν τὸ παιδαγωγικὸν σύστημα, διηυθύνετο ὁμῶς κυρίως κατὰ τοῦ ἐπικρατοῦντος μηχανικοῦ καὶ μονομεροῦς πνεύματος τῆς στοιχειώδους παιδείας, τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς μεθόδου, ὅπερ διὰ τὰ ἐν αὐτῷ ἐπιζήμια στοιχεῖα ἔδει θᾶπτον ἢ βράδιον νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸ ὑγιεινέτερων ἀρχῶν, ἀφ' ὧν μόνων τὸ τελευταῖον προσεδοκᾶτο. Ἡ κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦτο διαρρυθμίσις τῆς στοιχειώδους παιδείας ἤγε προφανῶς εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξευρέσεως τῶν ἀναγκαίων μέσων, ἐν οἷς ὁμολογουμένως πρωτεύει τὸ τοῦ Διδασκαλείου. Τοῦτο γέννημα καὶ θρέμμα τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ ἀνοίγει τὴν ἀσφαλεστέραν ὁδὸν πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν ὀρθῶν παιδαγωγικῶν ἀρχῶν καὶ μεθόδων Παντάχοθεν ἐπομένως ἀντήχει ἡ φωνὴ περὶ ἰδρύσεως διδασκαλείων. Διὰ τὴν Ἡπειρον, οὐδέποτε ὑπολειφθεῖσαν ἐν τῷ ἀγῶνι τῶν γραμμάτων, εὐμοιρήσασαν δὲ πάντοτε τέκνων φιλομούσων, ἐσκέφθη ἐκ τῶν πρώτων ὁ αἰοίδιμος Ζωγράφος, κατανοήσας τὴν σημασίαν τῶν Διδασκαλείων καὶ ἀνέλαβε τὴν ἰδρυσιν τοιούτων, μετατρέψας τὰ ἐν Κεστορατίῳ ἐκπαιδευτήρια εἰς διπλοῦν Διδασκαλεῖον ἀργένων καὶ θηλέων, καὶ συμπληρώσας αὐτὰ διὰ νέων κτιρίων πρὸς κατοικίαν καὶ ἐνδιαίτησιν τῶν ἀργένων.

Ἐσκέπτετο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Χρ. Ζωγράφος, ὅτι ἡ ἐκλογὴ τῆς γενετείρας τοῦ Κεστορατίου ὡς ἔδρας ἠρείδετο ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ὅτι Διδασκαλεῖα, μέλλοντα νὰ διαπλάσωσι τὸν νοῦν καὶ τὰς ψυχὰς νέων καὶ νεανίδων πρὸς ἀσκήσιν τοῦ ἔργου τῆς διαπαιδαγωγήσεως τῶν τέκνων τοῦ λαοῦ, ὀλιγώτερον ἐπιτυγχάνουσι τοῦ σκοποῦ ἐν πόλεσιν ἢ

μακρὰν αὐτῶν, ἀφ' οὗ οἱ ἀπόφοιτοι αὐτῶν ἐπρόκειτο νὰ διδάξωσιν ἐν τοῖς πτωχοῖς χωρίοις τῆς Ἡπειροῦ.

Τοιαῦτα ἀναλογιζόμενος καὶ ἐπιθυμῶν νὰ κανονίσῃ ὀριστικῶς τὴν τύχην τῶν Διδασκαλείων ἀνέθετο τῷ 1874 τὴν φροντίδα τῆς τε διηκίσεως καὶ τῆς ἄλλης ὀργανώσεως τῶν Διδασκαλείων εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἡπειρωτικὸν Σύλλογον, φιλοτίμως πάνυ ἐργαζόμενος τότε εἰς τὴν διάδοσιν τῶν γραμμάτων ἀνὰ τὴν Ἡπειρον, ἐπιφυλάξιμος ἑαυτῷ τὴν ἀνωτάτην μόνον ἐποπτείαν, καθώρισε δὲ ἐτησίᾳ Λ. Τ. 1200 διὰ τὰς τακτικὰς τῶν Διδασκαλείων δαπάνας.

Ὁ ἀπὸ τοῦ 1869 μέχρι τοῦ 1890 βίος τῶν ἐν Κεστορατίῳ Διδασκαλείων ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τοῦ ἴδρυτοῦ δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς περιόδους:

Πρώτη περίοδος 1869-1871, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ἀγίου Δρυϊνουπόλεως Κύρ Ματθαίου καὶ διοίκησιν τοπικῶν ἐπιτροπῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν δὲ τοῦ ἱατροφιλοσόφου Ι. Βαΐα, ἐν ἣ τέλει σχολαρχεῖον ἀρρένων καὶ θηλέων εἶχε καταρτισθῆ.

Δευτέρα περίοδος 1871-1879, ὑπὸ τὴν διοίκησιν καὶ ἐποπτείαν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἡπειρωτικοῦ Συλλόγου καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν γυμνασιαρχῶν Ράμμου, Λεωνίδα Παπλανδρέου καὶ Α. Οἰκονομίδη.

Τρίτη καὶ σπουδαιότερα περίοδος 1879-1889, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἀρχιερέως Δρυϊνουπόλεως Κύρ Κλήμεντος, διοίκησιν τοπικῆς διοικητικῆς Συμβουλίου καὶ διεύθυνσιν τοῦ ἐν Γερμανίᾳ τὰς παιδγωγικὰς σπουδὰς ἀποπερατώσαντος κ. Α. Ζαμαρίου, τοῦ νῦν διεθύνοντος τὸ ἐν Πέριαν Ζωγράφειον, τοῦ ἴδρυτοῦ τηρήσαντος πάντοτε τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν.

Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον, ὁ ἴδρυτής ἐν τελείᾳ ἁρμονίᾳ διατλάων μετὰ τῆς τοπικῆς ἐπιτροπείας καὶ τοῦ προεδρεύοντος ποιμενάρχου Κύρ Ματθαίου τὰ μέγιστα ἤδεδετο ἐπὶ τῇ προόδῳ τῶν ἐκπαιδευτηρίων, πλήρους ἐπικρατησάσης ὁμοφωνίας μεθ' ἀπάντων καὶ πεπνυμένων.

Κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον, ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἡπειρωτικὸς Φίλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος δι' ἐπιτοπίας ἐκπαιδευτικῆς ἐπιτροπείας διοικῶν ἠναγκάσθη πολλάκις νὰ περιέλθῃ εἰς διαμάχας πρὸς τὴν τοπικὴν ἐπιτροπείαν καὶ νὰ προσκρούσῃ πρὸς δυσχερείας, ἐξ ὧν

μικροῦ δεῖν νὰ διαλυθῶσι τὰ διδασκαλεῖα. Ὁ Ἱδρυτὴς εὐρεθεὶς εἰς ἀπελπιστικὴν θέσιν διὰ τὸ μέλλον τῶν Διδασκαλείων ἠναγκάσθη ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν Σύλλογον διὰ τοπικῆς ἐπιτροπείας ὑπὸ τὴν προεδρείαν νέας τοπικῆς ἐπιτροπῆς ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἁγίου Δρυϊνουπόλεως Κλήμεντος, συνεργαζομένου καὶ ἐποπτευόντος τοῦ ἐκ Γερμανίας ἐλθόντος νέου διευθυντοῦ κ. Ζαμαρίου, μεγάλην ἐπιδειξάντος διοικητικὴν καὶ παιδευτικὴν ἱκανότητα. Κατὰ τὴν μακρὰν ταύτην περιόδον καὶ ἡ διοίκησις ἐβάδιζεν ἀπροσκόπτως καὶ ὁμαλῶς, καὶ τὰ διδασκαλεῖα προῶδευον οὐσιωδῶς. Κατ' αὐτὴν εἰσήχθη καὶ πλήρες σύστημα παιδαγωγικῶν καὶ φιλοσοφικῶν μαθημάτων μετὰ παιδαγωγικῶν ἀσκήσεων ἐν προτύποις, μετερρρυθμίσθησαν δὲ ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον τὰ φυσικὰ μαθήματα, ἡ βοτανικὴ καὶ ἡ γεωλογία. ἤρξαντο τότε τὰ Διδασκαλεῖα ἀπολύοντα τακτικῶς δημοδιδασκάλους ἀμφοτέρων τῶν φύλων, συμποσωθέντας εἰς 135, προσήρχοντο δὲ ἔξωθεν καὶ αὐτοσυντήρητοι μαθηταί. Φυσικὸν ἦτο τὰ μέγιστα νὰ τέρπεται ἐπὶ τοῖς ἀποτελέσμασι τούτοις ὁ Ἱδρυτὴς. *

Ἄλλὰ βάσκανος δαίμων ἐπελθὼν ἐτάραξε ταῦτα. Ὁ ἅγιος Δρυϊνουπόλεως Κύρ Κλήμης ἀντικατέστη κατὰ τὸ 1889 ὑπὸ νέου Μητροπολίτου, τοῦ Κύρ Κοσμᾶ. Ὁ νέος οὗτος Μητροπολίτης ἀναλαβὼν μετὰ νέας ἐπιτροπείας, ὑπ' αὐτοῦ ὑποδειχθείσης τῷ Ἱδρυτῇ, τὴν διοίκησιν τῶν Διδασκαλείων εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων ἦλθεν εἰς ρῆξιν μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ κ. Ζαμαρίου, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῆ, ἠρνήθη δὲ νὰ δεχθῆ τὴν νέαν διεύθυνσιν μεθ' ὅλας τοῦ Ἱδρυτοῦ τὰς παρακλήσεις.

Παραλείπομεν τοὺς λόγους δι' οὓς οὐκ ὀλίγον συνετέλεσε κατὰ τῶν Διδασκαλείων ὁ τῶν κατοίκων τοῦ Κεστορατίου διηνεκὴς κομματισμὸς καὶ ἔνεκα τῶν ὁποίων ἠναγκάσθη ν' ἀποχωρήσῃ ὁ κ. Ζαμαρίας, ὅστις ἀφιέρωσε τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ παιδαγωγικοῦ του βίου εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ ὀργάνωσιν τῶν Διδασκαλείων ἐκείνων καὶ διὰ δεκαετοῦς πείρας ἀπέβη τὸ κυριώτατον στοιχεῖον ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ,

---

* Τὰ ἐν Κεστορατίῳ Ζωνγράφεια Διδασκαλεῖα (1874—1879), ἐν Κωνσταντινουπόλει 1889.

τῷ στερουμένῳ ἀνδρῶν καταλλήλων διὰ τὴν συντήρησιν καὶ προαγωγὴν αὐτῶν.

Ἐν τούτοις ὁ ἰδρυτής, ἔχων ὑπ' ἤψει τὸν κανονισμὸν καὶ συμβόμενος τὴν ἀπόφασιν τοῦ διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως ἀγομένου, ἐδέχθη τὴν ἀποχώρησιν τοῦ κ. Α. Ζαμαρίου. Μετ' ὀλίγον ὁμῶς ἐγνώσθη ὁ σκοπὸς τοῦ Μητροπολίτου Οὗτος ἐνόησεν ἀναλάβη ὁ ἴδιος αὐθαιρέτως τὴν διοίκησιν τῶν Διδασκαλείων καὶ νὰ ἐκμεταλλευθῇ ταῦτα πρὸς ἴδιον ὄφελος, διορίζων καὶ παύων κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ τὸ προσωπικὸν καὶ ἐκλέγων ὑποτρόφους κατὰ τοῦ ἰδίας αὐτοῦ συμπαιδείας καὶ δρέξεις ἐπὶ παραβάσει τοῦ κανονισμοῦ. Πρῶτον βῆμα αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ ὀνομασία καὶ ὁ διορισμὸς ὡς διευθυντοῦ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρέβοντος τότε ἰατροφιλοσόφου ὡς ἀπεκάλει αὐτόν, κυρίου Γρηγοῦρα, ἀδελφοῦ τοῦ ἀρχιμανδριτοῦ καὶ διευθυντοῦ τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς ὕστερον δὲ προέβη εἰς διορισμοὺς ἄλλων διδασκάλων οἰκείων αὐτῷ καὶ ἐπὶ μισθοδοσίᾳ δυσαναλόγῳ πρὸς τὸν προϋπολογισμὸν καὶ κατὰ παράβασιν τοῦ κανονισμοῦ. Ἄλλ' ὁ ἰδρυτής ἔχων τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν δὲν ἐδέχθη ὡς ἀντικαταστάτην τοῦ κυρίου Ζαμαρίου τὸν κ. Γρηγοῦραν, ἀλλὰ διώρισεν ὡς τοιοῦτον καὶ ἀπέστειλεν εἰς Κεστοράτιον τὸν Ἡλίαν Δασσαρῶτην, διδάκτορα τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς παιδαγωγικῆς, σπουδασαντα ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐξ Ἠπειροῦ καταγόμενον, ἐξηγήσας τῷ ἀρχιερεῖ δι' ἐπιστολῆς τὴν ἀνάγκην τοῦ τοιοῦτου διορισμοῦ. Τὸ τοιοῦτον ἤρκεσε νὰ δυσαρεστήσῃ τὸν Μητροπολίτην, ὅστις συννενοηθεὶς μετ' ἄλλων ὁπαδῶν αὐτοῦ ἤρχισε νὰ ὑποδαυλίξῃ πάθη τοπικὰ καὶ προσωπικά, καθιστῶν τὰ Διδασκαλεῖα πεδία ταραχῶν καὶ στάσεων. Τὸ διοικητικὸν Συμβούλιον διηρέθη εἰς δύο μερίδας, διαμαχομένας πρὸς ἀλλήλας. Ὁ μὴν Σεπτέμβριος ἔληγε καὶ οὐδεμία πρόνοια εἶχε ληφθῆ περὶ ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων, οὐδὲ προϋπολογισμὸς εἶχε συνταχθῆ. Μάτην ὁ ἰδρυτής διὰ μακρῶν ἐπιστολῶν γράφων τῷ Μητροπολίτῃ συνίστα αὐτῷ φρόνησιν, συνεβούλευε τὰ δέοντα καὶ ὑπεδείκνυε τὴν χρησιμότητα τοῦ ἔργου, οὗ ἀποτυγχάνοντος τὴν εὐθύνην θὰ ὑπεῖχεν αὐτός. Ὁ Μητροπολίτης ἠπειλεὶ παραίτησιν, ἐπιρρίπτων τὴν εὐθύνην εἰς μέλη τινὰ τοῦ Συμβουλίου· προέβη μάλιστα εἰς τὸ μέτρον ν' ἀποστῇ τῶν ἐργασιῶν καὶ διεκήρυξεν, ὅτι

οὐδεμίαν εἰς τὸ ἐξῆς θὰ ἐλάμβανε φροντίδα περὶ τῶν ἀφορώντων τὰ Διδασκαλεῖα, ἂν μὴ ἐπαύετο ὁ νέος διευθυντὴς καὶ ὁ ταμίας Ν. Πη-
τάτης, ὃν ἐθεώρει ἀντιπράττοντα μετ' ἄλλων ὁπαδῶν εἰς τὰ σχέδια
αὐτοῦ. Ταῦτα ἀγγέλλων τῷ ἰδρυτῇ παρετήρει ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς δὲν ἐγ-
γυῖται περὶ τῆς μελλούσης πορείας τῶν Διδασκαλείων, τὰ ὁποῖα
ἐθεώρει ὡς δημόσιον κατάστημα, προσθέτων ὅτι ἐξυπηρέτησε πιστῶς
καὶ εὐσυνειδήτως τὰ συμφέροντα τοῦ Δημοσίου καὶ ἐκ τῆς ἰδέας ταύ-
της ὀρμώμενος εὗρισκεν, ὅτι δὲν ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ παραδεχθῇ
τὰς ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ ἰδρυτοῦ ἰδέας καὶ προτάσεις, οὐδὲ νὰ ὑπα-
κούσῃ εἰς αὐτάς. Πάντα ταῦτα, συνοδευόμενα ὑπὸ τῶν πρακτικῶν τοῦ
διοικητικοῦ Συμβουλίου, ὁ ἰδρυτὴς μετὰ πολλοῦ πόνου καρδίας ἐποιή-
σατο γνωστὰ τῇ 2/14 Νοεμβρίου 1889 τῷ Παναγιωτάτῳ Πατριάρχῃ
Κύρ Διονυσίῳ καὶ τῇ περὶ αὐτὸν Ἀγία καὶ Ἱερᾷ Συνόδῳ, ἔγραψε
δὲ καὶ πρὸς δύο φίλους αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὸν κ. Σ. Κα-
ζανόβαν καὶ Ξ. Ζωγράφον, ἐπικαλούμενος τὴν συναρωγὴν αὐτῶν
πρὸς ἄρσιν τῶν δυσχερειῶν. Ὁ Πατριάρχης καὶ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος
ἀπεδοκίμασαν μετὰ πολλὰς σκέψεις καὶ συζητήσεις τὴν διαγωγὴν
καὶ συμπεριφορὰν τοῦ ἁγίου Δρυϊνουπόλεως Κύρ Κοσμᾶ καὶ ἐπετί-
μησαν αὐτὸν διὰ τηλεγραφημάτων καὶ γραμμάτων Ἐν τούτοις ὁμοῦς
ὁ Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως ἐπέμενε εἰς τὰς ἰδέας αὐτοῦ καὶ τὰς
γνώμας. Ἡ ἐπιμονὴ αὐτῆ τοῦ ἀρχιερέως καὶ ἡ ἐκ μέρους τῶν Πα-
τριαρχείων φαινομενικὴ ἐπιτίμησις ἄνευ ἀποτελέσματος ἔφερον τὸν
ἰδρυτὴν εἰς τὴν ἀπελπιστικὴν σκέψιν ὅτι, ἂν ζῶντος αὐτοῦ καὶ ἐπικα-
λουμένου τὴν ἐπέμβασιν τῶν Πατριαρχείων οὐδὲν γίνεται, χεῖρονα
συμβήσονται αὐτοῦ ἐκλιπόντος. Πᾶσαι αἱ προσπάθειαι αὐτοῦ εἶχον
ἀποβῆ ἄνωφελεις· οὐδὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ πλέον πρὸς ἀνόρθωσιν
τῶν Διδασκαλείων. Τοιαύτη κατάστασις ἤγαγεν εἰκότως αὐτὸν εἰς
τὴν σκληρὰν ἀνάγκην νὰ προβῇ μετὰ βαρυαλογούσης καρδίας εἰς τὸ
ἔσχατον μέτρον, νὰ διακόψῃ τὴν ἐκ 1,200 λιρῶν ἐτησίαν ἐπιχωρή-
γησιν καὶ νὰ κλείσῃ τὰ Διδασκαλεῖα, δι' ἐγκυκλίου δὲ νὰ ἀναγγεῖλῃ
τοῦτο καὶ εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Ἡπείρου καὶ νὰ
ἀποστεῖλῃ εἰς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα Κύρ Διονύσιον τὸν Ε' τὴν
ὑπὸ ἡμερομηνίαν 29/1 Δεκεμβρίου 1889 ἐπιστολήν, ἔχουσαν οὕτω:

Ἐν Παρισίοις τῇ 29/11 Δεκεμβρίου 1889.

194 Παναγιώτατε.

Ἐλαβον τὴν ἀπὸ τῆς 11 Ὀκτωβρίου ἔ. π. σεβαστὴν μοι ἐπιστολήν· ἦν ἡ Ὑμετέρα Θειοτάτη Παναγιότης ἠδύοχησε νὰ μοι ἀπευθύνη ἐν ὀνόματι Αὐτῆς καὶ τῆς περὶ Αὐτὴν Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, ἀναφορικῶς τῆς στάσεως, ἣν ἐτήρησε πρὸς τὰ ἐν Κεστορατίῳ τῆς Ἡπείρου Ζωγράφεια Διδασκαλεῖα ὁ ἅγιος Δρυϊνουπόλεως Κύρ Κοσμάς. Εὐγνωμονῶ τῇ τε Ὑμετέρᾳ προσκνητῇ μοι Παναγιότητι καὶ τῇ Ἀγίᾳ καὶ Ἱερᾷ Συνόδῳ διὰ τὴν μετὰ πολλῆς τῆς εὐθυδικίας, ἐν βραχεῖ χρονικῷ διαστήματι, ἐξέλεξιν τῶν διαφορῶν ἐγγράφων τῶν τὰ Διδασκαλεῖα ἀφορῶντων καὶ τὴν ἔκδοσιν ἀποφάσεως ἐπὶ τῶν πράξεων τοῦ ἁγίου Δρυϊνουπόλεως, δι' ἧς καταδικάζουσα τὴν πορείαν τοῦ ἐν λόγῳ Ἀρχιερέως ἐπιτιμᾷ αὐτὸν καὶ συνιστᾷ ἐν τῇ ἐπιεικείᾳ Αὐτῆς σωφρονεστέραν ἐν τῷ μέλλοντι συμπεριφορὰν καὶ εὐλαβῆ πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ κανονισμοῦ τεθεσπισμένα συμμόρφωσιν διὰ συνοδικῆς ἐπιστολῆς, ἣς μοι ἐσωκλείει τὸ ἀντίγραφον. Ἐπιτραπήτω δέ μοι, Παναγιώτατε, νὰ καθυποβάλλω βαθυσεβάστως Αὐτῇ τε καὶ τῇ Ἀγίᾳ καὶ Ἱερᾷ Συνόδῳ, ὡς πιστὸν τῆς Ἐκκλησίας τέκνον, ὅτι οἱ λόγοι, οἵτινες μὲ ἠνάγκασαν νὰ θεωρήσω ἀνεπίτευκτον τοῦ λοιποῦ τὴν μετὰ τοῦ Ἀγίου Δρυϊνουπόλεως σύμπραξιν εἰς τὰ ἀφορῶντα τὰ Διδασκαλεῖα, εἶνε πολλοὶ καὶ ἰσχυροί, ἡ δὲ στάσις αὐτοῦ πρὸς ταῦτα τοιαύτη, ὥστε ἀπέβη ἀδύνατον πᾶσα πρὸς τὴν καλὴν τῶν Διδασκαλείων διοίκησιν συνεννόησιν μετ' αὐτοῦ. Μὴ ἐπιθυμῶν νὰ ἐπασχολίσω ἐπὶ μακρὸν τὰς πολυτίμους στιγμὰς τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος, δὲν ἠθέλησα διὰ τῆς πρώτης μου ἐπιστολῆς νὰ δώσω πολλὰς λεπτομερείας τῆς παρατύπου καὶ ἐναντίας πρὸς τὰ τεθεσπισμένα πορείας τοῦ Ἀρχιερέως ὅστις ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐπάτησεν εἰς τὴν Ἐπαρχίαν Δρυϊνουπόλεως πολλάς μοι προὔξενησεν ἐνοχλήσεις ἐπὶ ὅλην τὴν σχολειακὴν περίοδον τοῦ παρελθόντος ἔτους μὲ τὰς παρολόγους αὐτοῦ ἐνεργείας. Πάντα ταῦτα παρέβλεψα ἀποδιδούς εἰς τὴν ἀπειρίαν καὶ τὴν ἄγνοιαν τοῦ τόπου καὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐλπίζων ὅτι διὰ τῆς

» επιμονῆς καὶ τῆς λίαν φιλικῆς συστάσεώς μου, ἵνα συμμορφῶται
» πρὸς τὸν κανονισμόν, ἠθέλε μεταβάλλῃ φρόνημα καὶ ἀποβῆ ἀντά-
» ξιος τῆς θέας αὐτοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐν ἣ ἐκλήθη ἀποστολῆς Δυστυ-
» χῶς ὅμως ἠπατήθην. Ὁ ἅγιος οὗτος ἐγένετο θρασύτερος ἐν τῇ
» ἐνάρξει τοῦ νέου σχολειακοῦ ἔτους, καὶ ἐνήργησε τοσοῦτον παρατύ-
» πως, ὥστε ἐσχημάτισα τὴν πεποιθήσιν ὅτι τὰ πράγματα δὲν θὰ δυ-
» νηθῶσι νὰ τρέξωσι τὸν τακτικὸν δρόμον τῶν καὶ ἔκρινα καθῆκον
» χάριν τῆς νεολαίας τῆς πατρίδος μου Ἑπείρου νὰ καταστήσω τὴν
» Ὑμετέραν Θειοτάτην Παναγιότητα καὶ τὴν Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύ-
» νοδον ἐνημέρους τῶν πράξεων αὐτοῦ, καὶ καθικετεύσω νὰ μοὶ παρά-
» σχῃ τὴν πολύτιμον αὐτῆς ἀρωγὴν πρὸς ἄρσιν τοῦ παρακωλύματος
» τοῦ ἐπιπροσθουήτος εἰς τὴν τακτικὴν λειτουργίαν τῶν Διδασκα-
» λείων.

« Ἐκ τοῦ ἀντιγράφου τῆς πρὸς τὸ διοικητικὸν Συμβούλιον τῶν
» Ζωγραφείων ἐπιστολῆς μου, ἐν ἣ σημειοῦνται τινες τῶν πράξεων
» αὐτοῦ ἐν ἀντιπαραθέσει πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ κανονισμοῦ, θέλετε
» ἰδεῖ, Παναγιώτατε, τοὺς λόγους, οἵτινες μὲ ἠνάγκασαν νὰ λάβω μετὰ
» πολλῆς τῆς θλίψεως τῆς καρδίας μου τὴν λίαν δυσάρεστον δι' ἐμὲ
» ἀπόφασιν περὶ τῆς τύχης τῶν Διδασκαλείων, ἦν ἐν τῇ πρώτῃ ἐπι-
» στολῇ Σᾶς καθικέτευον νὰ προλάβητε διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ
» ἀρχιερέως τούτου. Ἐξ αὐτῆς θέλετε πληροφορηθῆ, ὅτι ὁ ἅγιος
» Δρυϊνουπόλεως δὲν ἐνήργησε μόνον ἐναντίον ῥητῶν ἄρθρων, ἀπερ
» διαλαμβάνει ὁ κανονισμὸς διὰ τὴν διοίκησιν τῶν Διδασκαλείων,
» ἀλλ' ἐτόλμησε νὰ παρασαλεύσῃ καὶ αὐτὰς τὰς ἀρχικὰς διαθέσεις τοῦ
» δωρητοῦ περὶ τῆς ἐκλογῆς καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν 30 νέων καὶ 30 νεα-
» νίδων ὑποτρόφων, οὓς ὄρισα νὰ λαμβάνωνται ἐκ τῆς ὅλης Ἑπεί-
» ρου κατὰ ῥητὰς θεμελιώδεις καὶ ἀπαραγράφτους διατάξεις καὶ ἐν
» αὐτῶ τῶ κανονισμῶ ὡς ἀμεταποιήτους εἰς τὸ διηνεκὲς ὀριζομένας.
» Ἐν ποίῳ δικαίωματι, Παναγιώτατε, δύναται ὁ ἅγιος Δρυϊνουπόλεως
» νὰ μεταβάλλῃ τὰς θελήσεις ἐνὸς διαθέτου; Μὲ ποῖον θράσος ἐτόλ-
» μησε καὶ ἐνήργησε τὴν μεταβολὴν τῆς βάσεως, ἦν ἐγὼ διέθηκα ὀρι-
» σάμενος ἐξήκοντα ὑποτρόφους, ἐξ ὧν 30 ἄρρενας καὶ 30 θήλειαι,
» νὰ σπουδάζωσιν ἐν τοῖς Ζωγραφείοις Διδασκαλείοις ἐξ ὅλης τῆς
» Ἑπείρου; Ὁ ἅγιος οὗτος, ἀντὶ ν' ἀποταθῆ πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς τῶν

»ἐπαρχιῶν τῆς Ἡπείρου καὶ ζητήσῃ διὰ δηλώσεων τὴν ἀποστολὴν
 »ὑποτρόφων, παρέλειψε τὸ καθήκον τοῦτο καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐνεστῶ-
 »τος σχολειακοῦ ἔτους ἐξέλεξεν οὗτος αὐτοβούλως, οὓς ἠθέλησε. Τὸ
 »δὲ χεῖριστον προέβη εἰς δεινὸν ἀσέβημα ἀντικαταστήσας αὐτο-
 »βούλως καὶ αὐθιαιρέτως τρία κοράσια ἀποφοιτήσαντα πέρυσι διὰ
 »τριῶν ἀρρένων ὑποτρόφων πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ὀλικοῦ ἀριθ-
 »μοῦ τῶν 60 ὑποτρόφων ἀρρένων καὶ θηλέων. Ἐξ ὧν τούτων
 »εἶμαι βέβαιος, Παναγιώτατε, ὅτι ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλη-
 »σία θέλει πεισθῆ ὅτι τὰ χρήματα, ἅπερ ἐξωδεύοντο διὰ τὴν ἐκ-
 »παίδευσιν τῆς νεολαίας τῆς πατρίδος μου Ἡπείρου, δὲν ἔδαπα-
 »νῶντο ὡς εἰκός, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν καὶ διοίκησιν τοῦ νῦν ἀρχιε-
 »ρέως Δρυϊνουπόλεως καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἠδυνάμην ἢ νὰ λάβω
 »τὸ λίαν λυπηρὸν δι' ἐμὲ καὶ δυσάρεστον μέτρον περὶ τῆς τύχης
 »τῶν Διδασκαλείων. Ὡς δημογενῆς δὲ καὶ πατριώτης τῆς ἐπαρχίας
 »Δρυϊνουπόλεως, τολμῶ νὰ καθυποβάλω τῇ Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκ-
 »κλησίᾳ ὅτι, καθ' ἃς ἔχω πληροφορίας ἐκ προσώπων ἀμερολήπτων
 »τῶν μερῶν ἐκείνων, τὴν αὐτὴν καὶ ἔτι χεῖρω πορείαν ἐξακολουθεῖ νὰ
 »μετέρχηται καὶ ἐν τῇ ὅλῃ διοικήσει τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Εἶνε δὲ
 »τοῦτο φυσικὸν καὶ αὐτόδηλον, διότι ἂν ἡ Αὐτοῦ Πανιερότης ἐτόλ-
 »μησε νὰ κατεργασθῆ τοσαῦτα κατὰ τῶν διὰ κανονισμοῦ τεθεισι-
 »σμένων διατάξεων τοῦ Διδασκαλείου, ἐχόντων ἀνώτερον ἐπόπτην
 »αὐτὸν τὸν ἰδρυτὴν, διατί νὰ μὴ πιστεύσῃ τις ὅτι καὶ τὰ περὶ τῆς
 »ἄλλης πορείας αὐτοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ λεγόμενα εἶνε τοιαῦτα, οἷα μοὶ
 »τὰ παρήστησαν. Ἐν τούτοις τὴν ἐκτίμησιν αὐτῶν ἀφήμι εἰς τὴν
 »Ἑμετέραν Θειοτάτην Παναγιότητα καὶ τὴν περὶ αὐτὴν Ἀγίαν καὶ
 »Ἱερὰν Σύνοδον.

»Ἐπὶ δὲ τούτοις ἀσπαζόμενος μετ' εὐλαβείας τὴν παναγίαν Αὐτῆς
 »δεξιὰν διατελῶ μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ

Τῆς Ἑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος
 τέκνον ἐν Χριστῷ πειθήνιον

ΧΡ. ΖΩΓΡΑΦΟΣ

*Πρὸς τὴν Αὐτοῦ Θειοτάτην Παναγιότητα τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην
 Κύριον Κύριον Διονύσιον τὸν Ε' κτλ. κτλ. κτλ.*

Εἰς τὴν Βασιλεύουσαν.

Ἴδου καὶ ἡ πρὸς τὸ διοικητικὸν Συμβούλιον τῶν ἐν Κεστορα-
τίῳ Διδασκαλείων ἐπιστολή:

«*Ἐν Παρισίοις, τῇ 22/4 Δεκεμβρίου 1889*»

» *Ἀξιότιμοι Κύριοι,*

«Ἐλαβον τὴν ἀπὸ τῆς 19 τοῦ Ὀκτωβρίου ἐπιστολὴν ὑμῶν, δι' ἧς
» μοι ἀποστέλλετε τὰ πρακτικὰ τῆς νέας σχολειακῆς περιόδου μέχρι τῆς
» 19 Ὀκτωβρίου, καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἄνευ οὐδεμιᾶς ἄλλης ἐξηγήσεως μὲ
» παραπέμπετε, ἵνα μάθω τὰς ἀποφάσεις, ἃς ἐλάβετε, καὶ τὴν γνώμην,
» δι' ἧς ἀποκρούετε πᾶσαν ἀνάμειξιν ἐμοῦ τοῦ ἴδρυτοῦ εἰς τὰ ἀφορῶντα
» τὰ Διδασκαλεῖα κατὰ πρότασιν τοῦ προέδρου ὑμῶν. Ἐκ τῆς ἀνα-
» γνώσεως τῶν πρακτικῶν τούτων ἐσχημάτισα τὴν ἰδέαν, ὅτι ὁ κύριος
» σκοπὸς εἶνε ἡ πρόθεσις αὐτοβούλου καὶ αὐθαιρέτου διοικήσεως τῶν
» Διδασκαλείων. Ὁ κ. Πρόεδρος ἐν τῇ ὁμιλίᾳ του πρὸς τὸ Συμβούλιον
» ἀναφέρει, ὅτι τὰ Διδασκαλεῖα εἶνε δημόσια κτήματα καὶ ὅτι τὸ Συμ-
» βούλιον, ὑπεύθυνον ἐνώπιον τοῦ δημοσίου, ἐκτελεῖ τὸ καθήκον του
» καὶ δὲν ἐννοεῖ νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψει τὰ δικαιώματα τοῦ ἴδρυτοῦ. Δὲν
» ἔλιβεν ὅμως τὸν κόπον νὰ ἀναγνώσῃ τὸν κανονισμόν, ὃν ἐγὼ ὁ
» ἴδρυτὴς καὶ συντηρητὴς αὐτῶν ἔδωκα εἰς τὰ Διδασκαλεῖα. Ἐκτὸς τοῦ
» ἀναφαιρέτου δικαιώματός μου ὡς ἴδρυτοῦ καὶ συντηρητοῦ αὐτῶν,
» αὐτὸς ὁ κανονισμὸς ἐπιβάλλει εἰς τὸ Συμβούλιον καθήκοντα καὶ εὐ-
» θύναν ἐνώπιόν μου, τὰ ὁποῖα ὀφείλει νὰ σέβηται τό τε Συμβούλιον
» καὶ ὁ πρόεδρος αὐτοῦ, ἀφ' οὗ ἐν τῷ κανονισμῷ τούτῳ ἔχει τὴν
» ὑπαρξίν του. Ὅτι δὲ οὕτως ἔχει, σᾶς παραπέμπω, Κύριοι, εἰς τὸν κα-
» νονισμόν, ἵνα ἴδητε ἂν αἱ μέχρι τοῦδε πράξεις ὑμῶν συμφωνοῦσι
» μετ' αὐτοῦ καὶ ἐν τοιαύτῃ καταστάσει, ἂν ἐγὼ δύναμαι νὰ μὴ με-
» ριμνήσω.

» Επανειλημμένως ἔγραψα τῷ τε κ. Προέδρῳ καὶ ὑμῖν, συνιστῶν
» τὴν αὐστηρὰν ἐφαρμογὴν τοῦ κανονισμοῦ, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν εἰς-

»ηκούσθην καὶ τὰ πάντα μέχρι τοῦδε ἐγένοντο ἐν παραβάσει αὐτοῦ.
»Ἀναγκάζομαι δ' ἐνταῦθα νὰ σᾶς ἀναφέρω τινὰς ἐκ τῶν παραβάσεων,
»αἵτινες εἶνε καὶ αἱ οὐσιωδέστεραι, διὰ τὴν ἐν καλῇ καταστάσει τῶν
»Διδασκαλείων διατήρησιν, τοῦτο δὲ οὐχὶ ἵνα σᾶς ἐνθυμίσω αὐτάς,
»διότι κατὰ τὸ φρόνημα ὑμῶν, ὅπερ ἐν τοῖς πρακτικοῖς εὗρισκω
»ἐκπεφρασμένον καθαρῶς, ὑμεῖς ἐννοεῖτε νὰ διοικῆτε κατὰ τὴν γνώ-
»μην σας, ἀλλ' ἵνα ἀφήσω τὴν εὐθύνην τῶν ἀντικανονικῶς πεπραγμέ-
»νων ὄλην εἰς ὑμᾶς, γενομένους οὕτως ἀφορμῇ ἵνα κλείσωσι τὰ
»Διδασκαλεῖα.

»Ἴδου αὐται:

»Α'. Τὸ διοικητικὸν Συμβούλιον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ σχολειακοῦ
»ἔτους συντάσει τὸν ἐτήσιον προϋπολογισμὸν ἐν συνεδριάσει ὄλων,
»εἰ δυνατόν, τῶν μελῶν καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ διευθυντοῦ, χορηγοῦν-
»τος σχετικὰς πληροφορίας, καὶ ἀποστέλλει τῷ ἴδρυτῇ πρὸς ἔγκρισιν καὶ
»ἐπικύρωσιν καὶ πρὸς ὃν ἀπαρεγκλίτως συμμορφοῦται.» (Κεφ. Δ', ἀρ.
»13). Τὸ Συμβούλιον ἀντὶ τοῦ καθήκοντος τούτου ἐνήργησε κατὰ βου-
»λησιν, χωρὶς οὐδὲν νά μοι ὑποβάλλῃ τὸν προϋπολογισμὸν καὶ ζη-
»τήσῃ τὴν ἔγκρισιν καὶ ἐπικύρωσίν μου.

»Β'. Τὸ διοικητικὸν Συμβούλιον ἀγοράζει καὶ προμηθεύεται ἐγκαί-
»ρως πάντα τὰ ἐδώδιμα, βιβλία, ἐνδύματα κτλ., διὰ μειοδοσίας δημο-
»σιευομένης ἐν τῇ ἐφημερίδι τῶν Ἰωαννίνων καὶ διαρκούσης οὐχὶ
»πλεῖον ἐνὸς μηνός, τὰ δὲ εἰρημένα τρόφιμα προμηθεύονται διὰ τοῦ
»οἰκονόμου ἐν γνώσει τοῦ προέδρου ἢ ἐνὸς ἢ δύο τῶν μελῶν τοῦ
»διοικητικοῦ Συμβουλίου κτλ. (Κεφ. Δ', ἀρ. 14 καὶ ὁλόκλ. τὸ κεφ. ΙΔ').
»Τὸ Συμβούλιον ἀντ' αὐτοῦ ἐνήργησεν αὐτοβούλως καὶ κατὰ τρόπον
»ὄλως ἐναντίον εἰδικῶν τοῦ κανονισμοῦ διατάξεων. Διαμαρτύρεται μέ-
»λος τοῦ Συμβουλίου διὰ τὴν ἀντικειμένην εἰς τὸν κανονισμὸν πρᾶξιν
»ταύτην καὶ δὲν εἰσακούεται, ὡς φαίνεται ἐν τῷ πρακτικῷ τῆς 11
»᾽Οκτωβρίου.

»Γ'. Κατὰ τὸ 1 ἄρθρον τοῦ Ζ', κεφ. τοῦ κανονισμοῦ. «Ἐν τοῖς
»Διδασκαλείοις διδάσκουσι καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι, καὶ καθηγηταὶ
»μὲν διωρίζονται οἱ ἔχοντες πτυχίον πανεπιστημίου ἢ κεκτημένοι δι-
»δακτικὴν ἱκανότητα μεμαρτυρημένην διὰ συγγραμμάτων ἀξίων λόγου,

»διδάσκαλοι δὲ πτυχιῶχοι τελείου γυμνασίου ἢ ἀνωτέρου ἐκπαιδευτη-
 »ρίου καὶ πεπειραμένοι περὶ τὸ διδάσκειν». Καὶ κατὰ τὸ ἄρθρ. 12 τοῦ
 »Δ' κεφ. τὸ διοικητικὸν Συμβούλιον διορίζει καὶ παύει τὸ προσωπι-
 »κὸν ἐν γένει τῶν Διδασκαλείων ἐν γνώσει καὶ τοῦ διευθυντοῦ· ἐν
 »περιπτώσει δὲ διαφωνίας ἄρχεται τακτικὴ σύζητησις, ἧς ἐξαντλουμέ-
 »νης τὸ διοικητικὸν Συμβούλιον προβαίνει εἰς ἀπόφασιν παρόντος
 »ἐπίσης τοῦ διευθυντοῦ, συμβουλευτικὴν ψήφον ἔχοντος καὶ συνυπο-
 »γράφοντος ἀναφορικῶς τῶν ἀνταλλαγειῶν ἰδεῶν καὶ ἀγορεύσεων. Τὸ
 »Συμβούλιον ἀντὶ τοῦ τρόπου τούτου ἐνεργῆσαν, ἐπίσης αὐτοβούλως,
 »διώρισε δύο διδασκάλους τῶν ἀνωτέρων ἑλληνικῶν, περὶ ὧν ὁ διευ-
 »θυντὴς κάμνει τὰς δεούσας παρατηρήσεις ὡς πρὸς τὰ προσόντα, ἅπερ
 »ἀπαιτεῖ ὁ κανονισμὸς, καὶ δὲν εἰσακούεται, ὡς φαίνεται ἐν τοῖς πρα-
 »κτικοῖς τῆς 15 Σεπτεμβρίου.

»Δ'. Ὁ κανονισμὸς ἐν τῷ 2 ἄρθρῳ τοῦ Ι' κεφ. ὀρίζει ὅτι: 'Ἐν
 »περιπτώσει ἐγκλήματος, κλοπῆς, ἀτίμου διαγωγῆς, διασεισεως τοῦ καθε-
 »στῶτος τῶν Διδασκαλείων καὶ τάσεως πρὸς κακοήθη βίον ὑπὸ πᾶσαν
 »ἔποψιν, ὁ διδασκαλικὸς Σύλλογος μετὰ προηγουμένην ἀνάκρισιν προ-
 »βαίνει εἰς τὴν ἄμεσον χρῆσιν τῆς ἀποβολῆς. Ὁ διδασκαλικὸς Σύλ-
 »λογος προέβη εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ μέτρου τούτου, τὸ δὲ διοικητι-
 »κὸν Συμβούλιον ἐνεργοῦν καὶ πάλιν αὐτοβούλως καὶ ἐναντίον τοῦ
 »κανονισμοῦ ἐπεμβαίνει εἰς τὰ καθήκοντα τοῦ διδασκαλικοῦ Συλλόγου
 »καὶ ἀκυροῖ τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ.

»Ε'. Οἱ ὑπότροφοι μαθηταὶ καὶ μαθήτραι λαμβάνονται ἐκ τῆς ὅλης
 »Ἡλείου ἐν συνόλῳ 30 νέοι καὶ 30 νεάνιδες, ἀνανευμένων ἐκά-
 »στοτε τῶν ἀπολυομένων τῇ προσκλήσει τοῦ προέδρου διαβιβαζομένη
 »τῷ κατὰ τόπον ἀρχιερεῖ, εὐθύς μετὰ τὰς ἐνιαυσίους ἐξετάσεις, ὅστις
 »ὀφείλει νὰ δηλώσῃ ἐγγράφως μέχρι τῆς 15 Αὐγούστου ὅτι ἀποστέλλει
 »ὑποτρόφους. (Κεφ. Θ', ἄρθρ. 2 καὶ ὅλον τὸ κεφάλαιον). Τὸ Συμβού-
 »λιον ἀντὶ νὰ συμμορφωθῇ τῷ κανονισμῷ, ὅχι μόνον ἐν μέρος αὐτοῦ
 »οὐσιῶδες παρέβη, μὴ ζητήσαν τούτους ἐγκαίρως δι' ἐπιστολῶν παρὰ
 »τῶν ἀρχιερέων τῶν ἐχόντων τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς ἐκλογῆς καὶ ἀπο-
 »στολῆς τῶν ὑποτρόφων, ἀλλ' ἐξέλεξε τὸ πλεῖστον αὐτῶν αὐτοβούλως.
 »Τὸ δὲ χεῖριστον, προέβη εἰς ἀνοσίαν παραποίησιν, τολμῆσαν νὰ μετα-
 »βάλλῃ καὶ αὐτὴν τὴν φύσιν τῶν παρὰ τοῦ ἴδρυτοῦ διατεταγμένων

»διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τριῶν θηλέων ὑποτρόφων μὲ τρία ἄρρενα
»ὑπότροφα, ὡς μαρτυρεῖ τὸ πρακτικὸν τῆς 17 Σεπτεμβρίου. Ἐνταῦθα
»δὲν εἶνε μόνον ἀντικανονικότης, ἀλλ' εἶνε καὶ ἀσεβῆς παράβασις καὶ
»παραχάραξις τῆς θελήσεως τοῦ ἰδρυτοῦ.

»ΣΤ'. Κατὰ τὸ 4 ἄρθρον τοῦ Δ' κεφαλαίου τοῦ κανονισμοῦ «τὸ
»πρόσωπον τὸ ἐκτελοῦν χρέη γραμματέως ὀρίζεται ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ
»διευθυντοῦ ὑποδεικνυομένων δύο διδασκάλων τῶν διδασκαλείων».
»Τὸ Συμβούλιον καὶ κατὰ τοῦτο παρέβη τὸν κανονισμόν.

»Δὲν ἐπιχειρῶ νὰ ἐξετάσω ἐπὶ μακρότερον τὰς παρὰ τὸν κανονι-
»σμόν γενομένας πράξεις τοῦ διοικητικοῦ Συμβουλίου καὶ ἔρχομαι
»εἰς ἄλλα λυπηρὰ συμβάντα. Ἐν τῷ πρακτικῷ τῆς 1 Οκτωβρίου λή-
»ξαντος καταχωρίζεται ἐπιστολὴ τοῦ ἀγίου Δρυϊνουπόλεως, προέδρου
»ὑμῶν, πρὸς τὰ ἐν Κεστορατίῳ μέλη τοῦ διοικητικοῦ Συμβουλίου,
»διακηρύττοντος ὅτι ἀφίσταται τῶν ἐργασιῶν, ἐὰν ἀντιστρατεύωνται εἰς
»τὴν Πανιερότητά του. Γνωρίζετε, Κύριοι, ὅτι εἰς τὰ ζητήματα εἰς
»ἃ ἀναφύονται ἐνστάσεις παρὰ μελῶν, γίνεται ψηφοφορία καὶ σχη-
»ματίζεται πλειονοψηφία (ἐννοεῖται ὅτι εἰς ψηφοφορίαν τίθενται μό-
»νον τὰ ζητήματα ἐκεῖνα, ἅτινα δὲν διευκρινίζει ὁ κανονισμὸς, διότι
»ὅσα διευκρινίζονται ἐν τῷ κανονισμῷ ὡς ἐν νόμῳ τινί, οὐδέποτε
»τίθενται εἰς ψηφοφορίαν). Ἐν περιπτώσει πλειονοψηφίας τοιαύτης
»τὸ 8 ἄρθρον τοῦ Δ' κεφ. τοῦ κανονισμοῦ ὀρίζει τὸ δέον γενέσθαι :
»«Ἐν περιπτώσει ζητήματος σπουδαίου τὸ Συμβούλιον δέον ἵνα ὅσον
»ἔνεστιν ἢ πλήρης καὶ προκειμένου λόγου περὶ ζωτικοῦ ἀντικειμένου, ἢ
»ἢ ἰσοψηφία ἢ ἢ μειονοψηφία ποιεῖται ἐκκλησίαν πρὸς αὐτὸν τὸν ἰδρυ-
»τήν. ἀποστελλομένου τῷ ἰδίῳ, τῇ αἰτήσει αὐτῆς καὶ τοῦ οἰκείου πρα-
»κτικοῦ». Τὸ Συμβούλιον οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ μέτρον
»τοῦτο».

»Ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ διορισμοῦ ὑμῶν οὐδεμίαν ἔλαβον ἐπιστο-
»λήν, οὔτε παρ' ὑμῶν, δηλωτικὴν τῆς καταστάσεως τῶν Διδασκαλείων
»ἢ τῶν ἐνστάσεων τινῶν ἐκ τῶν μελῶν, οὔτε παρὰ τοῦ ἀρχιερέως,
»ἐκτὸς τηλεγραφημάτων τινῶν τοῦ προέδρου, δι' ὧν με ἐξήτει χρή-
»ματα καὶ οὐδὲν πλεόν· ὥστε διετέλουν ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τῶν γενο-
»μένων. Αἴφνης ὅμως ἔλαβον μίαν ἐπιστολὴν τοῦ διευθυντοῦ τῆν
»6/18 Ὁκτωβρίου, παρ' ἧς ἐμάνθανον τὴν ὀνομασίαν δύο διδασκάλων

»μὲ μισθὸν κατὰ 60 % περίπου ἀνώτερον τοῦ μέχρι τοῦδε πληρωνο-
»μένου εἰς τοὺς τοιαύτης τάξεως διδασκάλους. Ἔσπευσα ἀμέσως νὰ
»γράψω εἰς τε τὸν ἀρχιερέα καὶ εἰς ὑμᾶς, συνιστῶν διὰ μὲν τὴν παι-
»δείαν καὶ τὰ λοιπὰ προσόντα νὰ λάβητε ὑπ' ὄψει τὰ παρὰ τοῦ κα-
»νονισμοῦ ὀριζόμενα, περὶ δὲ τῆς μισθοδοσίας στερούμενος τοῦ προῦ-
»πολογισμοῦ, ὡς ἀπῆται ὁ κανονισμός, ἕκαμα τὰς ἀναγκαίας παρατη-
»ρήσεις πρὸς ὄφελος αὐτῶν τῶν Διδασκαλειῶν καὶ ὑπεδείκνυον νὰ
»φροντίσητε διὰ τὴν ὄνομασίαν καθηγητοῦ τῶν φυσικομαθηματικῶν
»ἐπιστημῶν, εἰδοποιῶν ὑμᾶς ὅτι ἅμα τῇ ὄνομασίᾳ ταύτῃ εἶμαι ἔτοι-
»μος νὰ στείλω εἰς τὰ Διδασκαλεῖα ὅλα τὰ ἐργαλεῖα τῆς πειραματικῆς
»φυσικῆς καὶ τὰς συλλογὰς τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν. Εἰς
»ἀπάντησιν τῆς ἐπιστολῆς μου ταύτης ἀντὶ τοῦ μάννα λαμβάνω χο-
»λὴν, ὡς βλέπω ἐν τῷ πρακτικῷ τῆς 19 Ὀκτωβρίου. Κατὰ τὴν ἡμέ-
»ραν ταύτην ὁ πρόεδρος ὅλος χολή, ἐκφραζόμενος διὰ γλώσσης ἠκι-
»στα εὐλαβοῦς, εἰσηγείται τὰ ζητήματα κατὰ τὸ κρατοῦν αὐτῷ πνεῦμα,
»λέγων ὅτι δὲν θεωρεῖ ἑαυτὸν ὑποχρεωμένον νὰ παραδεχθῇ τὰς δια-
»τετυπωμένας ἐν τῇ ἐπιστολῇ μου ἰδέας, ὡς μὴ ἔχοντος δικαίωμα νὰ
»ἐκφράξω τοιαύτας, καὶ ὅτι τὸ διοικητικὸν Συμβούλιον δὲν ὑπέχει
»εὐθύνην εἰς ἄλλον ἢ εἰς τὸ δημόσιον, λησμονῶν ὅσα ἐν ἀρχῇ γράφω
»ὅτι κατὰ τὸν Κανονισμὸν (ἄρθρ. 10 κεφ. Δ) «τὸ Συμβούλιον ὑπέ-
»χει εὐθύνας ἐνώπιον ἐμοῦ.» Πρὸς τούτοις ἡ Πανιερότης του δι' ἰδιαι-
»τέρας ἐπιστολῆς τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας μὲ ζητεῖ τὴν παῦσιν ἐνὸς
»τῶν ἀντιφρονούντων μελῶν τοῦ Συμβουλίου, ἀφ' οὗ περιεφρόνησεν
»ἕτερον μέλος, σεβαστὸν γέροντα.

»Ἐξ ὅλων τούτων καταφαίνεται, Κύριοι, ἡ διηνεκῆς τάσις τῆς
»πανιερότητός του μετὰ τινῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου πρὸς αὐτόβου-
»λον καὶ αὐθαίρετον διοίκησιν τῶν Ζωγραφεῖων ἐναντίον καὶ τοῦ κα-
»νονισμοῦ καὶ τοῦ ἰδρυτοῦ αὐτῶν. Τὴν ἀρχὴν ταύτην οὐδαμῶς ἀπο-
»δέχομαι, οὐδ' ἐννοῶ τοῦ λοιποῦ νὰ δαπανῶ χρήματα χωρὶς νὰ γνω-
»ρῶ ἂν καλῶς καὶ πρὸς ὠφέλειαν τῆς πατρίδος μου χρησιμοποιοῦνται.
»Διὰ ταῦτα πάντα τὰ μέχρι τοῦδε γενόμενα ἐν αὐτοῖς ἐπιβαρύνουσιν
»αὐτοὺς τοὺς διαπράξαντας τὰς παραβάσεις τοῦ κανονισμοῦ, εἰς οὓς
»καὶ κηρύττω δητῶς, ὅτι ἀπὸ τοῦ παρόντος ἔτους παύω τὴν ἐπιχορή-
»γησίν μου ἐκ χιλίων διακοσίων λιρῶν ὀθωμανικῶν, ἅς μέχρι τοῦδε

»ἐχορήγουν ἐτησίως εἰς τὰ Διδασκαλεῖα. Ἄν ὁ κύριος πρόεδρος, ἐν
»τῇ συναισθήσει του πρὸς τὸ δημόσιον, δύναται νὰ διατηρῇ τὰ Διδα-
»σκαλεῖα δι' ἰδιαιτέρων πόρων καὶ ἐγὼ ὡς πατριώτης θὰ εὐγνωμονῶ
»αὐτῷ, δὲν ἔχω δ' οὐδεμίαν δυσκολίαν, ἵνα τὰ ἐν Κεστορατίῳ ἰδρύματα,
»ἅπερ διὰ χρημάτων μου ἀνήγειρον, ἀφήσω εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ τε
»καὶ τοῦ διοικητικοῦ Συμβουλίου, ὑπὸ τὸν ἀπαρασάλευτον ὄρον νὰ
»χρησιμεύσωσι μόνον ὡς ἐκπαιδευτήρια διὰ τὴν φοιτῶσαν ἐν αὐταῖς
»νεολαίαν τῆς Ἑπείρου καὶ φέρωσιν ὡς τοιαῦτα πάντοτε τὸ ὄνομά
»μου. Ἄλλως, ἄνευ τῶν δύο ὑποχρεωτικῶν τούτων ὄρων, δὲν τὰ παρα-
»χωρῶ. Περὶ δὲ τῶν ὑποτρόφων, οὓς μέχρι τοῦδε διετήρουν θὰ φρον-
»τίσω ὁ ἴδιος τὸ δέον γενέσθαι. Ἀναγγέλλων ὑμῖν, Κύριοι, μετὰ πολ-
»λῆς τῆς θλίψεως τὴν ἀπόφασίν μου ταύτην, σᾶς παρακαλῶ νὰ εὐα-
»ρεστηθῆτε νὰ ἀπολύσητε τοὺς ὑποτρόφους, ἅμα λάβητε τὴν παροῦσάν
»μου, ἀποστέλλοντες αὐτοὺς εἰς τὰς ἐπαρχίας των. Περὶ δὲ τοῦ προ-
»σωπικοῦ, ὅπερ διωρίζατε παρὰ τὸν κανονισμόν καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως
»πράξεων δὲν εὐθύνομαι. Γνωστοποιῶ πρὸς τούτοις τῷ Συμβουλίῳ
»ὅτι διώρισα τοὺς κ. κ. Τάσιον Γιαννάκη, Ν. Πουτέτην καὶ Φ. Λαμ-
»ποβιτιάδη, ἵνα παραλάβωσι μὲ τακτικὸν κατάλογον πάντα τὰ ἔπι-
»πλα, σκευή, βιβλία καὶ πᾶν ὅ,τι ἄλλο κινητὸν ἀνήκει εἰς τὰ Διδασκα-
»λεῖα, εἰς οὓς σᾶς παρακαλῶ νὰ καλοθελήσητε νὰ παραδώσητε ταῦτα
»ὀμοῦ μὲ τοὺς κλεῖς τῶν Διδασκαλείων.

Ἐπὶ δὲ τούτοις διατελῶ μεθ' ὑπολήψεως

Πρόθυμος

(Ἵπογρα.) ΧΡ. ΖΩΓΡΑΦΟΣ

Ἐπιθυμῶν δὲ ὁ ἰδρυτὴς νὰ καταστήσῃ γνωστοὺς τοὺς λόγους ὧν ἔνεκα προέβη εἰς τὸ μέτρον τοῦτο ἐξέδωκε διὰ φυλλαδίου τὰ κατ' αὐτὸ φέροντος τὴν ἐπιγραφὴν: «Τὰ ἐν Κεστορατίῳ Ζωγράφεια Διδασκαλεῖα καὶ ὁ Ἅγιος Δρυϊνουπόλεως Κύρ Κοσμᾶς.» Ἐν Παρισίοις παρὰ τῷ βιβλιοπώλῃ Ε. Λερού 1890 σελ., 1-81.

Ζῶν λοιπὸν καὶ ἀποτυχὸν εἰς τὰς ἐθνικὰς ἐνεργείας τοῦ ὁμοῦ Χρ. Ζωγράφου ἐκλείσεν ὁ ἴδιος τὰ ἐν Κεσορατίῳ Διδασκαλεῖα κατὰ Δεκέμβριον 1889, στενοχωρούμενος διὰ τὴν ἀποτυχίαν τοσούτων κόπων προσωπικῶν καὶ δαπανῶν καὶ ἐλπίζων ὅτι, καίπερ ἀπογοητευθεὶς δι' ὅσα ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἠθικῆς μορφώσεως τῶν συμπολιτῶν τοῦ μίτην διεπράξατο, δὲν θὰ ἠναγκάζετο νὰ μεταβάλλῃ τὰς ὑπὲρ τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος τοῦ ἀρχικῆς ἰδέας. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ λαμβάνων ὑπ' ὄψει τὰ ὅσα ἐπὶ εἰκοσαετιᾶν ὑπέστη, τὰς δυσχερείας ἃς ἀπῆντησε, τὰ σχετικῶς ἐλάχιστα ἀποτελέσματα τῶν τόπων δαπανῶν, τὴν φοβερὰν ἰδιοτέλειαν καὶ τὸν κομματισμὸν τῶν ἡμετέρων, ἐσχημάτισε τὴν πεποίθησιν ὅτι τὸ Κεσορατίον δὲν εἶναι ἢ ἔδρα ἢ ὠνευρέετο, οὐδὲ ὁ τόπος ὅπου Διδασκαλεῖα δύνανται νὰ διατηρηθῶσι καὶ τοῦτο ἰδίως διὰ τὸ ἀπομακρυσμένον τοῦ χωρίου ἐκ τῆς πόλεως καὶ τὴν ἔλλειψιν ἀνδρῶν πρὸς συγκρότησιν καταλλήλου ἐπιτοπίου διοικητικοῦ Συμβουλίου, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν ἣτις ἐπιχειρεῖται οὐχὶ σπανίως ὑπὸ τινῶν ἀρχιερέων, ὡς ὁ ἴδιος παρετήρησεν εἰς πολλὰ κληροδοτήματα, τοῦ ἀγαθοεργοῦ σκοποῦ τῶν δωρεῶν.

Ἄν τὸ Κράτος ἦτο δυνατόν νὰ ἐποπτεύῃ αὐτὰ, ἢ θεραπεία τῶν κακῶν θὰ ἦτο εὐκόλος καὶ ταχεῖα. Ἄλλ' ἐπὶ τῶν Ζωγραφείων Διδασκαλείων τοῦ Κράτους μὴ ἀναμιγνυομένου, ἢ ἐποπτεῖα τοῦ ἰδρυτοῦ καὶ τοῦ Πατριαρχείου ἢ παρέμβασις ἦσαν ἀνεπαρκεῖς. Ἡ ἐξακολούθησις αὐτῶν ἐν Κεσορατίῳ ἦτο ἀποτυχία ἀναπόφευκτος. Ὁ ἰδρυτὴς ἠναγκάσθη ὡς ἐκ τούτου μετὰ τινὰς μῆνας νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἀλλαχοῦ, ὡς θέλομεν ἴδει ἐν τῇ ἀνεγέρσει τοῦ ἐν Σιαυροδρομίῳ Ζωγραφείου.

Ἐδαπάνησε δὲ κατὰ τὰ 20 ἔτη ὑπὲρ τῶν ἐν Κεσορατίῳ ἐκπαιδευτηρίων τὰ ἑξῆς ποσά.

1) Οἰκοδομὴ καὶ ἐγκατάστασις τῷ 1889. . . .	Λ. Τ.	1,500.—
2) Ἀνεγέρσις ἐκ νέου κτιρίου καὶ ἐσωτερικὴ διακόσμησις τῷ 1873	»	2,500.—
3) Διατήρησις ἀπὸ τοῦ 1869 μέχρι τοῦ 1890 ἐπὶ 21 ἔτη δι' ἑτησίου ἐπιδόματος ἀνὰ 1200 λ. τ.	»	25,200.—
	Λ. Τ.	<u>29,200.—</u>

II

Τὸ ἐν Νεοχωρίῳ τοῦ Βοσπόρου Ζωγράφειον Παρθεναγωγεῖον

Παραθερίζων ὁ Χρ. Ζωγράφος ἐν Νεοχωρίῳ τοῦ Βοσπόρου δὲν ἠθέλησε νὰ στερήσῃ αὐτὸ τῶν εὐεργετικῶν του διαθέσεων. Ἀνήγειρε καὶ ἔδρυσεν ἰδίᾳ δαπάνῃ ἐπὶ θέσεως περικαλλοῦς κτιρίου, προσθεὶς ἐν αὐτῷ βραδύτερον καὶ νηπιαγωγικὸν τμήμα. Διὸ καθιερώσας τὰ πρὸ διατήρησιν αὐτοῦ κεφάλαια, ἅπερ κακῇ μοίρᾳ ἀπωλέσθησαν ἐκ κακῆ διαχειρίσεως, ἠναγκάσθη ἐπὶ Νεοφύτου τοῦ Ζ΄ διὰ νέου κεφαλαίου κατὰ τὸ 1892, κατατεθειμένου ἐν τῇ Ἑθνικῇ Τραπεζῇ τῆς Ἑλλάδος ἑκατὸν πενήκοντα ὁμολογιῶν ἑλληνικοῦ δανείου 1887 4% νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν διατήρησιν, ἣν δεικνύει τὸ ἐπὶ τούτῳ ἐκδοθὲν πατριαρχικὸν σιγγίλιον.

Ἡ γενομένη δαπάνη ἔχει ὡς ἑξῆς:

1) Οἰκοδομὴ τοῦ κτιρίου	Λ. Τ.	2,000.—
2) Κεφάλαιον τρεῖς ἀνανεωθὲν	»	4,000.—
	Λ. Τ.	<u>6,000.—</u>

III

Τὸ ἐν Πέραν Παρθεναγωγεῖον τῆς Παλλάδος.

Ἐπιχορήγησις κατὰ τῷ 1881	Λ. Τ.	300
» κατὰ τῷ 1882	»	500
» κατὰ τῷ 1887	»	300
	Λ. Τ.	<u>1,100</u>

IV

Τὸ ἐν Ἀργυροκάστρῳ Παρθεναγωγεῖον.

Ἐπὶ 10 ἔτη ἀνά λ. τ. 50 ἔτησίως τὸ ὅλον Λ. Τ. 500,

V

Τῆ Ἱερατικῇ Σχολῇ Ἰωαννίνων.

Ἐπὶ μίαν δεκαετίαν ἀνὰ 50 λ. τ. ἐτησίως τὸ ὄλον Λ. Τ. 500.

VI

Τῆ ἐν τῇ Κορσικῇ Ἑλληνικῇ Σχολῇ.

Εἰς Καργέσιον τῆς Κορσικῆς φρ. 10,000 = Λ. Τ. 435.

VII

Τὸ ἐν Σταυροδρομίῳ Ζωγράφειον.

Καθ' ἣν ἐποχὴν τὰ ἐν Κεστορατίῳ Διδασκαλεῖα ἐκλείοντο, ἡ ἐν Σταυροδρομίῳ ἐπιτροπὴ τῶν Ἐκπαιδευτηρίων, ἀπὸ τοῦ 1889, μετὰ πολλὰς σκέψεις καὶ συζητήσεις, βλέπουσα τὸ ὄλωσ ἀκατάλληλον, ἀλλὰ καὶ ἐτοιμόρροπον κτίριον τῆς ἐνοριακῆς σχολῆς τοῦ Σταυροδρομίου, εἶχεν ἀναλάβῃ τὴν εὐγενῆ φροντίδα νὰ εἰσπραξῆ συνδρομὰς πρὸς ἀνέγερσιν νέου μεγάλου καὶ εὐρέος ἐκπαιδευτηρίου, ἀναλόγου πρὸς τὴν ἐποχὴν ἡμῶν καὶ προσφόρου εἰς τὰς ἐκπαιδευτικὰς καὶ ὑγιεινὰς ἀνάγκας τῆς νεολαίας. Συνδρομαὶ φιλοτίμων ὁμογενῶν εἶχον συρρεῦσῃ περὶ τὰς 5,000 λ. τ., ἀλλὰ τὸ ποσὸν τοῦτο δὲν ἐπῆρκει, διετέλει δὲ ἡ ἐφορεία ἐκ τούτου ἐν ἀγωνίᾳ περὶ τοῦ πρακτέου.

Πάντα ταῦτα μετὰ τοῦ συνήθους ἐνδιαφέροντος ἐμάνθανεν ὁ Χρηστάκης Ζωγράφος, ὅστις τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐν ἣ καὶ πολλὰ ἔτη ἔζησε, καὶ ἐπλούτισε, σφόδρα ἠγάπα.

Τὸ κλείσιμον τοῦ Διδασκαλείου εἶχε σπουδαίως καταθλίψῃ αὐτόν. Ἐν μέσῳ δὲ τῶν θλίψεων καὶ τῶν δυσαρρεσκειῶν ἄς ἐπροξένησεν ἡ οἰκτρὰ τύχη τοῦ ἐν Κεστορατίῳ Διδασκαλείου εὔρε τὸν Χρηστάκην Ζωγράφον ἡ ἐπίκλησις τῆς ἐφορείας ὑπὲρ τῆς Σχολῆς τοῦ Σταυροδρο-

μίον. Πρακτικώτατος ὢν καὶ ἐθνικώτατος εὔρεν ἐν τῇ ἐπικλήσει αὐτῆς τὴν λύσιν. Ἄντι τῶν πρὸς μόρφωσιν διδασκάλων ἐνεργειῶν καὶ θυσιωῶν αὐτοῦ, διδασκάλων ὧν ἡ ἀνάγκη εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ἄλλὰ περὶ ὧν ἤρξατο εὐτυχῶς καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ Ἑλλάδι λαμβανομένη σπουδαία φροντίς, ἐνεργειῶν ἄλλως ὧν γλίσχρα καὶ εὐτελῆ ὑπῆρξαν ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη τὰ ἀποτελέσματα ἐν Κεστορατίῳ ἐσκέφθη ν' ἀναπληρώσῃ ἄλλην μεγάλην ἐπίσης καὶ οὐσιώδη ἔλλειψιν τῶν ἡμετέρων σχολείων κλασικῶς ἀπὸ αἰῶνων ὠργανωμένων. Ἡ τῆς ἐλλείψεως ταύτης πλήρωσις συνεπλήρου τὰ προνοία καὶ ἐνισχύσει αὐτοῦ ἀγαθοεργήματό διὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων καὶ διὰ τὴν συλλογὴν τῶν ζώντων μνημείων ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ.

Ἐπ' ἀρχῇ, ἔλεγε, καὶ ἕτερον σπουδαῖον τοῦ ἔθνους καὶ μέγα συμφέρον ἡ ἴδρυσις καὶ ἐγκατάστασις ἐν Κωνσταντινουπόλει *πρακτικοῦ γυμνασίου*, ὡς προτύπου διὰ τὰς ἐν τῇ Ἀνατολῇ μελλούσας σχολάς. Τὰς σκέψεις ταύτας ἀνήγγειλε τῇ Ἐφορείᾳ κατὰ τὰ τέλη τοῦ πρώτου ἑξαμήνου τοῦ 1890, ἐπιφορτίσας τὸν Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον, ἵνα συνεννοηθῆ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου μετὰ τῆς κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς ἐνορίας Σταυροδρομίου. Καὶ ὄντως τῇ 9 Ἰουλίου 1890 ἐν τῷ προνάῳ τῆς ἐν Γαλατῶν ἱερᾷ ἐκκλησίας τοῦ ἀγίου Ἰωάννου συνήλθη γενικὴ συνέλευσις τῶν ἐνοριτῶν Σταυροδρομίου ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τοῦ ἀντιπροσωπεύοντος τὸν ἴδρυτὴν προέδρου τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου κ. Κ. Καλλιᾶδου, ἧτις ὁμοφώνως ἐπιδοκιμάσασα τὸν ὑποδειχθέντα προορισμὸν τῆς ἰδρυθησομένης Σχολῆς ἀπεδέξατο τὴν δωρεὰν ἐκ δέκα χιλιάδων λιρῶν καὶ ἀπένειμεν αὐτῷ τὰς ὑψίστας τιμὰς ψηφίσασα ἵνα τὸ ἀνοικοδομηθησόμενον πρακτικὸν τοῦτο γυμνάσιον φέρῃ εἰς τὸ διηνεκὲς τὴν ἐπωνυμίαν «Ζωγράφειον.» Ἐφρόνει καὶ ἔγραφεν ὁ ἀοίδιμος ὅτι: «ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πρωτεύουσας, ἐν τῷ Πέραν» ἔνθα ὁ πληθυσμὸς ἦν ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ πολυπληθέστερος καὶ αἱ «παιδευτικαὶ ἀνάγκαι πλείονες, εἶνε ὁμολογούμενον ὅτι ἀπαιτεῖται ἡ ἀνίδρυσις καταλλήλου ἀρρεναγωγείου, συγκεντροῦντος πάσας τὰς τῆς τέχνης τελειοποιήσεις, δι' ὧν ὑπὸ ὑγιεινῆν ἔποψιν ἀνυσιμωτέρα καθίσταται ἢ ἐν τῇ σχολῇ ἐνδιαίτησις τῶν μαθητῶν.

» Ἀλλ' ἐν ἐποχῇ, ἐν ἣ ζῶμεν, πλὴν τῆς ἀνάγκης ταύτης εἶνε καιρὸς νὰ ὀργανωθῆ καὶ παρ' ἡμῖν ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον ἢ παιδευσις ἡμῶν

καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ τὸ ταχύτερον καὶ ἐν τοιοῦτον πρότυπον. Ἐφρόνει καὶ δικαίως, ὡς εἶπεν ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν ἐγκαινίων τοῦ Ζωγραφείου κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1893, ὅτι ἡ πρωτεύουσα ἰδέα εἰς τὴν ἴδρυσιν καὶ ὀργάνωσιν τοῦ ἀνωτέρου τούτου παιδευτηρίου κέκληται νὰ ἀποτελέσῃ οὐχὶ ἀπλῶς σταθμὸν ἐν τῇ παιδευτικῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐν Πέραν κοινότητος, ἀλλ' ἰδίως ἀφειρητὴν πολυσημάντου δράσεως ἐπὶ τῆς τύχης τῆς προόδου καὶ εὐημερίας αὐτῆς. Καὶ γνωστὸν μὲν ὅτι πᾶσαι αἱ ἡμέτεραι κοινωνικαὶ καὶ ἔθνικαὶ Σχολαὶ εἰσὶ κατ' ἀνάγκην ὀργανωμέναι ἐπὶ τὸ κλασικώτερον, διότι μόνον ἡμεῖς μεταξὺ πάντων ἔχομεν τὸ εὐτύχημα νὰ ὤμεν οἱ ἀμέσως κληρονόμοι τῆς κλασικωτάτης προγονικῆς διδασκαλίας. . . . ἀλλ' οἱ ὄροι τοῦ βίου διὰ τῆς κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἀναπτύξεως τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐπὶ τοσοῦτον μετεβλήθησαν, ὥστε μόνη ἡ ἀποκλειστικὴ τῶν σπουδῶν κλασικότης δύναται μὲν νὰ μορφώσῃ ὀλίγους ἄνδρας ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν σοφούς, ἀλλ' ἡ πρόσκτησις μεγάλης πληθύος ἐτέρων πρακτικῶν γνώσεων ἔστιν ἑξαιρετικῶς ἀναγκαία διὰ τοὺς πολλούς, οἵτινες ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ στρατολογοῦνται διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν τεχνῶν, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τοῦ δαιδάλου τῶν πολυποικίλων ἐπαγγελμάτων, τῶν τοσοῦτον ἀναγκαίων διὰ τὴν ἱκανοποίησιν πασῶν τῶν ἀναγκῶν πάσης εὐῆγημένης καὶ εὐημερούσης κοινωνίας.»

Ζῶν ἐν τῷ μέσῳ τῶν Παρισίων ὁ Ζωγράφος καὶ ἐν τῇ ἐγνωσμένῃ αὐτοῦ νοημοσύνῃ κατίδων ὅτι ἐν τῷ αἰῶνι ἐν ᾧ ζῶμεν καὶ ἐν τῇ παρ' ἡμῖν ἐλλείψει εἰδικῶν σχολῶν ἢ σπουδῆ τῶν τοσοῦτον ἀναγκαίων διὰ τὸν βίον πρακτικῶν γνώσεων καθίσταται ἀπαραίτητος διὰ τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν λοιπὴν ἐν τῷ βίῳ προκοπὴν τῶν νεωτέρων γενεῶν, εὗρισκεν ἐν τῇ ἰδρύσει τοιαύτης Σχολῆς ἀναψυχὴν διὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτοῦ πρὸς μόρφωσιν διδασκάλων. Τούτου ἀποφασισθέντος ἐζήτησε διὰ σιγγιλλίου πατριαρχικοῦ νὰ καθιερωθῇ καὶ φυλαχθῇ ὁ πρακτικὸς σκοπὸς τοῦ ἰδρύματος. Καὶ ὄντως κατὰ τὴν 15 Μαΐου τοῦ 1892 συνετάχθη ἐν τοῖς Πατριαρχείοις καὶ ἐξεδόθη σιγγιλλιωδὲς πατριαρχικὸν γράμμα, ἐν ᾧ σὺν τοῖς ἄλλοις ὄροις καθώρισται ὁ σκοπὸς τοῦ Ζωγραφείου ὡς ἑξῆς: «Τὸ ἐν λόγῳ ἐκπαιδευτικὸν ἴδρυμα ἀπὸ ἐνοριακῆς Σχολῆς μετατραπήσεται εἰς πραγματικὸν γυμνάσιον ἔχον μὲν ὡς βάσιν τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, λειτουργοῦν δ' ἐπὶ βάσεων

»πρακτικωτέρων τῶν ἐν τοῖς κλασικοῖς γυμνασίοις εἰσαχθεισῶν μέχρι
»τοῦδε καὶ συμμορφούμενον ταῖς ἐκάστοτε ἀνάγκαις τοῦ ἡμετέρου
»ἔθνους »

Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἰδρύθη ἐν Σταυροδρομίῳ τὸ πάγκαλον τοῦ-
τῶν Μουσῶν μέγαρον ἐν μέσῳ τῆς εὐγνωμονούσης Κοινότητος κα-
ῆνοιξε τὰς πύλας αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 1893, ἐπιδιωκὼν εὐθαρσῶς καὶ μετ-
ἐπιτυχίας τὸν ὑπὸ τοῦ γενναιοφρονος ἰδρυτοῦ διαχαραχθέντα πρακτι-
κὸν σκοπόν.

VIII

Ἡ ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴ Σχολή.

Διὰ τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν Σχολὴν εἶχε χορηγήσῃ τὸ πρῶτον
κατὰ τὸ 1871 ἐν κεφάλαιον ἐκ . . . . . λ. ὀθ. 1,200.—
εἰς ὃ προσέθηκε κατὰ τὸ 1877 ἀκόμη . . . . . » 200.—
ἦτοι τὸ ὅλον λ. ὀθ. 1,400.—

ἐκ τῶν τόκων τῶν ὁποίων ὥρισε νὰ διατηρῆται ἐν τῇ Εὐρώπῃ εἰς τ-
διηνεκὲς εἰς ὑπότροφος ἐπὶ τετραετίαν ἀπόφοιτος τῆς Θεολογικῆς Σχο-
λῆς, μέλλον νὰ χρησιμεύσῃ τῇ Σχολῇ ἐπανερχόμενος ὡς σχολάρχης
ὡς καθηγητὴς ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ λαμβάνῃ ἐν τῇ Σχολῇ τὸ ἥμισυ το-
μισθοῦ ἐπὶ μίαν τετραετίαν.

Εἰς ἰδρυσιν καὶ ἐνίσχυσιν διαφόρων σχολείων καὶ παρθεναγωγείων
τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι 1898 λ. ὀθ. 3,000.

Γ'.

Ἐκκλησίαι καὶ Μοναί.

Εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τῇ Ἀνα-
τολῇ ἐκκλησίαις, κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ κατὰ τὰς παρουσιαζομέ-
νας ἀνάγκας ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι τοῦ 1898 λ. ὀθ. 3,500.

Δ'.

*Εἰς φιλανθρωπικὰ καταστήματα, ὀρφανοτροφεῖα καὶ εἰς
προΐκας ἀπόρων κορασίων.*

Καθ' ὄλον τὸ χρονικὸν διάστημα αἱ προσφοραὶ καὶ αἱ δωρεαὶ ὑπερέ-
βησαν τὰς λ ὀθ. 4,500.

Εἰς τὸ ἐν Παρισίοις Comité διὰ τὸν σεισμόν ἐν Κ)πόλει φρ. 10,000

Εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις ἐπιτροπὴν διὰ τὸν σεισμόν. . . . . » 6,000

Διὰ τοὺς πληγωμένους ἐν Κ)πόλει ἐκ τοῦ πολέμου. . . . . » 2,500

φρ. 18,500

Λ. Τ. 800

Ε'.

*Ἑπότροφοι ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Εὐρώπῃ καὶ
χορηγίαι εἰς ἔκδοσιν βιβλίων.*

Εἰς διατήρησιν καὶ σπουδὴν ὑποτρόφων ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Λυκείῳ,
ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ Λυκείῳ Γαλατᾶ-Σεραγίου, ἐν τῇ Ἐμπορικῇ Σχολῇ
τῆς Χάλκης, ἐν ἄλλαις σχολαῖς τῆς Ἀνατολῆς, ἐν τοῖς πανεπιστημίοις
καὶ ταῖς σχολαῖς τῆς Εὐρώπης, εἰς ἔκδοσιν διαφόρων διδακτικῶν καὶ
ἐπιστημονικῶν βιβλίων, κατὰ τὸ μακρὸν χρονικὸν διάστημα τοῦ βίου
αὐτοῦ αἱ δαπάναι ὑπερέβησαν τὰς 4,000 λίρας Τουρκίας.

ΣΤ'.

*Διαγωνίσματα ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς
βυζαντινῆς ἱστορίας.*

1) Εἰς τὴν ἐν Παρισίοις « Association pour l'encouragement
des études grecques » prix Zographion annuel,

1) Κεφάλαιον ἐκ φρ. 25,000 } Λ. Τ. 1,320.—

2) Monuments grecs » 5,000 }

2) Εἰς τὴν ἐν Μονάχῳ Ἀκαδημίαν ὅμοιον, κεφάλαιον 25,000 φρ. = Λ. Τ. . . . . 1,100.—

Τὸ ὄλον Λ. Τ. 2,420.—

Z'.

Εἰς τὰ ἐν Ἀθήναις φιλανθρωπικὰ καταστήματα.

1) Τῆ Σχολῆ τῶν ἀπόρων παίδων Παρνασσοῦ	δρ.	1,00
2) Τῆ φιλοπτώχῳ ἀδελφότητι Ἀθηνῶν	»	1,00
3) Τῆ ἐν Χριστῷ ἀδελφότητι	»	1,50
4) Τῷ Βρεφοκομείῳ	»	2,00
5) Τῷ Πτωχοκομείῳ	»	2,50
6) Τῷ νοσοκομείῳ ὁ Εὐαγγελισμός	»	2,00
7) Τῆ Σχολῆ ἀπόρων γυναικῶν	»	1,00
8) Τῷ Ἀσύλῳ ἀγίας Αἰκατερίνης	»	1,00
9) Τῷ Ὁρφανοτροφείῳ Χατζῆ Κώστα	»	2,00
10) Τῷ Ἀμαλιείῳ Ὁρφανοτροφείῳ	»	2,00
11) Τῷ Νοσοκομείῳ ἡ Ἑλπίς	»	2,00
12) Τῷ Δρομοκαϊτεῖῳ φρενοκομείῳ	»	2,50
13) Τῷ Ἱερῷ Συνδέσμῳ	»	1,00
14) Τῆ ἐταιρεία ὁ Ἑλληνισμός	»	50
15) Τῷ Ἀσύλῳ τῶν ἀνιάτων	»	2,00
16) Εἰς ἀπόρους μαθητὰς τοῦ Ἁγίου Τάφου	»	1,00
17) Τῷ Πανελληνίῳ Γυμναστικῷ Συλλόγῳ	»	5,00
18) Τῆ Βιοτεχνικῆ ἐταιρεία	»	5,00
19) Τῷ Γυμναστ. Συλλόγῳ καὶ τῇ ἀρχαιολ. ἐταιρεία	»	5,00
		δρ. 40,00

= Λ. Τ. 1,800

H'.

*Ἀλληλογραφία Χρηστάκη Ζωγράφου περὶ τοῦ Γένους
καὶ τῆς Ἐκκλησίας.*

Ἄλλ' ὁ Χρηστάκης Ζωγράφος δὲν περιορίζετο μόνον εἰς τὸ νὰ παρέχῃ τὸ χρῆμα αὐτοῦ ἀφθόνως καὶ σκοπίμως εἰς τὰς πολλὰς ἀνάγκας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους. Καὶ ἀποδημῶν ἀπὸ τοῦ 1871 εἰς Παρισίους, δὲν ἐθεώρει ἑαυτὸν ἀπομεμακρυσμένον τοῦ τόπου ἐν ᾧ ἔζησε καὶ ἐμεγαλύνθη. Τοῦναντίον ἐπίστευεν ὅτι καὶ μακρόθεν ἔζη ἐν μέσῳ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ δρῶν οἰονεὶ αὐτοπροσώπως ὑπὲρ τῶν κοινῶν πραγμάτων μετὰ τῆς διακρινούσης αὐτὸν ὀξυδερκείας κα

τοῦ ἀγνοῦ πατριωτικοῦ αἰσθήματος παρακολουθῶν τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἐργασίαν τοῦ ἡμετέρου Γένους καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ κοινοτικά πράγματα καὶ ἐκφράζων δι' ἐπιστολῶν περὶ πλείστων ζητημάτων τὰς πεπειραμένας αὐτοῦ γνώμας. Ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ κέντρον πάντοτε προσφιλές διετήρει τὴν πατρῶν γῆν καὶ μέλημα διηνεκὲς τὴν τοῦ Γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας εὐημερίαν. Διὰ τοῦτο καθ' ὄλον τὸ μακρὸν διάστημα τῆς ἐν Εὐρώπῃ διαμονῆς αὐτοῦ (1877-1898) δὲν ἔπαυσε μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἐνδιαφέροντος τὰ ἐθνικὰ πράγματα ἡμῶν παρακολουθῶν. Ὡς ἐκ τούτου διετήρει σπουδαιοτάτην καὶ μακρὰν ἀλληλογραφίαν μετὰ πατριαρχῶν, ἐπισκόπων, λογίων, ἐφορειῶν, κοινοτήτων, συλλόγων, λεισχῶν, ἀδελφοτήτων. Δὲν ἐπαρουσιάζετο σπουδαῖον Ἐθνικὸν ζήτημα, εἰς ὃ λαμβάνων ἀφορμὴν δὲν ἔσπευδε νὰ ἐκφράσῃ τὰς γνώμας αὐτοῦ. Παρηκολούθει μετὰ θαναταστικῆς προσοχῆς τὰ πάντα, συνεξήτει μετὰ δεξιότητος καὶ ὑπεστήριξε θερμῶς τὰ ὀρθὰ καὶ δίκαια. Γινώσκων εἶπερ τις καὶ ἄλλος καλῶς τὰ ἐθνικὰ πράγματα καὶ δυνάμενος μακρὰν μένων ἀμεροληπτότερον νὰ ἀποφαίνεται περὶ αὐτῶν ἢ οἱ δρώντες, πολλάκις διὰ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ συνεβούλευσε τὰ δέοντα κατακρίνας καὶ ἀποδοκιμάσας τὰ κακῶς γεγόμενα. Ἡ δημοσίευσίς τῆς μακρᾶς ταύτης ἀλληλογραφίας, ἣν ἐλάμβανε καὶ ἀπέστελλεν, εἶνε ἕτερον μνημεῖον τῆς δράσεως καὶ τοῦ μεγάλου ἐνδιαφέροντος τοῦ ἀνδρὸς καὶ μακρὰν τῆς πατρίδος διατελοῦντος.

Ἐξ ὅλων τούτων καταφαίνεται ὅτι αἱ κατὰ τὸ 1870 θελήσεις καὶ τὰ ἀγαθοεργὰ σχέδια τοῦ Χρηστάκη Ζωγράφου τὰ ὁποῖα ἀνήρχοντο εἰς τὸ ποσὸν τῶν λ. δθ. 25,600 ἐτροποποιήθησαν μὲν βαθμηδὸν ἔκτοτε τῇ παρελεύσει τοῦ χρόνου, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἐν διαστήματι εἴκοσι καὶ ὀκτὼ ἐτῶν πλουσιώτερα καὶ λαμπρότερα ἅπαντα ἐξετελέσθησαν διὰ ποσοῦ ὑπερβάντος τὰς λ. δθ. 92,405 ὡς ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν. Ἄν τι ἐξ ἐκείνων δὲν ἐξετελέσθη, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐκτελεσθῆ. Ποῦ λοιπὸν Ἰωακείμ ὁ Γ' ἠντλησε τὸ ἠθικὸν θάρρος νὰ λέγῃ, ὅτι πρέπει νὰ ἐκτελεσθῆ ἐκ νέου ἢ τετράκις σχεδὸν μετὰ τὸ 1870 ἐκτελεσθεῖσα ὑπὸ τοῦ διαθέτου δῆθεν διαθήκη τοῦ 1870, ὅσον ἀφορᾷ τὰ κληροδοτήματα; Ἄλλ' ἴδωμεν ποῦ ἠντλησε τὸ θάρρος αὐτοῦ καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν νομιμότητα τῆς δῆθεν διαθήκης ταύτης καὶ τὰς δικαστικὰς αὐτοῦ ἐνεργείας.

Νομική θέσις τοῦ ζητήματος

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων πᾶς τίμιος ἄνθρωπος, ἐλεύθερος παθῶν καὶ σεβόμενος ἑαυτόν, πείθεται ὅτι οὐδεμίαν τὸ ἔγγραφον τοῦ 1878 ἐπέβαλλε τοῖς κληρονόμοις Ζωγράφου ἠθικὴν ὑποχρέωσιν ὅπως ἐκτελέσωσι τὰ ἐν αὐτῷ ὀριζόμενα. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ κληρονόμοι, ἂν τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἦτο ὑποχρεωτικὸν ἐκ τοῦ νόμου, ὄφειλον νὰ ἐκτελέσωσι αὐτό, ὅσα δὴποτε καὶ ἂν ὁ διαθέτης ζῶν εἶχε παράσχη τοῖς κληροδόχοις, ἐπιτραπήτω νὰ συνοψίσωμεν ἐνταῦθα καὶ ὑπὸ τὴν ἔσπιν τοῦ νόμου τὰ ὀρθὰ καὶ δίκαια.

I.

Ἀναρμοδιότης τοῦ Ἐθνικοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου.

Καὶ πρῶτον τὸ Ἐ. Μ. Συμβούλιον εἶνε ἀναρμόδιον ν' ἀποφανθῇ εἴτε περὶ τοῦ κύρους τῆς διαθήκης Χρηστάκη Ζωγράφου τῆς 11 Ἰουνίου 1870, εἴτε περὶ τῶν ἐξ αὐτῆς δυναμένων νὰ ἐγερθῶσι τυχὸν ἀγωγῶν ἐκ μέρους τῶν κληροδόχων ἢ μεταξὺ τῶν κληρονόμων. Ἡ γνώμη αὕτη στηρίζεται ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς Βεζυρικῆς Ἐγκυκλίου τῆς 22^{ας} Ἰανουαρίου 1891, δι' ἧς ἐπεκυρώθησαν τὰ Ἐκκλησιαστικά τῶν ἐν Τουρκίᾳ ὀρθοδόξων προνόμια καὶ τὴν ὁποίαν ἀπεδέχθη τὸ Πατριαρχεῖον.

Ἡ ἐν λόγῳ ἐγκύκλιος ἔχει ὡς ἑξῆς :

«Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ζήτημα τῶν διαθηκῶν, καίτοι τοῦτο εἶνε ἀστικῆς τάξεως, ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐξέτασις καὶ ἐξομάλυνσις τῶν εἰς αὐτὰς ἀναγομένων διαφορῶν εἶνε ἀνατεθειμένη δυνάμει τοῦ 3ου ἄρθρου τοῦ περὶ καθηκόντων τοῦ Δ. Ἐ. Μ. Συμβουλίου κεφαλαίου τοῦ Πατριαρχικοῦ κανονισμοῦ εἰς τὸ εἰρημένον Συμβούλιον, διὰ τοῦτο ἡ διαθήκη ἢ παρουσιασθησομένη ἐν τῇ περιουσίᾳ χριστιανοῦ ἔχοντος κληρονόμους ἀνηλίκους καὶ ἐνηλίκους θέλει εἶνε ἔγκυρος δικαστικῶς, ὅταν ἢ ἐπικεκρωμένη ὑπὸ Πατριάρχου ἢ Μητροπολίτου, ἢ Ἐπισκόπου· τόσον δὲ τὰ κινητὰ (μάλ) ὅσον καὶ τὰ ἀκίνητα (μούλκια),

» ἄτινα ἤθελε περιέχει ἡ διαθήκη ἐκτὸς δημοσίων γαιῶν (ἔραξι ἔμιρι-
» γιέ) καὶ βακουφίων, θέλουσιν ἄνευ ἀναμίξεως ἀφίεσθαι εἰς τὸν κλη-
» ροδόχον, ἥτοι εἰς τὸν ὑπὲρ οὗ διετέθησαν.

» Αἱ δὲ ἐκ τῶν διαθηκῶν τούτων μεταξὺ κληρονόμων ἢ τοῦ κηδε-
» μόνου τῶν ἀνηλίκων ἀναφυησόμεναι ἢ αἱ περὶ κύρους καὶ αὐθεντίας
» τῆς διαθήκης προκύψουσαι διαφοραὶ θεωροῦνται κατὰ τὸ τρίτον
» ἄρθρον τοῦ περὶ Μικτοῦ Συμβουλίου κεφαλαίου τοῦ Πατριαρχικοῦ
» κανονισμοῦ ἐν μὲν Κων/πόλει ἐν τῷ Συμβουλίῳ τούτῳ, ἐν δὲ ταῖς
» Νομαρχίαις ἐν τοῖς Μητροπολιτικοῖς Συμβουλίοις καὶ αἱ ἀποφάσεις
» (ἰλιαμάτ) αἱ ὑπὸ τῶν Συμβουλίων τούτων ἐκδοθησόμεναι θέλουσιν
» ἐκτελεῖσθαι κυβερνητικῶς ὑπὸ τῶν ἐκτελεστικῶν τμημάτων. »

» *Ἐπειδὴ ὁμως τὸ μέτρον τοῦτο ἀφορᾷ τὴν Ὁρθόδοξον Ρωμαί-
» κὴν κοινότητα, ἐὰν ἴνεις τῶν κληρονόμων ἀνήκουσιν εἰς ἑτέραν κοι-
» νότητα, ἢ ὧσιν ὑπήκοοι ξένοι, ἢ ἐὰν ἡ ἐπικεκρωμένη διαθήκη πε-
» ριλαμβάνῃ βακούφια ἢ δημοσίους γαίας, ἢ ὑπὸ τρίτου, εἴτε ὑπηκόου
» Ὀθωμανοῦ, εἴτε ξένου, διαφιλονικουμένην κινήτην περιουσίαν ἢ ἀκί-
» νητα μούλκια, ἢ ἐξέτασις τῶν ἐκ τοιούτων διαθηκῶν ἀπορρεουσῶν
» ἀγωγῶν ἀνήκει εἰς τὰ Δικαστήρια τοῦ Κράτους.»*

Ἄφ' οὗ ἡ δικαιοδοσία καὶ ἀρμοδιότης τῶν Πατριαρχικῶν Δικαστηρίων ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ εἶνε ἐξαιρετικὴ ὑπὲρ ὠρισμένων ὑπηκόων αὐτῆς, τίποτε λογικώτερον καὶ συμφωνώτερον πρὸς τοὺς διεθνεῖς κανόνας ἢ νὰ μὴ ὑποβάλλωνται εἰς αὐτὴν οἱ ἀλλοδαποὶ ὑπήκοοι. Ἐπὶ τούτων ἐφαρμόζονται ἀναγκαίως οἱ γενικοὶ νόμοι τοῦ Κράτους ἢ ἐκεῖνοι οἵτινες πρὸς τοῦτο καθωρίσθησαν ὑπ' αὐτοῦ.

Συνδυάζων τις τὴν ἀνωτέρω ἐγκύκλιον πρὸς τὸν τεσκερὲν τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν θρησκευμάτων τῆς 27ης Δεκεμβρίου 1890, τὸν ἀπευθυνθέντα τότε τῷ Πατριάρχῃ, πείθεται ὅτι τὸ Ἐθ. Μ. Συμβούλιον δὲν ἠδύνατο κατὰ τοὺς καθεστῶτας νόμους νὰ ἐπιληφθῇ δίκης περὶ τῆς διαθήκης Ζωγράφου ἐξ ἐκείνων ἐφ' ὧν μόνον ἔχει ἀρμοδιότητα, ἀφοῦ τρία ἐκ τῶν τέκνων Ζωγράφου ἦσαν ὑπήκοοι ἀλλοδαποὶ καὶ ἐθεώρουν τὴν διαθήκην ἄκυρον καὶ μηδέποτε ὑπάρξασαν.

Ἐναντίαν ἀπόφασιν πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὸ γράμμα τῆς Ἐγκυκλίου ταύτης ἐκδίδον τὸ Ἐθ. Μ. Συμβούλιον ἀναγκαίως θὰ ἔβλεπε τὴν

ἀπόφασιν αὐτοῦ μὴ ἐκτελουμένην ὑπὸ τῶν ἐκτελεστικῶν τμημάτων τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους.

Ἴδου ποίαν ἰδέαν περὶ νομιμότητος ἔχει Ἰωακείμ ὁ Γ. καὶ πῶς ἐννοεῖ τὰ προνόμια!

Δεύτερον ἡ Βεζυρική ἐγκύκλιος τοῦ 1891, ἐξαιροῦσα ἀπὸ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου δύο κατηγορίας διαθηκῶν, ἐκείνας πρῶτον, ἐν αἷς κληρονόμοι γεγραμμένοι εἶνε ἑτεροδόξοι ἢ ἀλλοδαποί, καὶ δεύτερον ἐκείνας, ἐν αἷς περιλαμβάνονται βακούφια ἢ δημοσίαι γαῖαι ἢ φιλονεικούμενα ὑπὸ τρίτων, ὀθωμανῶν ἢ ἀλλοδαπῶν κινητὰ ἢ μούλκια, μόνον αἱ τῆς δευτέρας κατηγορίας ὑποθέτει ὅτι δύνανται νὰ εἶνε ἐπικυρωμέναι ὑπὸ Πατριάρχου ἢ Μητροπολίτου, οὐχὶ δὲ κοὶ αἱ τῆς πρώτης, καὶ τοῦτο ὀρθῶς, διότι ἐπὶ τῶν τῆς δευτέρας ὁ λόγος τῆς ἐξαιρέσεως δὲν εἶνε ἡ ὑπαρξίς ἑτεροδόξων ἢ ἀλλοδαπῶν, ἀλλὰ ὠρισμένον εἶδος ἀκινήτων ἢ κινητὰ φιλονεικούμενα ὑπὸ τρίτων, ἄλλων βεβαίως ἢ τοὺς κληρονόμους. Θὰ ἦτο ἀληθῶς ἄτοπον νὰ ἐπικυρώσῃ τὸ Πατριαρχεῖον τῶν Ρωμαίων διαθήκην ἐξ ἧς παράγονται ἢ παραβλάπτονται δικαιώματα ἢ συμφέροντα ἑτεροδόξων ἢ ἀλλοδαπῶν παρὰ τὴν θέλησιν καὶ τὰς ἀντιρρήσεις αὐτῶν. Δυνατὸν ὅμως νὰ ἐπικυρωθῇ διαθήκη ὀρῶσα βακούφια καὶ δημοσίας γαίας ἢ κινητὰ παρ' ὀθωμανῶν ἢ ἀλλοδαπῶν τρίτων φιλονεικούμενα, ἐν αἷς δηλονότι δὲν ἀναμιγνύονται κληρονόμοι. Τοιαύτη ἄλλως ἐπικύρωσις δὲν θὰ ἦτο ἢ σπανιώτατα ἴσως ἀναγκαία, διότι, ἂν μὲν καὶ ὀρθόδοξοι καὶ ἀλλοδαποὶ ἢ ἑτεροδόξοι κληρονόμοι εἶνε σύμφωνοι περὶ τοῦ ἐγκύρου καὶ ἰσχυροῦ τῆς διαθήκης, περιττὴ ἢ ἐπικύρωσις τοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου, ἂν δὲ διαφωνῶσιν, ἀρμόδια εἶνε τὰ Πολιτικά δικαστήρια.

Κατὰ τὴν γνώμην τῶν νομομαθῶν τὸ Ἐ. Μ. Συμβούλιον δὲν δικαιούται νὰ ἐπικυρώσῃ διαθήκην, ἣτις δὲν εὐρέθῃ κατατεθειμένη παρὰ τῷ Πατριάρχῃ ἢ Μητροπολίτῃ ὑπὸ τοῦ διαθέτου, καθ' οὓς ὀρίζουσιν οἱ νόμοι ἐξωτερικούς τύπους, ἢ δὲν παρεδόθη μετὰ θάνατον τοῦ διαθέτου εἰς τὸ Πατριαρχεῖον φέρουσα τοὺς διαγεγραμμένους ἐπὶ τούτῳ νομίμους τύπους, δηλαδή ἔσωθεν ἢ ἔξωθεν ἐπὶ ἐσφραγισμένον παρ' αὐτοῦ καὶ τῶν μαρτύρων φακέλλου καὶ ἔσωθεν τὰς ὑπογραφὰς ἐπὶ ἢ πέντε μαρτύρων ἢ ἐπὶ τέλους καὶ δύο μόνον κατὰ τοὺς Τουρκικούς νόμους, ἄνευ τῶν ὁποίων δὲν ὑπάρχει κατὰ τὴν ἰσχύουσαν νο-

μοθεσίαν μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων χριστιανῶν τῆς Τουρκίας ἰδιωτικὴ ἢ μυστικὴ διαθήκη χριστιανοῦ ὀθωμανοῦ ὑπηκόου ἰσχυρὰ κατὰ τοὺς ἑξωτερικοὺς τύπους ὅπως ἐπικυρωθῆ ὡς γνησία διαθήκη τινός. Ἐπὶ τοῦ παρόντος μάλιστα τὰ Πατριαρχεῖα δὲν εἶχον οὐδ' ἔχουσι τοῦ εὐρεθέντος ἐν Παρισίοις σχεδίου τῆς διαθήκης τὸ αὐτόγραφον κείμενον, ἀλλ' ἀπλοῦν φωτογραφικὸν ἀποτύπωμα, ὡς εἴπομεν ἀλλαχοῦ. Πῶς τοῦ φωτογραφικοῦ τούτου ἀποτυπώματος τοῦ γενομένου ἐν Παρισίοις ἐξ ἐγγράφου ἐπίσης ἐν Παρισίοις εὐρισκομένου ἐπιτρέπεται νὰ γίνῃ Πατριαρχικὴ ἐπικύρωσις, συμφώνως πρὸς τὰ περιεχόμενα τῆς σημειωθείσης ἐγκυκλίου καθ' ἃ αἱ διαθήκαι δέον νὰ ἐπικυρῶνται ἐνταῦθα μὲν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις ὑπὸ τῶν οἰκείων Μητροπολιτῶν ἢ Ἐπισκόπων;

Ἴδου πῶς ἐκτείνονται τὰ προνόμια τοῦ Γένους κατὰ Ἰωακείμ τὸν Γ'. καὶ ἰδου διατὶ ἀναθεματίζονται οἱ ἀντιτασσόμενοι εἰς τὰς μεγάλας αὐτὰς ἐθνικὰς κατακτήσεις τοῦ Πατριάρχου τούτου!

Ἡ περίπτωση τῆς ἐγκυκλίου ταύτης ἐπὶ τῆς ἐπικυρώσεως (légalisation) εἶνε τὸ ἀντικείμενον μακρῶν συζητήσεων καὶ ὑπομνημάτων ἐπὶ Ἰωακείμ τοῦ Γ'. μεταξὺ τῶν Πατριαρχείων καὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἢ δὲ ἔννοια αὐτῆς ἐπὶ τῆς λέξεως *ἐπικυρωμένη* συζητεῖται καὶ διαμφισβητεῖται, ἂν δηλαδή ἡ ἐπικύρωσις (légalisation) ἐννοεῖται καὶ δέον νὰ γίνηται ζῶντος τοῦ διαθέτου ἢ ἀποθανόντος, καὶ δικαίως θεωρεῖται ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου τοῦ προνομίου ἐπὶ τῶν διαθηκῶν. Ἡμεῖς δὲν ἐπιθυμοῦμεν, χάριν τῶν προνομίων, νὰ ἐκφράσωμεν τὴν ἡμετέραν γνώμην, οὐδὲ ἐνδιαφέρει ἡμῖν τὸ παράπαν, διότι ὑπάρχουσιν ἐπὶ τῆς διαθήκης Ζωγράφου μυρία ἄλλαι παρατυπίαί. Παρατηροῦμεν μόνον ὅτι ὁ σημαίνων κατὰ τὸ φυλλάδιον ὁμογενής, ὁ ἐπὶ τῆς τελευταίας Πατριαρχικῆς κρίσεως ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τοῦ Πατριάρχου ἐρωμένως ἐργασθεὶς καὶ τοῦ ὁποίου τὴν γνώμην πολλάκις ἐπικαλοῦνται, δὲν διστάζει νὰ λέγῃ καὶ νὰ γράφῃ ἐν τῇ μνημονευθείσῃ ἀνωτέρω ἐπιστολῇ του, ἣν πρὸς ἀπάντησιν μοὶ ἀπέστειλε διὰ τὰ ἐν τῷ φυλλάδιῳ λεγόμενα περὶ αὐτοῦ, τὰ ἐξῆς ὡς πρὸς τὴν ἐγκύκλιον τοῦ 1891: «Γνωρίζετε πολὺ καλὰ ὑμεῖς πόσας φορὰς ἐκτύπησαν τὸν Πατριάρχην διὰ τοιαῦτα πράγματα· φέρω δὲ ὡς παράδειγμα τὰ ἐν τοῖς πρακτικοῖς περιεχόμενα διὰ τὴν ὑπόθεσιν ἐν γένει τῶν διαθη-

»κῶν, διότι μόνος ὑπεστήριξα τὸ δίκαιον τῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερ-
 »νήσεως, τὸ ὁποῖον στηρίζεται ἐπὶ τοῦ γράμματος τῆς Ἐγκυκλίου.
 »Κακὴ ψυχρὰ αὕτη διὰ τὸ ἔθνος, δὲν ἔπρεπε ἐν καιρῷ νὰ τὴν παρα-
 »δεχθῶσι τὰ Πατριαρχεῖα, *τώρα εἶνε πολὺ ἀργά.*»

Οἰαδήποτε ὅμως καὶ ἂν εἶνε ἡ ἀληθὴς ἐρμηνεία τῶν Πατριαρ-
 χείων ὡς πρὸς τὴν λέξιν *ἐπικεκρωμένη*, ἂν δηλ. ζῶντος ἢ τεθνεῶτος
 τοῦ διαθέτου, ἐρωτῶμεν τοὺς μεριμνῶντας περὶ τῶν προνομίων τῆς
 ἐκκλησίας, ἐπιτρέπεται εἰς τὸ Πατριαρχεῖον νὰ ἐπικυρώνη, ζῶντος ἢ
 μετὰ θάνατόν τινος, ἀπλοῦν φωτογραφικὸν ἀποτύπωμα ἀντὶ τοῦ πρω-
 τοτύπου, ὅπως συνέβη ἐπὶ τῆς διαθήκης τοῦ Χρηστάκη Ζωγράφου;
 Καὶ πῶς θέλετε τὰ Ὀθωμανικὰ δικαστήρια νὰ θεωρήσωσιν ἐπικεκυ-
 ρωμένην διαθήκην καὶ ἐπομένως ἔχον ἰσχὺν καὶ κῦρος ἐνώπιον αὐτῶν
 ἐν φωτογραφικὸν ἀποτύπωμα καὶ ἂν ἦτο γνήσιον καὶ ἂν ἔφερε ὅλους
 τοὺς τύπους ἐγκύρου καὶ ἰσχυρᾶς διαθήκης;

Μέχρι τοιοῦτου σημείου ἀθλιότητος περιήγαγε τοὺς ἐν τοῖς
 Πατριαρχείοις ἢ ἐπιθυμία νὰ ἐπιτύχῃσι παρὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Κυ-
 βερνήσεως τὴν ὁμολογίαν ὅτι αὐτόγραφος Διαθήκη δύναται νὰ ἐπι-
 κυρώνηται καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διαθέτου!

Ἐπάρχει πρὸς τούτους ἐν τῇ διαθήκῃ Ζωγράφου καὶ ἄλλος σπου-
 δαιότατος λόγος κατὰ τῆς ἀναρμοδιότητος τοῦ Ἐθ. Μ. Συμβουλίου.
 Κατὰ τὸ πρωτοσχέδιον τοῦτο ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ἡ Ἱερὰ
 Σύνοδος καὶ τὸ Μικτὸν Συμβούλιον ὀνομάζονται ὑπὸ τοῦ διαθέτου
 ἐκτελεσταὶ τῆς διαθήκης. Ὡς πρὸς τοιοῦτους ἀπεστάλη παρὰ τοῦ συμ-
 βολαιογράφου Παρισίων πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην γαλλικὴ
 μετάφρασις τῆς διαθήκης μετὰ φωτογραφικοῦ ἀποτυπώματος. Ὁ Πα-
 τριάρχης, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος καὶ τὸ Ἐθνικὸν Μικτὸν Συμβούλιον εὐθὺς
 ἀπὸ τῆς διαβιβάσεως τοῦ ἀποτυπώματος τούτου ἔδειξαν ὅτι ἀπεδέχθη-
 σαν τὴν ἐντολὴν ταύτην διὰ τῶν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις γενομένων
 ἐνεργειῶν αὐτῶν, διὰ τῶν δικαστικῶν δαπανῶν, ἃς κατέβαλεν τὸ Ἐθνι-
 κὸν Ταμεῖον καὶ τῆς στίσεως ἣν ἐπισήμως ἐτήρησε καὶ τηρεῖ ἐν τῇ
 ὑποθέσει ταύτῃ ἀπ' ἀρχῆς τὸ Πατριαρχεῖον. Ἄλλ' εἰς τοιοῦτους ἐκτε-
 λεστάς οὐ μόνον λόγῳ τῆς διαθήκης, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῶν ἐνεργειῶν
 αὐτῶν ἐπιτρέπεται νὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα νὰ δικάσωσι περὶ αὐτῇ
 μεταξὺ κληροδόχων καὶ κληρονόμων; Ἴδου ἡ Πατριαρχικὴ Δικονομί-

πρὸ τῆς ὁποίας καλοῦνται νὰ κλίνωσιν οὐ μόνον οἱ Ὀρθόδοξοι Ὀθωμανοὶ ὑπήκοοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοδαποί!

II

Τὸ ἄκυρον τῆς Διαθήκης.

Οἱ ἄστικοὶ νόμοι τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, οἱ περιεχόμενοι ἐν τῇ ἐξαβίβλω τοῦ Ἀρμενοπούλου, ἰσχύουσι μεταξὺ ὀρθοδόξων χριστιανῶν ἐν Τουρκίᾳ ἐν πλείσταις αὐτῶν ἄστικαῖς σχέσεσι ὡς Ἀστικός κώδιξ καθιερωθεὶς ἀνέκαθεν καὶ κυρωθεὶς διὰ πολυχρονίου καὶ διηνεκοῦς ἐφαρμογῆς, καὶ ἀποτελοῦσι τὰ προνόμια τῆς ἐκκλησίας τὰ διὰ φριμανίων καθιερωθέντα. Κατὰ τὰς ἐν τῇ ἐξαβίβλω τοῦ Ἀρμενοπούλου περὶ διαθηκῶν διατάξεις, αἱ διαθήκαι, ἵνα ἔχωσι κύρος, δεόν σὺν τοῖς ἄλλοις, νὰ περιέχωσιν ἐνστασιν κληρονόμου, καὶ παρόντων μαρτύρων, μιᾷ ὑφῆ συναπτῶς τὴν διαθήκην πληροῦσθαι καὶ ἄλλους τύπους. Ἄλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν κλασικῶν νομικῶν ἐξ ἔθους παρὰ Ρωμαίοις ἐπεκράτησεν, ὅπως κύρος ἔχη ἢ ἄτυπος νέμεσις τῆς περιουσίας, ἰδίως δὲ ἡ ὑπὸ τοῦ πατρὸς χάριν τῶν τέκνων αὐτοῦ γενομένη.

Ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς Νεαρᾶς 18, κεφαλαίου ζ'. πρῶτον συνιστᾷ εἰς τοὺς γονεῖς καὶ ἐπὶ νεμέσεως τὸ σχῆμα διαθήκης, ἐὰν δὲ τοῦτο δὲν πράξωσι διὰ τινὰ λόγον, δέχεται τὴν νέμεσιν, φέρουσαν τὴν ὑπογραφὴν τοῦ τελευτήσαντος ἢ τῶν τέκνων. Κατόπιν ἐν Νεαρᾷ 107 ἐπανῆλθεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ θέμα, ἐπιτρέψας εἰς τοὺς γονεῖς ἐπὶ νεμέσεως μεταξὺ τέκνων ἀπλουστέραν διαθήκην. Οἱ τύποι αὐτῆς εἶνε ὅτι πρέπει νὰ ἐκτίθηται ἡ θέλησις αὐτοῦ ἐγγράφως, φέρουσα τὴν χρονολογίαν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν τέκνων, οἰκεία χειρὶ τοῦ διαθέτου γεγραμμένα, ὡς καὶ τὰ ἀριθμητικὰ ποσὰ καὶ ταῦτα ὀλογράφως ἢ ἀκριβῆ τῶν πραγμάτων περιγραφῆν. Κατὰ τὰς διατάξεις αὐτὰς ὅμως ἄλλα πρόσωπα, τουτέστι μὴ κατιόντες, δὲν καθίστανται κληρονόμοι διὰ τοιαύτης διαθήκης, λαμβάνουσι δὲ μόνον τὰ ἐν αὐτῇ κληροδοτήματα ἐπὶ τῷ δητῷ ὄρω νὰ ὑπάρχωσιν ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτῇ μάρτυρες. Ταῦτα ἐκ τῶν Νεαρῶν περιέλαβε καὶ ὁ Ἀρμενόπουλος ἐν Β. βλ. 5ῳ, τιτλ. I. τεμ. 25 καὶ τίτλ. 5ῳ τεμ. 5.

Καὶ τὸ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις Ε. Μ. Συμβούλιον ἀπεφάνθη διὰ τῆς ὑπ' ἀρ. 71 τοῦ 1866 ἀποφάσεώς του, ὡς καὶ δι' ἑτέρας τοῦ 1898 ὅτι διαθήκη πατρὸς πρὸς τὰ ἴδια τέκνα καὶ ἐν γένει διαθήκη ἀνιόντων ὑπὲρ τῶν ἀμέσως κατιόντων εἶνε ἔγκυρος φέρουσα μόνον τὴν ὑπογραφὴν τοῦ διαθέτου, ἀπαξ δὲ μόνον κατὰ τὸ 1881 διὰ τῆς ὑπ' ἀρ. 19 ἀποφάσεώς του ἀπεφάνητο τὸ ἐναντίον ἀνακηρύξαν ὅτι ἀπητοῦντο διὰ τὸ κῦρος αὐτῆς καὶ μάρτυρες. Προκειμένου ὁμως περὶ κληροδοτημάτων ὡς ἐπὶ τῆς δῆθεν διαθήκης Ζωγράφου, ἀπαιτεῖ πάντοτε μάρτυρας ὅπως ταῦτα ἰσχύσωσι. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω οὕτω συνεπάγεται ὅτι ἐν Τουρκίᾳ κατὰ τὰ μεταξὺ ὀρθοδόξων χριστιανῶν κρατοῦντα διαθήκη πατρὸς ἢ ἀνιόντων ὑπὲρ κατιόντων, φέρουσα ὑπογραφὴν, χρονολογίαν, τὰ ὀνόματα τῶν τέκνων οἰκεία χεὶρὶ τοῦ διαθέτου γεγραμμένα, τὰ δ' ἀριθμητικὰ ποσὰ καὶ ὀλογράφως, ὡς καὶ περιγραφὴν τῶν καταλειπομένων πραγμάτων, εἶνε ἔγκυρος καὶ ἰσχυρὰ ὅσον ἀφορᾷ τὰς ὑπὲρ τῶν κατιόντων διατάξεις. Διὰ τοιαύτης διαθήκης δύναται ὁ ὀρθόδοξος διαθέτης ἐν Τουρκίᾳ νὰ διανείμῃ τὴν περιουσίαν αὐτοῦ μεταξὺ τῶν τέκνων του, δὲν δύναται ὁμως ἄνευ μαρτύρων νὰ ἐγκαταστήσῃ δι' αὐτῆς κληρονόμον τὴν σύζυγον ἢ ἑξωτικούς, ἢ νὰ καταλίπῃ κληροδοτήματα, καταπιστώσεις καὶ ἀπελευθερώσεις εἰς αὐτὴν ἢ εἰς οἰονδήποτε ἑξωτικόν. Πρέπει εἰς τὸν καταρτισμὸν αὐτῆς νὰ συμπράξωσι μάρτυρες. Αὕτη εἶνε ἢ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις κρατοῦσα νομοθεσία σύμφωνος πρὸς τὴν Βυζαντινὴν.

Τὸ πρωτοσχέδιον τῆς διαθήκης Ζωγράφου τοῦ 1870 περιλαμβάνει ἐκτὸς τῶν διατάξεων ὑπὲρ τῶν τέκνων του καὶ κληροδοτήματα πρὸς ἑξωτικούς. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὸ μέρος τῶν κατιόντων, μεθ' ὅλα τὰ στοιχεῖα νομιμότητος, ἄπερ φέρει τὸ πρωτοσχέδιον, ὑποτιθεμένου ὅτι ἀποτελεῖ *νέμεσιν*, οἱ κληρονόμοι Χρ. Ζωγράφου ἐν τῇ ἐκκαθαρίσει τῆς περιουσίας τοῦ ἀοιδίμου πατρὸς αὐτῶν δὲν ἔλαβον αὐτὸ ὑπ' ὄψει, διότι τὸ πρωτοσχέδιον τοῦτο τοῦ 1870 δὲν ἐξέφραζε τὴν τελευταίαν θέλησιν τοῦ πατρὸς των, καὶ ἡ διανομὴ τῆς περιουσίας αὐτοῦ ἐγένετο μεταξὺ αὐτῶν ἐξ ἀδιαθέτου, ὡς πρὸς δὲ τὰς ἄλλας αὐτοῦ διατάξεις, αὗται ἐθεωρήθησαν ἄκυροι καὶ μὴ ὑπάρχουσαι, ἐπομένως καὶ τὰ κληροδοτήματα αὐτῆς.

Τῷ ἀνωτέρω εἰσὶν ἀναμφισβήτητα καὶ οὐδεῖς, τοὺς νόμους καὶ τὰ

κρατοῦντα ἐν τοῖς Πατριαρχείοις γινώσκων, ἂν ἑαυτὸν σέβηται, δύναται ν' ἀρνηθῆ. Ὡς ἔγκυρος καὶ ἰσχυρὰ διαθήκη τὸ ἔγγραφον τοῦ 1870 δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑποστηριχθῆ, οὐδενὸς τῶν τύπων τῶν νομίμων διαθηκῶν τηρηθέντος, διότι οὐδὲ ἔνστασις κληρονόμου ὑπάρχει, οὔτε ὑπογραφή 7 ἢ 5 ἢ καὶ δύο τοῦλάχιστον μαρτύρων, οὓς ἀπαιτοῦσιν οἱ νόμοι ἐπὶ κληροδοτημάτων διὰ διαθήκης πατρὸς μεταξὺ τέκνων νεμούσης τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ καταλιμπανομένων, καὶ ὡς σταθερῶς ἀποφαίνεται τὸ Ἐθνικὸν Μ. Συμβούλιον συμμορφούμενον πρὸς τὸν νόμον, ὅστις εἶνε ρητός. Καὶ ἐν τούτοις μετὰ τὴν πῶσιν Κωνσταντινίου τοῦ Ε', ἀνελθόντος Ἰωακείμ τοῦ Γ', ἀνετράπησαν αἱ προγενέστεραι ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀποφάσεις τοῦ Δ. Ε. Μικτοῦ Συμβουλίου καὶ ἐξεδόθη ἀπόφασις αὐτοῦ κηρύττουσα τὴν διαθήκην ἰσχυρὰν μετὰ διαδικασίαν ἐπ' ἀναφορᾷ.

Ἄλλ' εἰς τί συνίσταται ἡ ἐπ' ἀναφορᾷ αὐτῆ διαδικασία; Ἡ Δικονομία τῶν Πατριαρχείων ἡ τὸ 1889 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁδηγία περὶ τοῦ πῶς δεῖ διεξάγεσθαι τὰς ἐκάστοτε ἐπιπτούσας διαφορὰς ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς καὶ μικτοῖς ἐκκλησιαστικοῖς δικαστηρίοις τοῦ κλίματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου» δημοσιευθεῖσα ἐν σελ. 135 - 136 ὀρίζει ταύτην ὡς ἑξῆς:

Ἄρ. 487. «Πᾶς συγγενὴς καὶ πᾶς ἔχων συμφέρον ἵνα αἰτήσῃται τὴν δημοσίευσιν καὶ τὸ κῦρος διαθήκης τινὸς δύναται δι' ἀναφορᾷς αὐτοῦ πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ἐν Κωνσπόλει ἢ πρὸς τὸν ἀρχιερέα ἢ ἔξαρχον τοῦ τόπου, ἐνθα ὑπάρχει ἡ διαθήκη, νὰ αἰτήσῃται τὴν δημοσίευσιν καὶ τὴν ἐπικύρωσιν αὐτῆς.

Ἄρ. 488. Ἡ ἀναφορὰ φέρει τὸν τύπον δικογράφου καὶ δὲν κοινοποιεῖται εἰς τινα ὡς ἀντίδικον κατὰ γενικὸν κανόνα.

Ἄρ. 489. Ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἢ ὁ ἀρχιερεὺς ἢ ὁ ἔξαρχος τοῦ τόπου παραπέμπουσι τὴν ἀναφορὰν ταύτην εἰς τὸ ἀρμόδιον Ἐκκλησιαστικὸν Μικτὸν Δικαστήριον, ὅπερ ὀρίζει δικάσιμον ἡμέραν, καὶ ὥραν αὐτῆς, καθ' ἣν προβαίνει εἰς τὴν δημοσίευσιν τῆς διαθήκης.

Ἄρ. 490. Ὁ Πρόεδρος τοῦ Δικαστηρίου διατάσσει τὴν ἐπὶ ἀκροατηρίου ἀνάγνωσιν τῆς διαθήκης, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ αἰτοῦντος, καὶ ἐὰν φέρῃ τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα ἐγκύρου διαθήκης τὸ δικαστήριον

δι' ἀποφάσεως αὐτοῦ, γενομένης κατὰ τὸ ἄρθρον 49 καὶ ἐπ., κηρύττει αὐτὴν ἔγκυρον καὶ ἐκτελεστήν».

Τοιαῦτα τὰ ἄρθρα τῆς ἐπ' ἀναφορᾷ διαδικασίας κατὰ τὴν τῶν Πτριαρχείων δικονομίαν. Συνεπεῖα τοιαύτης ἀναφορᾶς, ἐπὶ τῆς Πατριαρχείας ἤδη Κωνσταντίνου τοῦ Ε'. γενομένης, ὡς εἶπομεν, ὑπὸ τοῦ προδρου τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου, ἐξεδόθη, ἐπὶ Ἰωακείμ τοῦ Γ', ἡ πρὸς τῆς δημοσιεύσεως καὶ ἐπικυρώσεως τῆς διαθήκης Ζωγράφου ἀπόφασις ἐπὶ παρουσίᾳ, ἐννοεῖται, μόνον τοῦ αἰτήσαντος προέδρου τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου.

Τοιαύτη φαίνεται οὕσα ἡ διαδικασία αὕτη, ἥς τὴν σημασίαν ἔχουσι τοὺς τύπους οὔτε οἱ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις Συνοδικοί, ἀλλ' οὔτε καὶ τὰ μέλη τοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου καλῶς γινώσκουσι, διότι καὶ ἐν τῷ ἐκδοθέντι φυλλαδίῳ ὁ Πατριάρχης διακηρύττει ὅτι ἡ περὶ κύρους ἀποφάσις τοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου διὰ τὴν διαθήκην Ζωγράφου ἐξεδόθη ἐρήμην καὶ πολλὰ τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου καὶ ἔγραψαν ἕδῃλωσαν ὅτι οἱ κληρονόμοι Ζωγράφου ἐδικάσθησαν ἐρήμην καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον δῆθεν ἡ διαθήκη ἐκηρύχθη ἔγκυρος καὶ ἰσχυρά. Ἄλλ' ἐρήμην δὲν θεωρεῖται δικαζόμενος ἐκεῖνος ὅστις ἢ ἐκαλεῖται ἢ δὲν ἐκλήθη. Ἄν ὅμως δὲν καλῶνται οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἐπὶ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ ἐγκύρου καὶ γνησίου μιᾶς διαθήκης ὑπὸ τοῦ Πατριαρχικοῦ Δικαστηρίου, ὡς δὲν καλοῦνται καὶ ὁσάκις τὴν ἀνακήρυξιν ταύτην ποιοῦνται τὰ κοινὰ πολιτικὰ Δικαστήρια ἐν ἄλλαις χώραις, παράδειγμα τῆς ὑποθέσεως Ζωγράφου, καθ' ἣν τὸ Πατριαρχικὸν Δικαστήριον εὐαγγελικώτατα ὅπως διαθήσῃ ὑπὲρ ἐθνικῶν σκοπῶν ξένα χρεώματα ἐκύρωσεν ἐν γνώσει ἄκυρον διαθήκην ὡς ἔγκυρον, ἀποδεικνύει ὅτι δὲν ἀρκεῖ πλέον σήμερον ἢ ἐκ τοῦ θρησκευτικοῦ φόβου καὶ τῆς ἐποχολογικῆς ἀρετῆς ἐγγύησις περὶ φιλονομίας καὶ ἀνετηρεάστου τοῦ Ἐκκλησιαστικῶν ἢ Μικτῶν Δικαστηρίων, ἀλλ' ἀπαιτοῦνται πρακτικὰ καὶ θετικώτερα κατὰ τοιούτων παρεκτροπῶν ἐγγυήσεις, καὶ μάλιστα ὅταν ταῦτα καλῶνται ν' ἀποφαίνωνται, ἀπόντων τῶν ἐνδιαφερομένων.

Τὸ σημαῖνον μέλος τῶν Πατριαρχείων γράφει ἐπίσης ἐν τῇ ἀμνημονευθείσῃ πολλὰκις μέχρι τοῦδε ἐπιστολῇ του τὰ ἑξῆς:

«Κακῶς ἐποίησαν οἱ κληρονόμοι Ζωγράφου μὴ ἐμφανισθέν

»εις τὸ ἡμέτερον Μικτὸν Συμβούλιον» προσθέτων ὅτι «κατ' αὐτὸν δὲν
»θὰ εὐρίσκειτο δικαστὴς νὰ τοὺς καταδικάσῃ, θεωρῶν δηλαδὴ τὴν δια-
»θήκην ἔγκυρον. Τοῦτο εἶνε ἐγγεγραμμένον ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς
»τελευταίας συνεδριάσεως τῶν Δύο Σωμάτων, ὡς ἀτομικὴ του γνώμη
»μὲ τὴν προσθήκην ὅτι κἀνεὶς ἐκ τῶν τότε συναδέλφων δὲν θὰ ἠδύ-
»νατο νὰ ἔχῃ δευτέραν γνώμην.»

Τοιαῦτα διακηρύττει διὰ τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ τὸ σημαῖνον μέλος.
Εἶτε ὅμως ὁ Πατριάρχης καὶ τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου ἀγνοοῦσι τὸν
χαρακτῆρα καὶ τὴν δικονομίαν τῆς ἐπ' ἀναφορᾷ διαδικασίας, καθ' ἣν
μὴ προσκληθέντες οἱ κληρονόμοι δὲν παρέστησαν, εἶτε γινώσκοντες
τοῦτο διαθρulloῦσι πρὸς δικαιολόγησιν ἐνώπιον τῆς κοινῆς γνώμης
ὅτι ἡ ἀπόφασις περὶ τοῦ κύρους τῆς διαθήκης *ἐξεδόθη ἐρήμην*, τὸ βέ-
βαιον εἶνε ὅτι ὑπὸ πίεσιν, ἧς τὴν εὐτέλειαν δὲν δύναται νὰ συγκαλύψῃ
ὁ σκοπὸς τοῦ ἀγαθοεργῆσαι, παρεβιάσθησαν καὶ ὁ νόμος καὶ τὸ δί-
καιον ὑπ' ἐκείνων, οἵτινες ὡς δικασταὶ διπλοῦν ἔχουν κατήκον νὰ εἶνε
εὐσυνείδητοι.

¹ Ὅπως δὴποτε διὰ τοῦ μέσου τῆς ἐπ' ἀναφορᾷ διαδικασίας τὸ Μι-
κτὸν Συμβούλιον ἐξέδωκε τὴν ὑπ' ἀριθ. 124 τοῦ 1902 ἀπόφασιν,
δι' ἧς ἐπεκύρωσε τὸ φωτογραφικὸν ἀποτύπωμα καὶ ἐκήρυξεν αὐτὸ
διαθήκην ἔγκυρον καὶ ἰσχυράν! Ἀλλὰ τὸ φωτογραφικὸν ἀποτύπωμα
ποῖα νόμιμα γνωρίσματα ἔξωτερικὰ ἢ ἐσωτερικὰ ἐγκύρου διαθήκης
ἔφερεν; Οὐδὲν βεβαίως, καὶ τοῦτο καλῶς ἐγίνωσκον οἱ ἐν τοῖς Πα-
τριαρχείοις.

Ἄλλ' ἵνα προβῶσιν εἰς συντηρητικὴν κατάσχεσιν ἐπὶ τῶν κτημά-
των τοῦ Χρηστάκη Ζωγράφου καὶ τῆς συζυγίου αὐτοῦ καὶ κληροδό-
χου Δομνίκης Ζωγράφου, εἶχον ἀνάγκην ἐγγράφου τινος πρὸς κατά-
σχεσιν, εὔρον δ' αὐτὸ ἐν τῷ φωτογραφικῷ ἀποτυπώματι. Μὲ τίτλον
τοιούτου εἰς χεῖρας τὸ Πατριαρχεῖον διὰ τινων κληροδόχων κατέφυγεν
εἰς τὰ Τουρκικὰ δικαστήρια, καὶ ὅχι οἱ κληρονόμοι Ζωγράφου. Τοιοῦ-
τος δὲ τίτλος οὐδὲν τῶν νομίμων γνωρισμάτων διαθήκης ἔχων, ἔδω-
κεν ἀφορμὴν αὐτοῖς νὰ ἐπιληφθῶσι τοῦ ζητήματος τῆς Διαθήκης Ζω-
γράφου. Μόνον μωροὶ καὶ τυφλοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ προῖδωσι τοῦτο.
Προσποιοῦμενος ὅμως τὸν ἀθῶον ἔρχεται ὁ Πατριάρχης διὰ τοῦ
φυλλαδίου νὰ ἐπιρρίψῃ τὴν εὐθύνην τῆς εἰς τὰ Τουρκικὰ δικαστήρια

προσφυγῆς εἰς τοὺς υἱοὺς Ζωγράφου καὶ νὰ κηρύξη λυπούμενος δῆτε ἐνώπιον τῶν δύο Σωμάτων ὅτι οἱ κληρονόμοι Ζωγράφου ἐγένοντο αἱτιοὶ παραβιάσεως ἑνὸς προνομίου τοῦ ἡμετέρου γένους, δημιουργήσαντες πρὸς βλάβην τῶν Πατριαρχείων κακὸν προηγούμενον. Ἐὰν προνόμιον τοῦ Γένους Ἰωακείμ ὁ Γ΄. θεωρῆ τὸ παραβιάζειν τὰ συντεθειμένα διὰ τῶν Κανονισμῶν μεταξὺ τοῦ Γένους καὶ τοῦ Κράτους καὶ τὰ ἀνέκαθεν καθιερωμένα ἀστικά δίκαια ὑπὲρ τῶν Ὀρθοδόξων Ἑλλήνων τῆς Τουρκίας, ὅπως οὕτω στερῆ αὐτοὺς τῆς περιουσίας αὐτῶν, οἱ κληρονόμοι Ζωγράφου βεβαίως ἐγένοντο αἱτιοὶ, ὅπως τοῦτε παταχθῆ καὶ μηδενισθῆ οὐ μόνον διὰ τὸν νῦν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μέλλοντα χρόνον πρὸς ὠφέλειαν τοῦ Γένους. Οἱ Κληρονόμοι Ζωγράφου διὰ τῶν Πατριαρχείων παρασυρθέντες εἰς τὰ Τουρκικὰ δικαστήρια οὐδὲν ἄλλο ἔπραξαν ἢ νὰ ἀμυνθῶσι, καταγγέλλοντες ὡς παρανόμους καὶ ἀνθιαιρέτους τὰς κατασχέσεις καὶ ζητοῦντες τὴν ἄρσιν αὐτῶν. Τοῦτο δὲν εἶνε τὸ ἔγκλημα τῆς καθοσιώσεως, ἀλλ' αἱ πράξεις ἄς ὑπερασπίζεται Ἰωακείμ ὁ Γ΄. ἔνεκα τῶν ὁποίων, δικαστικοῦ ἀγῶνος προσκληθέντος, τὸ Πρωτοδικεῖον πρῶτον, τὸ Ἐφετεῖον εἶτα Κωνσταντινουπόλεως ἐξέδωκαν μετὰ μακρὰς συζητήσεις καὶ γνωμοδοτήσεις παμψηφειᾷ ἀπόφασιν ἔχουσαν ἐν τοῖς σχετικοῖς οὕτω :

«Ἐπειδὴ τὸ ἔγγραφον τὸ χρησιμεῦον εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ διατάγματος τῆς κατασχέσεως ταύτης δὲν ἀποτελεῖ διαθήκην συντεταγμένην καὶ ἐπικεκυρωμένην ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ μακαρίτου, συνιδῶν ταῖς διατάξεις τῆς τελευταίας βεζυρικῆς ἐγκυκλίου

»Ἐπειδὴ ἐκ τῶν δηλώσεων τῶν δικηγόρων τοῦ Πατριαρχείου ἐξάγεται ὅτι τὸ πρωτότυπον τοῦ ρηθέντος ἐγγράφου δὲν ὑφίσταται ἐν τοῖς Πατριαρχείοις καὶ ὅτι τὸ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ὑπάρχον δὲ εἶνε ἢ σύνθηές τι φωτογραφικὸν ἀποτύπωμα σχεδίου διαθήκης

»Ἐπειδὴ ὡς ἐκ τούτου κατὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἀκυρωτικοῦ πρὸ ἦν τὸ δικαστήριον τοῦτο συνεμορφώθη διὰ προηγουμένης ἀποφάσεως τὸ ἔγγραφον τοῦτο, ὅπερ ἐπικαλοῦνται οἱ τὴν κατάσχεσιν ἐνεργήσαντες, δὲν εἰσέρχεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐγγράφων τῶν ἐχόντων νόμιμον ἰσχύν,

»Ἐπειδὴ, περὶ πλέον, οἱ τὴν κατάσχεσιν ἐνεργήσαντες δὲν ἠδυνή

»θησαν νὰ προσαγάγωσιν ἄλλο οἰονδήποτε νόμιμον αἴτιον πρὸς δι-
»καιολογίαν τῶν ἀξιώσεων αὐτῶν

»Διὰ ταῦτα πάντα τὸ δικαστήριον ὁμοφώνως ἀπορρίπτει πάσας
»τὰς αἰτήσεις τῶν ἐφεσειόντων καὶ διατάσσει τὴν ἄρσιν τῆς ἐνεργη-
»θείσης κατασχέσεως».

Τῆ 21 Ἀπριλίου (4 Μαΐου) 1905.

Τοιοῦτον δικαστικὸν τέλος ἔσχεν ἡ παρὰ τὸ δίκαιον καὶ τὸ νόμι-
μον πολιτεία ἀνδρῶν, εἰς οὓς εἶνε ἐμπεπιστευμένα τὰ τῆς Ἐκκλησίας
καὶ τοῦ Γένους συμφέροντα καὶ δικαιώματα. Ἀπεδείχθη ὅτι ἡ διαχεί-
ρισις δικαστικῆς ἐξουσίας παρ' ἀνδρῶν εἴτε νομικῶς ἀκαταρτίστων,
εἴτε ἀνηκόντων τυφλῶς εἰς ἓνα ἄνθρωπον, ἐπὶ πᾶσι δ' ἀνευθύνων,
δύναται νὰ γίνῃ μέσον ἀδικοπραγιῶν, πρὸ τῶν ὁποίων χαίνουσι μὲν
οἱ μωροὶ καὶ οἱ κακεντρεχεῖς, εἰς τὸ οὓς τῶν ὁποίων ψιθυρίζεται ὅτι
πρόκειται δι' αὐτῶν ν' ἀρπαχθῆ ἰδιωτικὴ περιουσία ὑπὲρ κοινοφελῶν
σκοπῶν, ἀλλ' αἵτινες, γενόμενοι γνωσταί, ὑποσκάπτουσι τοῦ Γένους,
ὑπὲρ οὗ γίνονται τὰ συμφέροντα καὶ τὴν δύναμιν. Τὸ μέσον τοῦτο
τῆς ἐνισχύσεως τοῦ Γένους κατὰ τοὺς χρόνους τούτους δὲν εἶνε δυ-
στυχῶς τὸ μόνον, δι' ὃ ἀκούομεν πανταχόθεν διαμαρτυρίας καὶ κατα-
κρίσεις. Πάντων ὁμως τούτων μία καὶ ἡ αὐτὴ εἶνε ἀφορμὴ, ἡ ματαιό-
δοξος ἀνεπάρκεια, ἡ διευθύνουσα τὰς μεγάλας ὑποθέσεις τοῦ Γένους
σήμερον.

Καὶ ἤδη ὡς κατακλειδα τῆς παρουσίας ἀπαντήσεως εἰς τὸ φυλλά-
διον τοῦ Πατριάρχου περὶ «Διαθήκης Ζωγράφου» στρέφομεν τὸν λό-
γον πρὸς δύο ἔγκριτα δημοσιογραφικὰ φύλλα τῶν Ἀθηνῶν, «Τὸ Κρά-
τος» καὶ τὸ «Νέον Βῆμα.» Τὰ δημοσιογραφικὰ ταῦτα φύλλα, ὧν
σημαία εἶνε ἡ ὑπεράσπισις τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ Ἐθνικῶν συμφερόντων
καὶ τὰ ὁποῖα ὁ ἔξω Ἑλληνισμὸς ἀναγινώσκει μετὰ πολλοῦ τοῦ ἐνδια-
φέροντος, ἐγένοντο δυστυχῶς ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ ἡ σάλπιγξ τῆς
περὶ τὸν Πατριάρχην γνωστῆς καμαρίλλας. Ἐξ ἀνταποκρίσεων τὸ πρῶ-
τον παραπλανηθέντα, δι' εἰδικῶν ἄρθρων ἔπειτα ἐκσφενδονίζουσι ἀβα-
σανίστους κατακρίσεις ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ κατὰ τῶν κληρονόμων
Ζωγράφου καὶ κατὰ τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως καὶ τοῦ ἀντιπροσώπου

αὐτῆς ἐν Κ)πόλει κυρίου Γρυπάρη. Καὶ περὶ μὲν τῶν εἰς τοὺς κληρονόμους Ζωγράφου ἐπιτιμητικῶν λόγων τοῦ Πατριάρχου, ἀποδόντος αὐτοῖς τὴν αἰτίαν παραβιάσεως ἐνὸς τῶν προνομίων τοῦ ἡμετέρου Γένους, ἔχομεν τὴν πελοίθησιν ὅτι τό τε «Κράτος» καὶ τὸ «Νέον Βῆμα» μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς παρούσης ἀπαντήσεως θ' ἀποδώσωσι τὴν αἰτίαν εἰς ἐκείνους οὓς τὰ πράγματα ὡς μόνους αἰτίους ἀποδεικνύουσιν, ἀλλὰ παρατηροῦμεν μετὰ πολλῆς τῆς θλίψεως ὅτι αἱ ἐφημερίδες αὐταὶ μετ' ἐλαφρῶς καρδίας διακηρύττουσι καὶ τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν ὡς πράγματι συµμετασχοῦσαν καὶ ἐνεργήσασαν παρὰ ταῖς Ὀθωμανικαῖς Ἀρχαῖς ὑπὲρ τῆς ἀκυρώσεως τῆς Διαθήκης Ζωγράφου. Ἐδειξαμεν ἀλλαχοῦ καὶ ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι αἱ Πατριαρχικαὶ αὐταὶ ὑποβολαὶ ἦ, ὡς τὰς ἐχαρακτήρισαν, αἱ ἄστοχοι αὐταὶ ἐκφράσεις εἶνε ποταπὴ καὶ मुσαρὰ συκοφαντία. Ἄλλ' ἂν ὁ ἔξω Ἑλληνισμός, μὴ ἔχων τὰ μέσα νὰ ἐξελέγῃ τὴν ἀλήθειαν τῶν ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Πατριάρχου ἐξερχομένων, εἶνε ἀναγκασμένος νὰ πιστεύῃ ἀβασανίστως ὡς ἀλάθητον τὸ στόμα τοῦ νῦν Πατριαρχεύοντος, τὰ Ἑλληνικὰ φύλλα, ἅπερ μετὰ περισσοῦ ζήλου πειρῶνται νὰ ἐξυψώσωσι τὸ ἐν τῇ Ἀνατολῇ Ἑθνικὸν αἰσθημα καὶ ἀποτροπιᾶζονται νὰ συντελῶσι πρὸς ἀπογοήτευσιν τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ, δικαιοῦνται νὰ δημοσιεύωσι καὶ διαλαλῶσι τοιαῦτα ψεύδη ἀποτρόπαια, πρὸς βλάβην καὶ ζημίαν τοῦ Ἑθνικοῦ αἰσθήματος ἐν τῇ Ἀνατολῇ, χωρὶς νὰ καταφύγωσι παρὰ τῇ Ἑλλ. Κυβερνήσει εὐτυχῶς μὴ ἐχούσῃ νῦν συγκληρονόμους Ζωγράφου ἐν αὐτῇ καὶ νὰ ζητήσωσιν ἐπισήμους καὶ θετικὰς πληροφορίας περὶ τῆς συκοφαντίας ταύτης; Ἐπιτρέπεται εἰς Ἑλληνικὰ φύλλα νὰ παριστῶσιν ἐλαφρῶς ἐνώπιον τῆς κοινῆς γνώμης τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν ἐργαζομένην ἐν Κ)πόλει ἐναντίον τῶν ἀπαραγράπτων προνομίων τοῦ Γένους; Σεῖς τοῦλάχιστον οἱ ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἑλληνισμοῦ διὰ τῶν ἐφημερίδων παρουσιαζόμενοι, κρατήσατε τὸν κομματικὸν καὶ προσωπικὸν χαρακτήρα εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος, ἀλλὰ μὴ ἐπεκτείνετε αὐτὸν καὶ εἰς τὸ δοῦλον Γένος!

Σεῖς, οἱ τὸν Πατριάρχην ἐν τῇ πατριαρχικῇ κρίσει μετὰ τοσοῦτου σθένους ὑποστηρίζαντες, μὴ θέλετε διὰ τῆς δημοσιεύσεως ἀκαιρολογίων τινῶν τοῦ εἰδῶλου σας νὰ διακόψητε τὰς τόσον φιλικὰς καὶ εὐμενεῖς διαθέσεις, αἵτινες ἐν τοῖς τελευταίοις τούτοις καιροῖς πρὸς

βλάβην αὐτοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπερεξετάθησαν μεταξύ Ἑλλ. Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Πατριάρχου ἐναντίον μάλιστα τοῦ πνεύματος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἥτις διὰ τοῦ βουλγαρικοῦ σχίσματος ἐστιγμάτισε καὶ δικάϊως τὸν φυλετισμόν. Θέσατε ἐπὶ τοῦ στόματος ὑμῶν φίμωτρον ἐθνικόν καὶ μὴ διακυβεύετε δι' ἀπρεπῶν καὶ ἀντεθνικῶν δημοσιεύσεων τὸν μόνον ἐναλειπόμενον τῷ δούλῳ γένει ἐκ τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως ἄδολον καὶ ἀνεπηρέαστον πατριωτισμόν ! Εἶπομεν.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 20 Ἰουλίου 1905.

